

lacaktır. Devlet organlarında büyük toprak sahipleri yerine köylüler temsilci olarak bulunacaklardır.

Seçimler genel nitelikte olacak, seçmen yaşı 18'e indirilecek, okur yazar olmayanlar da oy kullanacak, çoğunluğun oylarına saygı duyulacaktır. Yoğun bir eğitim seferberliğine girilecek, lüks binalar okul haline getirilecek, konut sorunu ucuz binalarla çözümlenecek ve kiralar ailenin gelirinin yüzde 10'unu geçmeyecektir.

Uluslararası politikada anti-emperyalist bir politika izlenecek ve Şili'nin hükümranlığını sınırlayan anlaşmalar kaldırılacak, ulusal kurtuluş hareketleri (Filistin hareketi) desteklenecek, sosyalist ülkelerle (Küba, Kuzey Kore, Kuzey Vietnam, Çin ve Doğu Almanya) diplomatik ilişkiler kurulacaktır.¹¹

Görüldüğü gibi bu program Frei'nin hıristiyan demokrat iktidarının programından pek de ileri bir program değildir, hele de hıristiyan demokrat aday Tomic'in öngördüğü programdan hiç de ilerde değildir. Bu nedenle Şili Komünist Partisi programın burjuva demokratik nitelikte bir program olduğunu, dolayısıyla bu adın verilmesini savunduysa da, Allende kendi partisinin solunu tatmin için "sosyalist program" adını yeğlemişti. Nitekim Allende madenlerin devletleştirilmesi ve toprak reformu yasalarını, hıristiyan demokratların da katıldığı büyük çoğunlukla kongreden geçirmiştir. Ancak Allende, Frei'den farklı olarak, söylediklerini uygulama alanına koymuştur. Başkan seçildikten sonra yaptığı konuşmada "Ben herhangi bir başkan olmayacağım: Şili tarihindeki ilk gerçekten demokratik, halktan yana, ulusal ve devrimci hükümetin ilk başkanı olacağım"¹² diyordu ve bu söylediklerine de sadık bir biçimde uydu ve devrimci yaşamını da böyle tamamladı.

Günümüze dek sürdürülen bir yanlış anlamayı önlemek için altını çizerek vurgulayalım ki, Allende'nin Şili'de başkan seçilmesi, sosyalist bir iktidarın seçim yoluyla kazanılması demek değildi. Tıpkı Allende'nin faşist cunta tarafından öldürülerek iktidarının devralınmasının sosyalist iktidarın devrilmesi demek olmadığı gibi. Allende marksist ol-

duğunu övünerek söylüyordu. Ama iktidarının sosyalist bir iktidar olmadığını bilincindeydi. Bir burjuva cumhuriyetinin başında marksist bir başkandı. Çelişki burda idi ve Allende'nin yenilgisi bu çelişkinin çatışmasında yatıyordu. Gerek temsil ettiği *Unidad Popular*'ı oluşturan değişik eğilimleri ortak payda altında birleştirmek zorunda kalması, gerek kongre içinde azınlıkta bulunan *Unidad Popular*'ın yanısıra hıristiyan demokratların da desteğini sağlamak zorunda kalması, Allende'yi hareketlerinde iyice sınırlandırıyordu.

Allende'yi destekleyen koalisyon içerisinde, 28 milletvekili ve senatörle Komünist Parti başta geliyordu. Parti, geçmişte iki kez koalisyonlarla iktidara ortak olmuş, iktidar yolu olarak seçim yolunu benimsemişti. Bu parti 1965 Mart seçimlerinde oyların yüzde 17'sini almıştı. Hükümet darbesi sırasında partinin 195 bin üyesi ve 87 bin de gençlik örgütü üyesi vardı. 1970 seçimlerinde aldığı oy toplamı, parti üyesi ve gençlik örgütü üye sayısının iki katından biraz fazla idi. Daha sonra 27 üye ile Radikal Parti geliyordu. 1963 seçimlerinde oyların yüzde 13'ünü alan bu parti, merkezci, özel mülkiyetten yana, burjuva demokrasisinin savunucusu, oportünist nitelikte bir parti idi. Allende'nin kendi partisi 19 üyeye sahipti ve oyların yüzde 13'ünü almıştı. İçerisinde çeşitli eğilimler taşıyan dağınık bir partiydi. Ayrıca Halkçı Sosyalistlerin iki, MAPU'nun üç ve Sosyal-Demokratların bir üyesi de Allende'yi destekliyordu. Böylece 200 kişilik Kongrede ancak 80 destekleyicisi vardı. Ama hemen belirtelim ki, başlangıçta parlamentoda büyük bir destek görmüş, en sağcı aday Alessandri bile, türlü manevralardan sonra, Allende hükümetinin desteklenmesi gerektiğini belirtmiş, bunun üzerine Allende, Alessandri'yi ziyaret ederek kendisine teşekkür bile etmişti.¹³

Allende'ye sağlanan bu destek ne aşırı sağın başkan adayının gönülden katıldığı bir tutumdu, ne de Frei'nin başını çektiği Hıristiyan Demokrat Partinin bir kanadının istediği bir durum. Hıristiyan Demokrat Parti, başkan adayı Tomic'in denetimi altında idi ve ABD'ye büyük bir kin

¹¹ Alan Angell, *agm.*, s. 494.

¹² Alan Angell, *agm.*, p. 494.

¹³ *Monthly Review*, "Chile: September 4 to November 3", January 1971, vol. 22, n° 22, s. 20.

duyan Tomic, seçim öncesinde Amerikancı sağcı Alessandri'ye karşı Allende'ye ittifak önermiş ve seçimlerden sonra da Allende'yi desteklemeye söz vermişti. Toplumun bütün kesimlerinde Alessandri'ye karşı Allende'yi destekleme eğilimi ağır basıyordu. Sağ bu nedenle zaman kazanmak için şimdilik bu eğilime ayak uyduruyordu. Daha sonra Alessandri ve Frei, karşı-devrimin piyonları olarak ABD ile birlikte, darbe planlarını başarıya götüreceklerdi.¹⁴

III. UNIDAD POPULAR'IN DIŞINDAKİ SİYASAL GÜÇLER

Allende üç aday arasında en çok oyu alan başkan adayı olarak seçilmişti. Ama başkanlığının meclisin onayından geçmesi gerekiyordu. Bu onay ise hıristiyan demokratlar ile sağcıların bir kesiminin desteğiyle sağlandı. Bir başka deyişle, Allende yürütmeyi ele geçirmişti, ama yasama ve yargı, burjuva demokrasisinin iki temel unsuru olarak, Allende'nin karşısında bulunuyordu. Böylece sosyalist hükümet (içersinde sol hıristiyan kilisesi de vardı) bıçağın ağzında yürüyordu. Burjuva demokrasisi bir ayağını sosyalizme kaptırmış olmakla birlikte, iki ayağını, yasama ve yürütmeyi elinde tutuyordu. Bu da *Unidad Popular*'ın anti-tekelci, anti-emperyalist programının¹⁵ hareket alanının burjuvazi tarafından belirlenmesine yetiyordu. Eskiden kalma yasalarla ve kararnamelerle 150'den fazla fabrika kamulaştırıldı. Frei'nin döneminde kabul edilen toprak reformu yasasına işlerlik getirildi.¹⁶ Bakır madenlerinin devletleştirilmesi işleri görünüşte çok daha kolay oldu, bütün halkın desteği sağlanmıştı. Kongre oybirliği ile karar almıştı. Ancak ITT gibi Amerikan tekelleri bunun hesabını sorabilecekleri zamanı bekliyorlardı. Bunu gerçekleştirebilmek için ellerinde pek çok koz vardı. Bu kozları yeri ve zamanı geldikçe kullanacaklardı.

A) MUHALEFET PARTİLERİ

Şili politikasında önemli bir yer tutan Hıristiyan Demokrat Parti, içlerinde Frei ve Tomic'in de bulunduğu kato-

¹⁴ Allende, *Şili'de Sosyalist Eylem*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1974, s. 25.

¹⁵ Allende, *agy.*, s. 25.

¹⁶ Allende, *agy.*, s. 25.

lik öğrencilerden oluşan bir grubun Muhafazakâr Partiden ayrılmaları ve *Falange Nacional* adıyla bir grup oluşturmaları hareketi ile doğdu. Adından da anlaşılacağı gibi o dönemlerde Avrupa'da egemen olan faşist hareketten esinlenmiş bir hareket olmakla birlikte, parti tümüyle faşist bir parti niteliğini hiç bir zaman almadı, burjuva demokrasisinin ilkelerine bağlı, reformculuğu da içeren "kooperatif bir toplum" öngören ve orta sınıfların desteğini sağlayan bir örgüt niteliğinde idi. Parti, toprak reformu dahil bir dizi reform öngören küçük-burjuva ilericilerinin yanısıra, büyük burjuvaziyi temsil eden unsurları da içeriyor, katolikliğin etkisiyle de kadınların ve köylülüğün bir kesimini kucaklıyordu. 1964 seçimlerinde Frei'nin başkan adaylığı sırasında öngörülen "reformcu" program yanında, ABD'nin Şili'yi bir pilot bölge olarak seçmesi sonucu akıtılan paralar, hıristiyan demokratların başkanlık seçimlerini oyların yarısından fazlasını alarak kazanmalarını sağladı. Bu dönemde ABD'nin Frei'nin başarısı için sağladığı 1 milyar doları aşan yardımın da katkısıyla Frei, "reformcu" bir dizi girişimler yaptı. Ancak bu, ne emekçi sınıfların yararına bir kazanım getirdi, ne de ülkede elle tutulur bir ilerleme sağladı. Partinin içindeki sağ kanat daha sağdaki Ulusal Partiyi sığınak olarak görürken, sol kanat da daha radikal bir eğilim gösteriyordu. Partiye umut bağlamış emekçi yığınların ise, Frei'nin reformculuğu yerine sosyalizmi seçmesi pek doğaldı. Toplumdaki bu siyasal kutuplaşma sonucu, bir kesim parti dışındaki daha sağ partilerde yoğunlaşırken, bir başka kesim de daha solda yoğunlaşıyor ve ortada görünen hıristiyan demokratların gücünü sürekli olarak kemiriyordu.

Allende'nin seçim başarısı da burdan kaynaklanmıştı. 40 bin gibi az sayılabilecek bir farkla sağın Ulusal Parti adayı Alessandri'yi geçebilmişti. Hıristiyan Demokrat Parti ise 1964 seçimlerine göre yüzde-yüze yakın bir oy kaybı ile üçüncü sırayı alabilmişti. Hıristiyan Demokrat Partideki bu aşınma, Kongrede de sürdü ve 1971 Temmuzunda 7 hıristiyan demokrat üye sağa kaydığı gerekçesiyle partilerinden ayrılıp Allende koalisyonunu destekleme yolunu seçtiler. Böylece Halk Cephesi nicel olarak tabanını genişletirken, sağ bü-

tünleşmek için daha elverişli koşullara kavuşmuş oluyordu.

Gerçekten de Ulusal Partinin öncülük ettiği aşırı sağ ve ileride de değinileceği gibi, onların iplerini ellerinde tutan CIA-ITT, Şili orta sınıflarının karşı-devrim saflarına kazanılması amacını gerçekleştirmek için Hıristiyan Demokrat Partinin kendi yanlarına çekilmesini planlamış bulunuyorlardı. Ne var ki, bunun için, partide egemen olan Tomic önderliğinin yerini, ABD'nin güvenilir adamı ve eski başkan Frei'nin alması gerekiyordu. Reformcu kanadın uzaklaşması bu nedenle önemli idi. Ulusal Parti ancak bu yolla, Halk Cephesi karşısında anti-komünizme dayalı bir birleşik cephe gerçekleştirmiş olacaktı.

Ulusal Partinin 1971 yılında bir bakanın anayasayı çiğnediği gerekçesiyle verdiği üç gensoru önergesi, hıristiyan demokratların tarafsız kalmaları nedeniyle sonuçsuz kalmıştı. Ama Temmuz 1971'de Valparasio ara seçimlerinde bu iki partinin ortak adayı desteklemesi, hıristiyan demokratların sağın yörüngesine girdiğini gösteriyordu. 1972 Ocak ve Temmuzunda ise bu birlik, ardarda iki İçişleri Bakanının düşürülmesine, 1973 Haziranında ise başka iki bakanın daha düşürülmesine yolaçmıştı. Bu yöntem Allende'nin atadığı pek çok bölgesel yönetici için de etkin bir biçimde kullanıldı. Dolayısıyla da Frei'nin önderliğine geçen hıristiyan demokratlar, sağın da önderliğini üstleniyor ve sağın Allende'ye iktidar seçeneği olma umudu tazeleniyordu. Oysa emperyalizm, halk cephesi iktidarı karşısına faşizmin en kanlı iktidar seçeneğini Şili halkının önüne çoktan koymuştu. Hıristiyan demokratların sağcı parlamenter iktidar hevesleri kursaklarında kalacak, sağın faşist unsurlarının Latin Amerika'nın yüzyılın başından bu yana gördüğü en kanlı diktatörlüğün gerçekleştirilmesi için hazırladıkları sinsî bir planın figüranları olmaktan öteye geçemeyeceklerdir.

Hıristiyan demokratların Kongrede Ulusal Parti ile birleşerek engellemeye girmeleri, Allende yönetiminin işlerliğini büyük ölçüde aksatıyordu. Bu nedenle Allende bir takım eski yasalara işlerlik kazandırmak ve kararnamelele kongre engelini aşmak istiyordu. Ama bu durum son derece önemli olan zaman sorununu da birlikte getiriyordu.

Sağın bütün engellemelerine karşın, *Unidad Popular*

hükümeti başarılı idi. İktidarının ilk yılında ekonomik alanda önemli adımlar atılmış, enflasyon frenlenmiş işsizlik yarıyariya azaltılmıştı. Allende iktidarı güçlendikçe, egemen güçlerin kuşkuvarı artıyordu. Hıristiyan demokratlar parlamenter direnişi örgütlerken, Ulusal Parti, terörcü eylemlere girişiyordu. 1973 yılının Mart ayında yapılan seçimlerde *Unidad Popular* oy oranını beklenen yüzde 35'in tersine, yüzde 44'e yükseltince, terör eylemleri yoğunlaştı. Ağustos ayına kadar 20'den fazla solcu öldürüldü, kamyoncular grevine katılmayan kamyonlara 71, otobüslere 77, servis istasyonlarına 16 ve demiryolu hatlarına 37 saldırı düzenlendi. Önemli iki petrol boru hattı havaya uçuruldu ve çok sayıda yüksek gerilim merkezine yapılan sabotajlar sonucu, sekiz ilin elektriksiz kalması sağlandı.¹⁷

Yargı gücü sağcı-gerici unsurların elinde bulunduğu için, yakalanan sağcı militanlar çeşitli yollardan serbest bırakılıyordu.

B) ORDU

Şiddet ve terör eylemleri sürdürülürken, ordu içinde de karşı-devrimci bir plan adım adım uygulanıyordu. Şili ordusunun öteki Latin Amerikan ordularından farklı, "devrimci geleneği" olan, "demokrasinin kollayıcısı" bir ordu olduğu imajı altında, CIA rahatça uzun erimli darbe planını hazırladı.

Gerçekten de Şili ordusu her ne kadar politika-dışı bir ordu görünümünde ise de, aslında her ordu gibi, kurulu düzenin savunucusu olarak bir "siyasal yansızlık" tutumundaydı. Bununla birlikte ordu her otuz ya da kırk yılda bir, siyasal sahnede etkin bir güç olarak önplana geçmişti. Ama geçmişte görülen müdahalelerin genel çizgileriyle "ilerici" bir nitelik taşıdığı söylenebilirdi ve "devrimci gelenek" edebiyatı da bundan kaynaklanıyordu. Oysa ordu 1891'in ya da 1923-31'lerin ordusu değildi artık. 46 bin kişiden oluşan kara, deniz ve hava kuvvetlerinin yanında 24 bin de *Carabineros* (ulusal polis örgütü) ile Latin Amerika'da, toplam nüfusa göre Küba'dan sonra (ki burda Küba'nın sürekli bir dış tehditle karşı karşıya bulunduğu halde Şili'nin

¹⁷ Allende, *agu.*, s. 26.

böylesine bir sorunu olmadığı da anımsanmalıdır) en büyük yüzdeyi oluşturuyordu. Öte yandan Şili, gene en istikrarlı Latin Amerika ülkesi görünümünde olmasına karşın, ABD'den, Brezilya'dan sonra en çok toplam olarak askerî yardım alan ülke korumundaydı ve kişi başına alınan yardımda ise birinci sırayı tutuyordu.¹⁸ Ayrıca da Şili ordusunun yüzde 10'u ABD'de ve ünlü Kanal Bölgesinde ABD'li uzmanlar tarafından yetiştirilmişti. Böylece "tarafsız" ve "demokrasi geleneğine bağlı" Şili ordusunun, ABD emperyalizminin Latin Amerika'daki en güvenilir bir eklentisi olduğu ve onun çıkarlarının bekçiliğini yaptığı apaçık ortadaydı. Nitekim Allende iktidar olur olmaz, CIA hemen ordu içerisindeki kendine bağlı mekanizmayı harekete geçirmişti. 1970 yılı Ekiminde Allende hükümetinin güvenoyu almasını önlemek amacıyla ilerici Genelkurmay Başkanı Schneider sağcılar tarafından öldürülürken pek çok ordu mensubunun cinayette görev aldığı ortaya çıkmıştı. Emekli general Roberto Viaux tutuklanmış, Deniz Kuvvetleri Komutanı, Santiago garnizon komutanı, çok sayıda general ve polis müdürü emekliye sevk edilmişti. 1971 Aralık ayında yeni bir ayaklanma girişiminin önderi olarak Santiago'daki askerî okulun müdürü ve sağcı Ulusal Parti lideri albay Labbe ayaklanma girişiminden ötürü görevinden alındı. 1972 yılında ise General Canales yeni bir darbe girişimi gerekçesiyle emekliye sevk edildi.¹⁹

Allende ordudaki çeşitli temizlik hareketlerine karşın, karşı-devrimci kaynağın kökünü kurutamıyordu. Çünkü bu kaynak CIA'ye ve ordan da ABD'ye kadar uzanıyordu. Bu olguyu bilen Allende'nin, sosyalist ülkelerle ilişki kurmak, askerî yardım almak isteği ise, yüksek komutanlar tarafından şiddetle reddedilmişti.

Allende giderek artan bir ölçüde geniş yığınların desteğini kazanıyordu, ama ordunun kendisi için bir tehlike olduğunu biliyordu, ve orduyu yanına çekme yönünde çok çaba harcadı. Askerlere hükümet içinde ve dışında görevler verdi. Ama sağ da boş durmuyordu. Sağ, 21-22 Ağustos

¹⁸ Alain Joxe, *Las Fuerzas Armadas en el Sistema Político de Chile*, Editorial Universitaria, Santiago, 1970'ten nakleden *Monthly Review* vol 22, n° 8, January 1971, "Review of the Month".

¹⁹ *ITT Belgeleri*, Bilim Yayınları, İstanbul 1975, s. 51.

1972'de dükkan sahiplerinin ülke çapındaki grevi ile orduyu işe karıştırma planını yürürlüğe koymuştu. Aynı yılın Ekiminde kamyoncular grevi başlayınca, dükkan sahipleri de buna katıldı. Bu olaydan sonra hükümet istifa etti ve yeni kurulan hükümette üç kuvvet komutanı görev aldı. 1973 Martında üç kuvvet komutanı, Allende'nin isteği ile, hükümetten ayrıldı, ardından Haziran ayında bir askerî birlik ayaklandı ve bu ayaklanma da bastırıldı. Kurulan yeni hükümette gene askerler bulunuyordu. Temmuz ayında kamyoncuların yeniden başlayan grevi ile birlikte sağın terörcü eylemleri de hızlandı. Ağustostaki hükümette kuvvet komutanları yeniden görev aldılar, ama sağın eylemleri yoğunlaşıyordu; 11 Eylül 1973'te Allende yönetimi kanlı bir darbe ile devrilirken de hükümette dört asker bulunuyordu.

Demek oluyor ki, ordu, sanıldığı gibi, politikanın dışında değildi, tersine Allende zamanında olduğu kadar, ondan önce de politikanın tam içerisinde idi. ABD daha 50'lerin başından beri orduyu denetim altına almıştı. 1952 yılında ABD ile imzalanan Karşılıklı Yardım Anlaşması uyarınca Savunma Bakanlığında kara, hava ve deniz kuvvetleri karargâhlarının yanları başında birer Amerikan danışman bürosu kurulmuştu. ABD askerî danışmanları sürekli olarak Şili ordusunu denetliyorlardı. Gene aynı anlaşma gereğince Şili, ABD'den aldığı askerî silah ve malzemeyi bir başkasına satamaz ve devredemezdi, ABD'nin isteği dışında kullanamazdı. ABD, kendi emperyalist politikasının sürdürülmesi amacıyla orduyu sınıksız avuçları içinde tutuyordu ve yeri geldikçe kullanacaktı.

C) UNIDAD POPULAR'IN DIŞINDA KALAN SOL

Öte yandan *Unidad Popular* içerisindeki ve dışındaki birtakım unsurlar da hükümetin gidişinden hoşnut değildi. Daha dinamik, daha köklü önlemlerle işçilerin fabrika yönetimlerine, köylülerin topraklara elkoymaları gerektiği görüşleri özellikle *Unidad Popular*'ın dışında kalan ve Allende'nin Sosyalist Partisinin sol kanadından ayrılan MIR (*Movimiento de Izquierda Revolucionaria*: Devrimci Sol Hareketi) ve bazı maocu gruplar tarafından hükümete dayatılıyordu. MIR, öğrenciler arasında etkinlik gösteren ve

kömür madencileri ve öteki önemli iş kollarında da varlığı gözlemlenen canlı bir kuruluştur. Bu kuruluş onsekiz aylık yeraltı eylemleri ile banka soygunları, toprak ve fabrika işgalleri yaparak varlığını hissettiriyordu. Seçimlere ilgisiz kalan bu grup, planını seçimler sonrası gelişecek olaylara göre yapmıştı. Ancak Allende'nin kazanmasını şaşkınlıkla karşılayan MIR, yeni iktidarı desteklemekle birlikte fabrika ve toprak işgallerinin hızlandırılması, işçi ve köylülerin silahlandırılması ve Hıristiyan Demokrat Parti ile diyalog kurulmamasını savunuyor, Komünist Partisinin bu konudaki duyarsızlığını eleştirerek, bu partiyi pasiflik ve oportünistlikle suçluyordu.

Gene Sosyalist Partinin sol kanadını oluşturan, silahlı eylemlere hazırlanan ve Bolivya'daki ELN (Ulusal Kurtuluş Ordusu) ile yakın bağları olan gerillacı bir kanat da seçimleri önemsememiş, seçim sonrası gelişmelere umudunu bağlamıştı. Seçimden sonra ise, Allende iktidarına karşı eleştiri ve zorlamaları giderek yoğunlaşıyor, MIR'le bütünleşiyordu. Bu iki grubun toprak ve fabrika işgalleri konusundaki çabaları sonucunu vermiş, köylülerin toprak işgalleri yöresel karışıklıklara yolaçarken, sağcı muhalefetin de orta sınıflar üzerinde yaratmak istediği korku ve telaşın ortamı hazırlanmış, askerlerin kendi başlarına bu hareketleri sert biçimde bastırmalarına fırsat sağlanmıştı. Allende'nin tüm çabalarına karşın, hıristiyan demokratların diyalogu kesmelerine, bu hareketlerin birinci derecede etkisi olmuştu.

Bu kanatlara karşı ordudan gelen sert önlemler alınması istemi ise Allende tarafından sürekli olarak erteleniyordu.

Unidad Popular dışındaki bir üçüncü grup ise, maocu Devrimci Komünist Partisi (PCR) idi. Bu küçük grubun da Santiago ve güneydeki öğrenciler üzerinde belirli bir etkinliği vardı. Elinde bulundurduğu önemli sayılabilecek malî ve propaganda olanakları ile seçmenlerin seçimlere katılmama ve Allende'ye oy vermemesi yönünde kampanya açtı. Aylık yayın organları *Causa-ML* ve liderlerinden birinin yaptığı televizyon konuşmasıyla, yığınları bu "seçim şaklabanlığına" katılmamaya çağırdı.²⁰ Daha sonra ise gücünü büyük

ölçüde yitirmesine karşın halk hükümetinin karşısında yerini almıştı.

Bunların dışında kalan bir dördüncü grup da on ayrı küçük örgütten oluşan, troçkicilik dahil, çeşitli eğilimleri barındıran fraksiyonlardı. Bunların Şili politikasında etkinliği önemsiz sayılacak kadar azdı, ama Allende'nin demokratik sosyalizm çizgisinin karşısında yer almışlardı.

D) KATOLİK KİLİSESİ

Öte yandan katolik Şili'de siyasal örgütlerin dışında, ama toplumun geniş kesimleri üzerinde ağırlığı olan bir başka kurum da kilisedir. Kilise, Hıristiyan Demokrat Partinin arkasında olmakla birlikte, toplumdaki yoksullaşma ve adaletsizliğe paralel olarak, siyasal tercihini sol yönünde yapan bir kuruluş niteliğini taşımaktadır. Aslında Hıristiyan Demokrat Partide 'reformcu', anti-emperyalist, ilerici bir kanadın gelişmesinin, kilisedeki bu eğilimin sonucu olduğu söylenebilir. Gerçekten de Şili papazları arasında yapılan bir araştırma, papazların yüzde 92,7'sinin Şili'deki sosyalizme taraftar, yüzde 5,3'nün karşı, yüzde 1,5'nun da tarafsız olduğunu göstermiştir.²¹

1972 Ekiminde hıristiyan demokratlardan ayrılarak sol hıristiyan bir hareketin oluşmasının arkasında kilise bulunmaktadır. Hareket, yayınladığı bildiride şöyle söylemektedir: "partimizin görevi, hıristiyanlıktan esinlenen güçlere yardım ederek, Şili'deki sosyalizmin kurulmasına katkıda bulunmaktır. ... Hıristiyanlığın, halkın kurtuluşuna, adil bir toplumun kuruluşuna kendimizi adamamız anlamına geldiğine inanıyoruz. ... Hıristiyanlık deneyiminin sosyalizmin amaçlarını da kapsadığına inanıyoruz. ... Hıristiyanlarla marksistler arasında devrimci bir birlikten yanayız. ..."²²

Kilisenin kendini egemen güçlerden kopartarak geniş halk yığınlarının yanında yer alması, faşist-gerici güçlerin ideolojik silahlarından en önemlilerinden birini susturmakla kalmıyor, silahın geriye tepmesine de yolaçıyordu. Bu ne-

²⁰ *Monthly Review*, January 1971, vol 22, n° 8, p. 22, "Chile: September 4 to November 3".

²¹ Z. Zemelwan-P. Leon, "Allende'nin Şili'si", *Yeni Ortam*, 30 Eylül 1973.

²² H. Zemelwan-P. Leon, "Allende'nin Şili'si", *Yeni Ortam*, 1 Ekim 1973.

denle egemen güçler ellerini çabuk tutmalı, geniş halk yığınlarını kucaklama yolunda her gün bir adım da olsa, atılan adımlar durdurulmalıydı. Hele kilise gibi, ülke çapında yaygın ve etkin bir kurumu devrim cephesine terketmek, sağın kolayca içine sindireceği bir gelişme olamazdı. Faşist güçler gerek darbeden önce, gerek sonra, kiliseyi yanlarına çekmek için çok uğraştılar ama pek başarılı olmadılar. Nitekim kilise faşizmin gerçekleşmesinden sonra da etkili bir muhalefet olarak cuntanın açıkça karşısına alamadığı önemli bir güç olarak kaldı.

IV. ALLENDE HÜKÜMETİNİN ÇIKMAZLARI

A) UNIDAD POPULAR'IN BURJUVA DEMOKRASİSİ ANLAYIŞI

Konuya girerken bir sorunun açıklığa kavuşturulması gerekiyor. Şili'de Allende'nin önderliğindeki deneyim yalnızca Allende'nin bir başarısı; karşı-devrimin zaferi ise Allende'nin bir başarısızlığı *değildir*. Başarı da, başarısızlık da bir tüm olarak Şili solunun damgasını taşır. Yukarıda da değinildiği gibi, Şili Komünist Partisi, Şili Sosyalist Partisi ve öteki sol partilerin ortak çabasıyla oluşturulan, sosyalizme yönelik halkçı bir programın uygulayıcısı olarak marksist-leninist olduğunu içtenlikle ifade eden Allende, Şili solunun ortak adayı kimliğiyle, sağın olduğu kadar, solun da beklemediği bir gelişme sonucu, başkanlık konumuna yükselmiş bulunuyordu. Koalisyonu oluşturan parti ve grupların dışında kalan öteki sol güçler de, seçimden sonra, bazı eleştirilerle birlikte, en azından bir süre, Allende'nin yanında yer almışlardı.

Kuşkusuz bir hareketin en sorumlu yerinde olması nedeniyle Allende'nin kişiliği de önemli sayılmak gerekir. Ancak bazı "sol" çevrelerin sandığı gibi, Allende ne bir küçük-burjuva oportünistidir, ne de ütöpik bir devrimci. Allende, sosyalizmi marksist ilkelerin öngördüğü anlamda kavramış, bu ilkeleri içtenlikle uygulamayı amaçlamış bir kişiliğe sahiptir. Devrimci güçlerin Havana'ya girmelerinden onbeş gün sonra onu orda Castro ve Guevera'nın yanında görüyoruz. Vietnam devrimini yakından görmek için ölümün-

den birkaç gün önce Ho Şi Minh'in yanında görüyoruz. Kuzey Kore'nin başarılarını yerinde inceleyen bir senatör olarak Şili kongresinde Kore'ye selam gönderiyor, Bolivya'da Guevera'nın ölümünden sonra Şili'ye sığınan gerillaların öldürülmemeleri için Senato Başkanı kimliğiyle ve pek yoğun eleştirilere karşın, onlarla birlikte Iquique'ye gidiyor oradan da Easter Adasına ve Tahiti'ye uçuyordu. Chou En Lai'ye büyük bir hayranlık duyan Allende, iktidara gelir gelmez Çin Halk Cumhuriyeti ve Küba ile diplomatik ilişkiler kurmuştu.²³

Bunun yanında Allende'nin en başta gelen yanlıgısı, Şili'nin burjuva demokrasi geleneğine olan bağlılığı ve ordunun politika-dışı kalacağı yolundaki inancı olmuştur. Burjuva demokrasisi kuralları içersinde sosyalizmin yolunu açacağını, eski bir parlamenter olarak sürekli savunagelmış, bütün zorlamalara karşın, "meşruluk" sınırlarının dışına taşmamayı inatla sürdürmüştü. İktidara seçim yoluyla gelmiş olması ve başlarda birkaç karşı-devrimci kalkışımın ordunun müdahalesiyle önlenmesi, ve giderek artan bir ölçüde halkın desteğini sağlaması, onda bu olmayacak olanı gerçekleştiren ilk lider olma inancını pekiştiriyordu.

Oysa seçimle iktidar koltuğuna oturmak başka şeydir (ki bu marksizmin yadsımadığı bir olgudur), iktidarı aynı kurallar içersinde kalarak sürdürme başka şeydir — marksizme aykırı olan da, bu sonuncusudur. Hem sosyalizmi kuracağını söyleyecek, hem de onun birincil koşulu olan burjuva devlet yapısına dokunmadan, burjuva diktatörlüğü yerine emekçi sınıfların diktatörlüğünü yerleştirmeden, bunu gerçekleştirmeye çalışacaksın. İşte olanaksız olanı gerçekleştirmek çabası budur ve bu anlamda, marksizmin ilkelerine yüzseksen derece ters düşmektir. Bu, aynı zamanda, reformculukla devrimciliği birbirine karıştırmak demektir. Kaldı ki, bu reformları bile gerçekleştirirken karşı-devrimin şiddetini hesaba katmak zorunluluğu vardır.

Allende zaman içersinde bunu da kavramıştı ama iş işten geçmişti artık. Allende başından beri bir içsavaşın yenilgiyi baştan kabul etmek demek olduğunu, düşmanın isteğinin de bu olduğunu biliyordu ve o nedenle de ilk hare-

²³ Régis Debray, *Allende Anlatıyor*, May Yayınları, 1973, s. 44.

ketin karşı taraftan gelmesini bekliyordu. Régis Debray ile yaptığı konuşmada kendisine yönecek bir tasfiye hareketi olasılığına karşı şu yanıtı vermiştir: "... eğer böyle bir şey olursa, gericilerin artık kendi koydukları kurallar içinde oynamaktan vazgeçtikleri apaçık ortaya çıkacaktır. Böyle bir durumda beni artık suçlayamazlar — bütün kişi özgürlükleri korunmaktadır: toplanma özgürlüğü, düşünce özgürlüğü, basın, vb. özgürlüğü. Liderlerinden birinin ortadan kalkmasıyla toplumsal süreç durdurulamaz. Geciktirilebilir ya da uzatılabilir, ama uzun vadede önlenemez. Şili'nin içinde bulunduğu bugünkü durumda, beni öldürseler bile, halk yoluna devam edecek, kendi yollarını izleyeceklerdir, belki de şu farkla ki, daha zor ve daha şiddetli olacaktır."²⁴

Allende'nin sonuna kadar "meşruiyet" sınırları içinde kalması, nesnel olarak onu bir marksist-leninist olmaktan çok bir "reformcu" konumuna indiriyordu. Öyle ki, sağ, artık burjuva demokrasisi alanını çoktan terkettiğini her türlü eylemiyle kanıtlarken, o, bu alanı terkedecek olan son kişi oldu. Demokrasinin düşmanları bir başka alanda savaşı sürdürürken, "idealist bir özgürlük anlayışı" ile faşistlerin demokrasiyi yıkma çabalarında, burjuva demokrasisinin bütün olanakları açık tutuluyordu. Burjuva demokrasisi ile faşizm arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi görmezlikten gelerek onlara her türlü eylem alanını açmak ve, anladıkları yöntemle karşılık vermek yerine, radyo, televizyon, basın, sinema, okul gibi çeşitli kitle iletişim araçlarının sağladıkları olanaklardan yararlandırma, örgütlenme olanakları sağlama, hatta kanlı terör hareketlerini gene onlardan yana mahkemelerle ve yasalarla önleme çabaları, faşistlerin cesaretlerini artırmaktan başka bir şey getirmemişti. Örneğin Genelkurmay başkanı Schneider'in öldürülmesi olayında parmağı olduğu ortaya çıkan sağcı senatör Raul Morales'in dokunulmazlığının kaldırılması için askerî mahkemenin verdiği karar yargıtayca onaylandığı halde, Yüksek Mahkeme bu kararı bozarak, Morales'in planın düzenleyicilerinden biri olduğu gerçeğinin ortaya çıkarılmasını önlüyordu. *Unidad Popular* hükümeti ise bu tür olaylar karşısında eli-kolu bağlı kalıyordu.

²⁴ Régis Debray, *agy.*, s. 73.

Egemen sınıflar Allende'nin seçilmesiyle birlikte burjuva demokrasisini tarihe gömmüşler, Şili'nin önüne faşizm ya da sosyalizm seçeneğini koymuşlardı ve savaşım da bu çizgi üzerinde yürüyordu. Ama faşizm bütün eylemini "demokrasi" ve "özgürlük" bayrağı altında yürütme kurnazlığını gösteriyor, hükümet de bu oyunu yutmuş görünerek, geniş yığınlarda bilinçlenmeyi artıracakı gerekçesiyle, burjuva demokrasisinin içten savunuculuğu görevini üstleniyordu.

Daha sonra bu yanlış tutum Şili Komünist Partisi Merkez Komitesi üyesi Rene Castillo'nun Şili Devrimi ile ilgili yaptığı değerlendirmede şöyle ifade edilecektir: "İktidar silahlı mücadele olmadan elde edildiği zaman, yönetici sınıflar, devrime karşı giriştikleri savaşta 'yasallık' [meşruluk] avantajını kullanırlar. Ama bu 'yasallık' bir yandan da devrimci hükümeti toplumsal tabakaların geniş kesimlerinin gözünde onaylatır; devrimci dönüşümlere ve iktidarın yürütülmesine belirli ölçüde yardım eden bir etken olur. Geçiş aşaması sözkonusu olduğu için de daha önceki devlet kurumları geçici olarak alkonur. Ancak, eski sistemden devralınan demokratik kurumların bir sınıf tabiatı olduğunu ve demokratik gelişmenin kaçınılmaz olarak devletin sınıf karakterini değiştirmeyi gerektireceğini, devrimci hareket gözden kaçırmamalıdır. Devrimin gelişmesini güvence altına almanın tek yolu budur. Düşman bu durumu, artık kendi sınıf egemenliğini korumaya yardımcı olmayan kurumları bir tarafa atmak için, hâlâ egemen olduğu devlet kurumlarını kullanarak sömürmeye çalışır. İşte burada hükümetimiz bir dizi hata yaptı. Bu hatalar, demokrasiyi tüm olarak bir yana atan faşist hükümet darbesinin koşullarını yaratabilmek için, gericilere demokratik özgürlüklerden yararlanma fırsatını verdi. İdealist hürriyet anlayışı, problemlerin çözümüne sınıf savaşından kopuk olarak yaklaşımı, olumsuz bir rol oynadı. Böylece, eylemlerine katlanmamız faşistleri daha da azdırdı."²⁵

Faşist güçlerin başlangıçta giriştiği sonuçsuz kalan komplolar, kuşkusuz bir yandan *Unidad Popular*'ın faşizmin tehlikesini gereğince görmesini engellerken, bir yan-

²⁵ Rene Castillo, *Şili Devriminin Öğrettikleri, ITT Belgeleri, Bilim Yayınları, İstanbul 1975 s. 15.*

dan da demokratik güçlerin giderek daha çok desteğinin kazanılması, *Unidad Popular*'ın burjuva demokrasisi sınırları içinde kalarak faşizme karşı savaşım yürütülme görüşünü güçlendiriyordu. Oysa faşist sivil güçler, tek başlarına halkçı iktidarı deviremeyeceklerinin bilincindeydiler ve bütün güçleriyle orduyu müdahaleye yöneltecek ortamı hazırlamaya uğraşıyorlardı.

B) EMEKÇİ SINIFLARIN ÖRGÜTSEL YETERSİZLİĞİ

Halkçı hükümetin en büyük desteği olan Şili proletaryasının, yüzyılın başlarına ulaşan savaşçı bir geleneği olmakla birlikte, ancak yüzde 20'si örgütlü, geri kalan yüzde 80'i ise örgütsüzdü. Üstelik bu örgütler de son derece dağınıktı. Özel sektördeki işçiler 1.300, memurlar 1.200, tarım sektörü 440 sendika içinde örgütlenmişti ve bu örgütlerde 600 bin işçi ile 130 bin memur bulunuyordu. Kamu sektöründe ise 55 bin örgüt içerisinde dağılmış olan 300 bin üye bulunuyordu.²⁶ Hükümet bir yandan işçilerin örgütlenmelerini hızlandırırken, bir yandan da bu dağınıklığı önleme yolunda çaba göstermişti ama işçi sınıfının tam bir birliğini kurmuş sayılmazdı. Bu dağınıklığa karşın, büyük çoğunluk hükümeti destekliyordu. 1972 Haziranında Şili'nin en büyük işçi örgütü olan CUT (*Central Unica de Trabajadores*: Tek işçi Sendikası) seçimlerinde, 560.000 sendikalı işçinin 400 binini hükümet partilerine, 148 binini ise hıristiyan demokratlara oy verdikleri görülmüştü.²⁷

Şili emekçilerinin örgüt düzeyleri konusundaki yetersizlikleri ile dağınıklıkları yanında bir başka zaafı da, önceki yönetimlerin uyguladıkları ücret politikası sonucu, ücretler arasında son derece eşitsiz uygulamanın hüküm sürmesi idi. Özellikle yabancı şirketlerde çalışan işçiler, salt öteki işçilerden yalıtılmak için son derece yüksek ücretler alabiliyorlar ve proletaryanın öteki kesimlerinde görülmeyen olanaklardan yararlandırıyorlardı. Örneğin Amerikan bakır işletmelerinde çalışan işçiler bir dizi ayrıcalıklara sahipti. Bun-

lar ücretlerini dolar olarak alıyorlar ve bunu karaborsada bozdurarak hem yüksek düzeydeki enflasyon hem de karaborsa sayesinde ücretlerini daha da artırıyorlardı. İşçiler arasındaki ücret eşitsizliği ve sendika rekabeti, proletaryanın sağlam birliğinin kurulmasını aksatıyordu. Üstelik işçi sınıfı içerisinde geliştirilen işçi sınıfı aristokrasisi de birliği engelleyen etkenlerden biri idi. Allende bu aristokrasiyi kırmak için çaba göstermiş, sendikacıların günde birkaç saat fiili olarak çalışmalarını için çalışma bakanlığına öneriler getirmişti, ama bu önlem, kemikleşmiş aristokrasiyi bütünüyle ortadan kaldırmaya yetmemişti.

Öte yandan Şili'de proletaryanın başında demoklesin kılıcı gibi sallanan en önemli sorun da işsizlik sorunu idi. Allende'nin başkanlığı öncesi işsizlik oranı yüzde 8,5 idi. Bu durum işsizler ordusu içerisinde bir lumpen-proletarya ordusunun doğmasına yolaçmıştı ki, bu da, faşizmin işçi sınıfına karşı kolayca kullanabileceği önemli bir güçtü. Sağın terörcü unsurları, bu işsizler arasındaki kendi amaçlarına uygun örgütler yaratabiliyordu. Allende bu gelişmeyi şu örnekle vurgulamaktadır: "Bazı işsizlerin içine sızmışlar. ... Fakat halkın şunu bilmesinin büyük önemi vardır ki, belli bir işsiz grubunun başında, hükümet için problem yaratmak amacıyla kiralanmış adi bir suçlu vardır."²⁸

Allende yönetimi, gerek işsizlik sorununu çözmek, gerek işçiler arasındaki eşitsizliği azaltmak ve gerek işçilerin fazla ücret isteminde bulunmamaları ve greve giderek işlerin zorlaşmasına yolaçmamaları için, —Cumhurbaşkanı ve Toplumsal ve Ekonomik İşler Bakanı ile Merkez Sendikası arasında— bir "toplumsal anlaşma" imzalamıştı.²⁹ Bu çerçevede içerisinde maaş ve ücretlere yüzde 25 ile 60 arası zam yapıldı, ekmeğe, sütte ve giyecek maddelerinin fiyatları denetim altına alındı, bir yılda işsizlik oranı yüzde 3'e düşürüldü ve gayrisafi millî gelir, o yıl içerisinde yüzde 8,5 oranında, ikinci yıl ise türlü grev ve engellemelere karşın, yüzde 5 oranında arttı.

Halk hükümetinin sınıfsal desteğinden en büyüğü ise yoksul köylülük kesimi idi. Şili'de toprak reformu konusu

²⁶ Allende, *Şili'de Sosyalist Eylem*, s. 99.

²⁷ Lawrence Whitehead, "Why Allende Fell", *The World Today*, November 1973, s. 465.

²⁸ Allende, *agy.*, s. 25.

²⁹ Allende, *agy.*, s. 131.

uzun zamandan beri çeşitli partiler tarafından siyasal sömürü aracı olarak kullanılmıştı. Ancak hiç bir iktidar bu konuda önemli bir adım atmamıştı. 1964 yılında köklü bir toprak reformu yapacağı vaadiyle kırsal kesimin oylarının önemli bir bölümünü toplayan Frei, gösteriden öteye geçmeyen bir dizi ulusallaştırma yapmıştı, ama köklü bir çözüme hiç bir zaman yanaşmamıştı. Frei'nin 6 yıllık başkanlığı sırasında ancak 3,4 milyon hektar toprak ulusallaştırılmıştı. Bu miktar ise topraksız köylülerin gereksinmelerini karşılamaktan çok uzaktı. Allende yönetime gelince, köylüler yeni hükümetin de Frei'nin oyalama politikasını benimseyeceğini düşünerek toprak sorununu kendileri çözmeye kalktılar. Çoğu yerde toprak ağalarına karşı kendiliğinden harekete geçtiler, toprak işgallerine giriştiler, toprak ağaları ile silahlı çatışmaya girdiler. Frei zamanında, benzer hareketler toprak ağalarının yanında yer alan devlet güçleri ile kanlı bir biçimde bastırılmıştı. Ama Allende döneminde çatışmalar yoğunlaştıkça, ağalar paralı muhafızlarla köylülere karşı koymaya başladı. Daha sonraları ise deniz kuvvetleri kendiliklerinden harekete geçerek toprak ağalarının yanında köylülerin bu hareketlerini kanlı bir biçimde bastırdı, köylüleri işkencelerden geçirdi. Ordunun, böylesine, halkçı iktidarın iradesi dışında toprak ağalarının yanında yer alması, faşist gerici güçleri fazlasıyla yüreklendiriyordu. Toprak ağaları, ülkeye büyük ölçüde silah sokan ve bunları faşist güçlere dağıtan önemli silah kaçakçılığı odakları haline geldiler.

Allende, başkanlığının ilk 8 ayında 2,2 milyon hektar toprağı ulusallaştırdı ve bunları hemen yoksul köylülere dağıttı. Ne var ki toprak işgalleri durmuyordu. Kırsal bölgeler büyük bir canlılık kazanmıştı.

Öte yandan hükümetin bu tür başıbozuk köylü hareketlerini önleme çabaları da sonuç vermiyordu. Böylece karşı-devrimci güçlerin, hükümetin köylüleri kışkırttığı ve silah dağıttığı yolundaki propagandaları orta tabakalar arasında etkinliğini gösteriyordu. Toprak reformu kapsamı dışında tutulan orta ve küçük köylü de toprağının elinden zorla alınacağına inandırılıyor, dahası, bu hareketin kentlere de sıçrayarak küçük mülk sahiplerinin mülksüzleştirilecekleri pro-

pagandası bu kesimler arasında da korku ve panik yaratıyordu.

Muhalefet bu hareketleri hükümete karşı kullanıyor ve toprak reformunun uygulanmasına karşı çıkıyordu. Oysa bu tür hareketler Frei döneminin yoksul köylüler üzerinde yarattığı umutsuzluk sonucu başlamış ve Allende dönemi öncesinde yaygın bir biçimde gelişmişti. Ayrıca Allende'nin toprak reformu yasası Frei'nin çıkardığı yasa idi ve uygulayıcısı olan bakan da gene Frei döneminde toprak reformu bakanlığı yapmış biriydi. Ne var ki, bu kez iş ciddiye alınmıştı ve karşı-devrim de bunu kendi amacı için yalan ve kışkırtma ile kullanabiliyordu.

Halkçı hükümet kurduğu köylü komiteleri ile toprak reformunu daha etkili ve kargaşalığa yolaçmayacak ölçüler içersinde gerçekleştirebilirdi. Bu komiteler yeterli canlılığı ve uyanıklığı göstermedikleri gibi, zaman zaman da karşı tarafın kışkırtmalarına alet oldular. Üstelik toprak dağıtımını ile birlikte, yeterince teknoloji ve kredi yardımı da yapılamamıştı. Bütün bunların bir başka sonucu da, tarımsal üretimin yüzde 10 oranında düşmesi, besin maddeleri ithalâtının 400 milyon dolara çıkmış olmasıydı.

C) UNIDAD POPULAR'IN ORTA SINIFLAR KARŞISINDAKİ TUTUMU VE İTTİFAKLAR POLİTİKASI

Bütün geri kalmış ülkelerde olduğu gibi, Şili'de de orta tabakalar gerek nicel yönden, gerek nitel yönden, toplumdaki sınıf savaşımında son derece önemli bir yer tutar. Yerli burjuvazinin yeterince gelişmediği, güçsüz kaldığı bu koşullarda orta tabakaların bazı katmanları, yabancı tekellerle kurulan ilişkilerde yerel burjuvazinin bazı işlevlerini paylaşırken, bir yandan da daha alt katmanları yabancı tekellerin sömürsünden en çok etkilenen kesim olur. Yabancı tekellerin hemen bütün kolları ile denetim altında tuttuğu ekonominin çeşitli alanlarında yaygın bir biçimde görülen hizmetliler ordusu, az gelişmiş ülkelere özgü büyük bir kitleyi oluşturmaktadır. Üstelik bu kesimin kazançları da toplumun öteki orta katmanlarına göre daha yüksektir. Hizmetliler yanında küçük ve orta tüccar ve işadamları, serbest meslek mensupları, devlet memurları, kent ve köy küçük mülk

sahipleri, Şili orta tabakalarını oluşturan bellibaşlı katmanlardır. Şili nüfusunun beşte-birine yakın bir bölümünü oluşturan bu kesim, millî gelirin yüzde-kırkını almaktadır.

Bu tabakalar seçimlerde sağa karşı kesin tutumunu koymuş, geniş ölçüde orta yolcu Tomic'i desteklemişti. Ama son derece kararsız bir biçimde gelişen ekonomik durumun bu tabakalar üzerinde yarattığı yıkım yanında, sağın yoğun terör ve propaganda kampanyası, bunlar arasında Allende yönetimine karşı güvensizliği giderek artıran nedenler oldu. Aslında bu hesap emperyalizm ve yerli faşistlerce çok önceden yapılmış bulunuyordu. Böylece faşizmin geleneksel toplumsal tabanı oluşturulmuş olacak, tabandan oluşturulan baskı ile Hıristiyan Demokrat Partinin sol kanadı tasfiye edilecek, Frei'nin liderliği yeniden pekiştirilerek, partinin sağ cephe içinde yer alması sağlanmış olacaktı. Gerçekten de başarıyla uygulama alanına konan plan sonucu, 1972 Ocagında Frei, "demokrasiyi kurtarmak" amacı ile tüm gücünü Allende yönetimi karşısında harekete geçirdi. 1972 Ekiminde "patronlar grevi" olarak adlandırılan ve işveren ve kamyoncuların yanında küçük dükkân sahipleri ve pek çok serbest meslek sahibinin de katıldığı üç haftalık grev, özellikle karayolu taşımacılığına dayanan ülkede yaşamı felce uğrattı.

Öte yandan *Unidad Popular*, kendi içersinde taşıdığı ilişkiler sonucu, orta tabakalara karşı belirli bir tutum izlemiyordu. Özellikle Sosyalist Partisinin sol kanadı, orta tabakalarla herhangi bir ittifaka kesinlikle karşı çıkılmasını, onlara karşı savaşım verilmesini savunurken, koalisyonun öteki ortaklarının bir kesiminin kararsız tutumu yanında, Komünist Partisi onlarla ittifak yolunun araştırılmasını, Hıristiyan Demokrat Parti ile diyalog kurulmasını savunuyordu. Allende ise, koalisyon lideri olarak, bu kararsızlıklar içersinde bir denge sağlamak çabasında olmakla birlikte, kendi partisinin sol kanadından daha çok etkeleniyordu. O yüzden başlangıçta orta tabakalarla ittifaka gereken önemi vermedi, daha sonra yaptığı girişimlerden ise işiştenden geçtiği için olumlu sonuç alınmadı ve orta tabakaların faşist güçlerin toplumsal tabanı olmalarına olanak sağlandı. Şili Komünist Partisi Genel Sekreteri Luis Corvalan

Unidad Popular'ın bu yanılığını şöyle vurgulamaktadır: "Halk hareketine katılanlar arasında, her şeyde birlik yoktu. Devrimin karşısındaki güçlükler arttıkça, plan ve eylemlerde birlik sağlama zorunluğu da artıyordu. Ama anlaşmazlıklar tam da burada keskinleşiyordu. Halk Birliği içinde bir dizi sorun etrafındaki anlaşmazlıklar arttıkça, bütün halkın işçi sınıfı etrafında birleşmesi politikasının uygulanması tehlikeye giriyordu. Bu nedenle, sürecin gerçek gücü yolundan saptı ve bunun sonucu, program belirsiz bir biçim aldı. Halk hareketinin tüm kolları emperyalizme, tekellere, toprak oligarşisine kesin darbeler vurmak için seferber edileceği yerde, bir kısmı başlangıçta bizi destekleyen, bir kısmı da tarafsızlaştırılan orta tabakalara karşı da savaşa girildi. Gericilik, genel politik yönetimin yanlışlıkları sonucunda, olanak bulur bulmaz saldırıya geçti, yalıtılmış durumdan çıkarak, orta katmanlarla bir cephe meydana getirdi ve bazı işçi gruplarını bile etkileme olanağı buldu."³⁰

Şili deneyimi devrim sürecinde ittifaklar politikasının ne denli hayati önem taşıdığını en çarpıcı bir biçimde bir kez daha sergiledi. Özellikle küçük-burjuva devrimcilerin ağızlarına sakız yaptıkları görünüşte son derece "devrimci", özünde ise dogmatik, sekter sloganların altında nasıl bir oportünizm gizlendiğini, sahte sol edebiyatın eninde sonunda karşı-devrimcilerin değirmenine su taşımakla sonuçlandığını bir kez daha gösterdi. Marx ve Engels'in, anarşistlere, lasalcılara karşı bu yolda verdiği amansız savaşların, Lenin'in bu konuda narodniklere, "sosyalist-devrimcilere", menşeviklere karşı verdiği savaşımın, günümüzde de dünya devrimci hareketinin başlıca sorunu olduğunu kanıtladı.

Onbinlerce insanın kanıyla ödenen Şili olayı küçük-burjuva devrimcilerin, "proleter veya yarı-proleter olmayanların tümünün düşman sayılmasını" öneren sol-sekter tavırlarının işçi sınıfını giderek nasıl bir başına bıraktığı konusunda, bu deneyimi yaşamış olan en yetkili ağızlar birleşmektedir. ŞKP Merkez Komitesi üyesi Rene Castillo, "her türlü uzlaşma ve ittifakı reddetmek" biçiminde ortaya çıkan bu görüşlerin "Hıristiyan Demokrat Parti" konusundaki

³⁰ Luis Corvalan, "Şili Olaylarından Çıkarılan Dersler", *Barış ve Sosyalizm Sorunları*, Ocak 1978, s. 28-29.

“açıkça çarptırılmış tanımları” sonucu, işçi ve köylülerin bir kesimini içeren ve orta tabakaları temsil eden yüzde 30’luk bir oyun sahibi bir kitleyi sağın kucağına itmiş olduğunu vurgulamakta ve şöyle demektedir: “Aşırı-sol görüşler halk hareketine ciddi zararlar verdi. Bundan da öte, hükümete karşı bir aşırı-sol politikanın temeli oldular. Her yerde gerçek bir ekonomik önemi olmayan işletmelere ve mallara elkoyma hareketini kışkırttılar. Ara tabakalara karşı hep sekterce davranılıyordu. Bu politikanın sonucu olarak işçi sınıfı yavaş yavaş tecrit durumuna düşüyor ve ara tabakalar da objektif olarak, ülkenin baş düşmanlarının müttefikleri haline geliyorlardı. Böylece iktidar mücadelesinde Halk Birliği için hiç de elverişli olmayan bir güçler dengesi meydana geliyordu.”³¹ Castillo bu konudaki yargısını şu sözlerle tamamlamaktadır: “... Bizim yenilgimiz işçi sınıfının müttefiklerinden kopmasının sonucuydu.”³²

D) UNIDAD POPULAR’IN DEVLET KURUMLARI İLE ÇELİŞKİSİ
VE “SOL” OPORTÜNİZMİN BOZGUNCULUĞU

Unidad Popular’ın karşılaştığı çıkmazlardan biri de, sosyalizmi kurmaya yönelik çabalarında, karşısında bütün kurumlarıyla birlikte bir burjuva devlet makinesini bulmuş olmasıydı. Sağlam bir sosyalist düzenin kurulmasında ilk adımın, mevcut devlet mekanizmasının parçalanması ve onun yerine yeni bir devletin, emekçi sınıfların devletinin kurulması olduğu yolundaki marksist-leninist ilke hiç bir zaman gözardı edilmemelidir. Burjuva devletin bütün kurumlarını olduğu gibi koruyarak, sosyalist bir düzen kurma olanağı yoktur, çünkü iki olgu arasında uzlaşmaz bir çelişki vardır. Kuşkusuz eski devlet mekanizmasının parçalanması ve yerine yepyeni bir mekanizmanın oturtulması, her şeyden önce devrimin gücüyle ilgili bir süreçtir. Oyların yüzde 36’sını alarak başa geçmiş bir başkanın, besbelli ki, böylesine köklü bir girişimi yapması beklenemezdi. Karşısında, devletin en önemli kurumu olan ve subaylarının büyük bir bölümü ABD’de ve ABD’nin Panama’daki gerilla okulunda yetiştirilen profesyonel bir ordu vardı. Gene aynı özellikleri ta-

³¹ Rene Castillo, *agy.*, s. 21.

³² Aynı yapıt, s. 26.

şıyan güçlü bir polis örgütü bulunuyordu. Çoğunluğun muhalefette olduğu bir Kongre ve Hıristiyan Demokrat Partinin bile tutuculuğundan yakındığı bir yargı örgütü vardı. Bunların biri ile bile başedebilmek olanaksızdı. Geriye bir yol kalıyordu; bunlarla uzlaşmak, bu kurumları giderek yeni düzenle bütünleştirmek çabası. Böylece halk hükümeti son derece çetin ve tuzaklarla dolu bir yolu seçmek zorunda kaldı.

Ancak halk hükümetinin bu çetin ve tehlikeli yolu seçmiş olması, ne bazı kimselerin öne sürdüğü gibi, *seçim yoluyla iktidara* gelmesinden ötürüdür, ne de hükümet bilinçli olarak bu yola kendiliğinden girmiştir. Bu durum iç ve dış koşulların zorlaması sonucudur. Üstelik Allende hem seçim programında bunun tersini söylememiştir, hem de başkan seçiminde hıristiyan demokratlarla yaptığı anlaşmada bu konuda belirli güvenceler vermiştir. Allende özellikle ordu ile uzlaşmaya önem vermiş ve bu uzlaşmanın sağlam temelleri olduğuna inanmıştır. Gerçeklikte bu inancı güçlendiren pek çok neden vardır. Allende’nin seçimi kazanması ile ordu içersinden gelen darbe girişimleri gene ordu tarafından önlenmiş, çeşitli darbe ve tertip girişimleri bastırılmıştır. Genelkurmay Başkanı Rene Schneider’in sağcı bir “komando” tarafından öldürülmesinden sonra yerine geçen general Prats da, Allende’nin yanında yer almıştır. Ayrıca silahlı kuvvetlerin “ülke savunmasına hazırlık çalışmalarına engel olmaksızın” çeşitli üretim dallarında görev alması da sağlanmıştır. Silahlı kuvvetlerin temsilcileri sanayinin kilit noktalarına, özellikle bakır sanayii kuruluşlarına atanmış, hükümete üye olarak alınmışlardır. Ordunun politika üstü tutulması yolundaki burjuva aldatmasına itibar edilmemiştir. Hıristiyan demokratların yapılan anlaşmada orduya hakemlik görevi verilmesi önerisi Allende tarafından kesinlikle geri çevrilmiştir.

Ne var ki emperyalizm ve içerdeki faşist güçler de hesaplarını silahlı kuvvetler üzerine yapmışlardı. Allende yönetimini devirecek tek gücün silahlı kuvvetler olduğunu kavramışlardır. Nitekim ITT’nin (Uluslararası Telefon ve Telgraf Şirketi) gizli raporlarında bu konu vurgulanmakta ve silahlı kuvvetlerin müdahalesine ortam hazırlamak üzere

çalışmalar yapılacağı planlanmaktadır. Başlangıçta orduda demokratik unsurların ağırlıkta olması, ordunun müdahale konusundaki isteksizliği bilindiği için, önce bir kargaşa ortamı yaratılmalı, böylece içsavaş durumu ilân edilerek ordunun müdahalesi sağlanmalıdır. Şili ordusu yukarıda da değinildiği gibi esas olarak içerde çıkabilecek bir gerilla hareketine göre eğitilmiş ve ona göre düzenlenmiştir. Ne var ki sol önceleri böyle bir ortamı hazırlamamaya özel bir özen göstermiş, sağın her türlü kışkırtmaları karşısında çok uyanık ve soğukkanlı davranmıştır. Bu yüzden gizli raporlardan birinde şöyle yazılmaktadır: “Bir anayasal çözüm, örneğin, kitlesel iç kargaşalar, grevler, kentsel ve kırsal savaşlar olabilir. Bunlar da silahlı kuvvetlerin belirsiz bir süre için duruma elkoymasını meşrulaştırmış olur. Fakat Matte'nin açıklamalarından da anlaşılacağı gibi, bu pek umut verici gözükmemektedir. Marksistler kışkırtmaya gelmeyeceklerdir. Matte şöyle diyor: ‘Sokakta tutup yüzlerine tükürsen, tahrik olmaz, hatta dönüp sana teşekkür bile ederler’. Bunun anlamı solun her çeşit kışkırtmaya karşı son derece tedbirli ve uyanık olduğudur”.³³

Ama zaman içerisinde sağın son derece planlı kışkırtmaları, “ultra-sol sekterlik, ordunun anayasaya sadık kalmış yurtsever kesimiyle ittifakın kesinlikle reddedilmesi” gibi etkenler, “yurtsever kesimin mevzilerini zayıflatıyor, faşistlere de komuta heyetini elde etme ve sonunda silahlı güçler içinde isyancılara karşı her türlü direnişi önleme olanağı veriyordu”.³⁴

Şili’de aşırı sol olarak bilinen unsurlar nicel olarak küçük gruplar olmakla birlikte, gerek sağa malzeme sağlama yönünden, gerek Allende’nin Sosyalist Partisi içerisindeki etkinlikleri yönünden, halk hükümetinin önüne büyük engeller çıkarabiliyorlardı. Onlara göre ordu, bütün olarak egemen sınıfların “bekçi köpekliliğini” yapıyordu. O nedenle orduya karşı savaşım vermeli, onun karşısında yeni bir halk ordusu kurulmalıydı. Oysa, ordu kurum olarak düzenin savunucusu olmakla birlikte, toplumun bir parçası olarak, içerisinde demokratik, halktan yana unsurları da barın-

dırıyordu. Allende’ye karşı yapılan girişimler bu unsurlar tarafından önlenmişti. Bu unsurların ordu içerisinde etkinlik kazanmaları yolunda çaba gösterileceği yerde, ordu bir tüm olarak karşıya alınıyor ve böylece ordu içerisindeki faşist yuvalar giderek yaygınlaşarak, devrimci, demokrat subay ve assubaylar hükümetin gözleri önünde birer birer temizleniyordu. Öyle ki ordunun başında bulunan ve pek çok isyanı bastırılmış olan ve sonuna kadar da Allende’nin yanında yer alan general Prats’ın sağcıların baskısı ile istifaya zorlanmasına bile hükümet seyirci kalıyordu. Faşist cuntanın darbesinden sonra Prats gibi pek çok subay ve assubay direnmiş, yüzlerce kurşuna dizilmiş, hapsilere atılmış, ordudan uzaklaştırılmışlardı.

İçinde her türlü oportünizmi barındıran ve küçük-burjuva yanı ağır basan Sosyalist Parti yanında, Komünist Partisinin de bu eğilimlere kapıldığı ve üzerine düşeni yapmadığı Corvalan ve öteki parti yetkililerinin daha sonraki değerlendirmelerinde açıkça belirtilmektedir.³⁵

Unidad Popular hükümeti, mevcut devlet mekanizması ile arasındaki çelişkileri gidermek, zaman içerisinde devletin yapısını değiştirmek yolunda bazı çabalar da gösterdi. Ulusallaştırılan işletmelerde yönetim, üretim ve denetim komiteleri oluşturuldu, sendikalar sanayi kollarına göre gruplaştırıldı, tüketim malları sağlama ve fiyatları denetleme komiteleri kuruldu, işçiler ve köylüler yönetim mekanizmasında yetkili kılındı. Ama bu örgütlenmeler gerekli etkinliği ve canlılığı gösteremiyorlardı. “Sol”un kaba bir edebiyatla öne sürdüğü, emekçi yığınların daha geri bilinç düzeyinde olan kesimlerinin inanabileceği, görünüşte keskin sloganlar, bu örgütleri Allende’nin “reformist” hükümetine karşı bir tür seçenek olma görüntüsüne sokuyordu. Allende’nin ekonomik kuşatmayı kırmak için emekçilere yaptığı daha çok çalışma, üretimi artırma çağrısı, bu çevreler tarafından “ekonomik problemler ve üretim, sınıf savaşımının üstünde olamaz”, “üretimin artırılmasını büyük kapitalistler düşünmelidir” gibi gerekçelerle sabote edilmeye çalışılıyor, örgütler, keskin lafazanlığın sürdürüldüğü, et-

³³ ITT Belgeleri, s. 77.

³⁴ Rene Castillo, *agy.*, s. 22.

³⁵ L. Corvalan, *agm.*, s. 35.

kisiz, işlerliği olmayan, sözde kuruluşlar haline getiriliyordu. Sol oportünizm sağla ağız ve eylem birliği içinde, halkçı hükümete karşı muhalefetle ittifaka girmişti.

Küçük grup ve parti hesaplarıyla, özellikle de tabanda sürdürülen çekişmeler, zaman zaman silahlı çatışmalara kadar götürülüyordu. Örneğin Concepcion Üniversitesi öğrenci federasyonu seçimlerinde solun tek bir listeyle seçimlere katılması görüşmeleri sırasında MIR'e mensup bir öğrenci komünistler tarafından öldürülmüştü. Bu olay kısa sürede yayılma eğilimi gösterince, Allende müdahale etmek zorunda kalmış, daha büyük bir çatışma öyle önlenememişti.

E) SAĞIN KIŞKIRTMA VE TERTİPLERİ

Sağ ise hükümet içindeki her türlü anlaşmazlığı abartarak yoğun bir propagandaya girişiyor, sol içindeki çatışmaları körüklüyor, solu silahlı eyleme sokmak için sürekli kışkırtıyordu. Bunun da ötesinde yaptığı eylemleri solun üstüne yıkmak için türlü tertiplere giriyordu. Ellerindeki basın, radyo, ve yayın organları ile, fısıltı gazeteleri ile solcuların ülkedeki bütün zenginlerin mallarına elkoyacakları, rakiplerinin ise bir gecede öldürüleceği, subayların ani baskınla toparlanıp yokedileceği, ordunun dağıtılacağı yolunda geniş propagandaya giriştiler. Bu yalanlara halkı inandırmak için Genelkurmay Başkanını kaçırmak isterlerken öldürdüler, amaçları bunu solun üzerine yıkmaktı, ama suikastı yapan "komando" yakalandı ve olayın faşist bir örgüt tarafından düzenlendiği ortaya çıktı. Güçlü bir tekstil sanayicisinin, serveti ile birlikte Şili'den kaçması için evine bomba kondu. Olay önceden haber alındığı ve Emniyet Müdürü bizzat Allende tarafından önceden uyarıldığı halde bir şey yapılmadı. Olayın solcular tarafından tertiplendiği görünümü verilmek isteniyordu. Halkın büyük tepkisi karşısında, tertipçiler yakalandı ve aşırı sağ bir partinin üyeleri olduğu anlaşıldı. Ama yargıç tertipçileri serbest bıraktı ve ülkeden kaçırılmaları sağlandı. Bütün özel villa ve evlerin devletleştirileceği, bankadaki bütün paralara elkonacağı yalanları ile, tekelci olmayan burjuvaziye, özellikle orta ve küçük-burjuvaziye devrimin karşısında tavır almaya zorluyorlardı. Bu amaçla bazılarının evlerine bomba konuyor, ba-

zıları kurşunlanıyor, düzenlenen greve katılmayanların kamyonları, dükkânları, büroları, depoları havaya uçuruluyordu. Kamu binalarına, demiryollarına, köprülere, elektrik santrallerine çeşitli sabotajlar yapıldı. Santiago hava limanına yapılan sabotaj, girişimden çok az önce önlenememişti. Sağcılar, kamu binaları önünde, elçilikler önünde nöbet tutan polisleri kurşunladılar. Allende'ye birkaç kez suikast düzenlediler, yaverlerinden birini öldürdüler. El Teniente'de yirmibeş ton bakırın ırmağa atılmış olduğu ortaya çıkarıldı. Saldırı ve sabotajların sorumluluğunu ise kendi icadettikleri "devrimci bir örgütün" sırtına yüklüyorlardı.

Allende hükümetine karşı savaşıyan faşist güçler, halkı yanıltmak için devrimci ad taşıyanlar da dahil olmak üzere değişik adlar altında örgütlenmişlerdi. Örneğin *Örgütlü Kuruluş Öncüsü* (VOL), *Anti-Komünizm Grubu* (GRAPO), *İşçilerin Devrimci Cephesi* (FTR), *Yeniden Canlanış İçin Öncü Hareket* (MAR), *Bağımsız Hıristiyan Hareket* (MOCL), *Kızıl Bereliler*, *Ulusal Uygurluk Cephesi* gibi büyüklü küçüklü pek çok faşist örgüt amansız bir savaşıma girmişlerdi. Öyle ki bunlar kendilerini silahlı kuvvetlerin *yan örgütü* olmaktan da öteye götürmüşler, "askeri komutanlar olarak kabul edilmelerini istemişler. ... Ordunun Başkomutanına telgraf çekerek, belli atamaları tanımadıklarını da bildirmişlerdi". Dahası, cinayet planlarını başarı ile yürütebilmek için solun önde gelen bütün kesimlerinin adresleri, özellikleri faşist örgütler tarafından birer birer saptanmış ve dosyalar tutulmuştu.³⁶ Cinayetler bu dosyalara göre düzenleniyordu.

Öte yandan hükümet bütün bunları bildiği halde gelişmelere başından müdahale edeceği yerde, "yasa çerçevesinde" karşılık vermeyi temel ilke haline getirmişti.

Allende yönetiminin bir başka eksiği de kendi elindeki kitle haberleşme araçlarının gerici güçlere kıyasla çok zayıf oluşuydu. Bu dengesizliğin sonucu, karşı tarafın yalan ile iftiralalarının yığınlar üzerinde yarattığı yıkıcı etkilerin karşılanamaması oluyordu. Şili'nin en büyük ve en eski gazetesi olan *El Mercurio* geçmişine yarasız bir biçimde bu kampan-

³⁶ Allende, *Şili'de Sosyalist Eylem*, s. 128.

yada yerini almıştı. Bu gazete Şili gericiliğinin önemli kalelerinden biri idi. Balmecado'nun devrilmesinde büyük rol oynamış, İngilizlerden geniş maddî yardım görmüştü. Daha sonraları ise ABD tekellerinin sürekli maddî desteği ile Şili gericiliğinin önemli bir propaganda aracı olmuştu. 1964 seçimlerinde ABD ve tekellerin bu gazeteye para akıttığı saptanmıştı. 1970 seçimlerinde de gene bu gazete geniş maddî destek görmüştü. Allende'nin seçilmesinden sonra ITT'nin Washington'a gönderdiği gizli raporda *Mercurio*'nun "kilit faktör" olduğu belirtilmekte ve şöyle denilmektedir: "Gazetenin dinamik bir şekilde yaşaması ve şu andan başlayarak 24 Ekime kadar [Kongrede başkanlık seçimi yapılacağı gün] olan yayınları hayati bir önem taşımaktadır. Gazete özellikle Santiago'da bir baskı aracı ve Şili'de boğulmamış olan tek anti-komünist sestir. Bir gün Allende güruhuna karşı 'Aşil'in okçesi olabilir' ".³⁷

Gerçekten de bu gazeteye "oluk gibi" paraların aktığı ve faşist örgütlerin, gizli örgütlerin uydurma haberlerini doğruymuş gibi sunduğu ortaya çıkmıştı. Gazete 1968'de 128 bin basıyordu, solun elindeki *El Siglo* ise ancak 20 bin basabiliyordu. Gene açıklanan belgelerde gazete patronlarının Allende'yi devirmek için sık sık Washington'a gittikleri, Kissinger ile darbenin planını yaptıkları ortaya çıktı. Darbeden sonra da yasaklanmayan iki gazeteden biri olarak aynı gazete, cuntanın uydurduğu bütün haberleri (örneğin Allende'nin Castro'nun hediyeye ettiği silahla intihar ettiği, Allende'nin yüksek komutanları, muhalefet parti liderlerini öldüreceğine ilişkin planın ele geçirildiği, vb. vb.) yayınlıyordu.

Öte yandan *Mercurio*'nun yanında irili ufaklı pek çok yayın organı ve bir radyo istasyonu da bütün gücüyle halkı Allende'ye karşı kışkırtma çabasını sürdürüyordu. Allende bunlarla "basın özgürlüğü" sınırları içerisinde diyalog kurmak istedi ama doğal olarak bunu başaramadı. Etkinliklerini azaltacak bir karşı yayın atılımı da gerçekleştirilemedi.

³⁷ Bkz: ITT Belgeleri, s. 75.

V. ALLENDE YÖNETİMİNİN EKONOMİK ÇIKMAZLARI

Allende yönetiminin yazgısının çizilmesinde belirleyici unsurlardan biri de hiç kuşkusuz ülkenin içersinde bulunduğu ekonomik sorunlardır. Ülke ekonomisinin temel dayanakları yabancı tekellerin denetimi altında idi. İhracat gelirlerinin esasını (yüzde 85'ini) madenler oluşturuyordu. Dünyada bilinen bakır rezervlerinin (120 milyon ton olduğu hesaplanmaktadır) yüzde 38,3'ü (46 milyon tonu) Şili topraklarında bulunmakta idi.³⁸ Üstelik Şili bakır gerek kalite yönünden, gerek işleme kolaylığı yönünden öteki ülkelerden çok daha elverişli durumda idi. 1834'ten bu yana Şili bakır yabancı tekeller tarafından işletiliyor, ve bu tekeller çok büyük kârlar sağlıyorlardı. Anaconda ve Kenecott bakır üzerinde denetim kuran en büyük Amerikan tekelleri idi. Öteki ABD firmaları yanında, Japon, Fransız ve Kanada firmaları da bu sömürden paylarını alıyorlardı. Bakırın yanında demir cevheri yönünden de Şili dünyanın zengin ülkelerinden biri idi. Yılda 7-10 milyon ton cevher çıkarılması ile 150 yıllık rezervi vardı. ABD dev tekelleri (Bethlehem-Chile Iron Ore Company bunların başında geliyordu) çıkardıkları cevherin yüzde-seksenini ABD'deki fabrikalarına götürürken, ancak çok az bir bölümü içerde işlenebiliyordu. Şili demirinin yüzde 94'ü ABD'ye ihraç ediliyor, geri kalanını da Japonya (yılda 750-800 bin ton) ve başka ülkeler çekiyordu.³⁹ Şili, bakır ve demirin yanında nitrat, iyod, molibden gibi madenler dışında, ihraç edecek başka bir şey bulamıyordu. Buna karşılık geçmişin buğday ambarı olarak bilinen Şili her yıl hızla artan bir oranda besin maddeleri ithal etmek zorunda kalan bir ülke durumuna düşmüştü.

Öte yandan sürekli borçlanma sonucu 1960'ta 598 milyon dolar borç 1970'te 2.975 milyon dolara, birikmiş faiziyle birlikte 4 milyar dolara çıkmıştı.⁴⁰ İhracat gelirlerinin yüz-

³⁸ Şili'yi yüzde 27 ile ABD (32,5 milyon ton), yüzde 20,4 ile Rodezya (24,5 milyon ton), yüzde 17 ile Belçika Kongosu (20 milyon ton), yüzde 13,3 ile (16 milyon ton) sosyalist ülkeler, yüzde 10,4 ile Peru (12,5 milyon), yüzde 5,7 ile Kanada (7 milyon ton) izlemektedir (*Prensa Latina*, January 29 th. 1966, s. 5.)

³⁹ *Prensa Latina*, January 29 th. 1966, s. 6, 10.

⁴⁰ Armando Uribe, *Kara Kitap, Şili'de Amerikan Darbesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975, s. 36.

de 20-30'u dış borç taksitlerine gidiyordu. Şili 1963-1970 yılları arası fiyat artışlarında dünyada üçüncü sırayı alıyordu (%718). Frei'ye sağlanan Amerikan yardımı orta sınıfları tüketime alıştıran, lüks madde ithalatını pompalayan bir kaynak olmaktan öteye geçememişti. Ülkeye yerleşen montaj sanayii, tüketim ekonomisini durmadan kamçıliyordu. General Motors, Fiat, Peugeot, Renault ve Citroen gibi büyük firmalar karayolu taşımacılığını körüklüyor, her yıl onbinlerce binek otomobili ürettiyordu. Birleşmiş Milletler istatistikleri ülkede 1965'te 97 bin olan binek otomobilinin 1970'te 176 bine, toplam karayolu taşıt araçlarının aynı dönemde 200 binden 325 bine, 1960'ta 500 olan televizyon sayısının 1970'te 500 bine çıktığını göstermektedir. Kısacası Allende'nin devraldığı ekonomi, bütün öteki az gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, emperyalizme bağımlılığın bütün hastalıklarını taşıyan, tam bir çöküş halindeki bir ekonomi özelliği gösteriyordu.

Daha da önemlisi, seçimlerden çok önceden başlayarak Şili'li kapitalistler paralarını büyük ölçüde dışarı kaçırmışlardı. Öyle ki, 1970 Ekim başlarında doların karaborsa fiyatı resmî fiyatın üç katı artmıştı.⁴¹ Seçimlerden sonra ise, kırksekiz saat içerisinde bankalardan 80 milyon dolar çekildi, sanayi ürünlerinin satışı yarı yarıya indi, öteki bazı sektörlerde (mobilya, ev eşyaları, arabalar) yüzde-seksen azaldı. Sığır yetiştiricileri sürülerini ya toplu halde kestiler, ya dışarıya kaçırdılar ya da ihraç ettiler. Büyük çiftlik sahipleri o yılki yazlık ekinlerini büyük ölçüde kısıtladılar. Binlerce insan Şili'yi terketti.⁴² Hükümet bunları önlemek için çok çaba gösterdiyse de, bankada birkaç bin escudosu olan bile geri çekiyordu. Oligarşi, hükümetin bankaları ve sigorta şirketlerini ulusallaştıracağını ama karşılığını vereceğini bilmesine karşın ülke içerisinde büyük bir panik yaratmaya uğraşıyordu. Çünkü oligarşi için banka ve kredi sisteminin denetimini elden çıkarmak, sermayenin kendisinden çok daha önemliydi. Sigorta şirketleri de aynı şekilde Şili'de bellibaşlı sınaî ve ticarî firmaları denetim altında tutan oligarşinin otuz malî grubunun merkezi durumun-

⁴¹ *Monthly Review*, vol 22, n° 8, January 1971, s. 15.

⁴² *Monthly Review*, January 1971, s. 26.

daydılar. Dolayısıyla her yola başvurarak ulusallaştırmayı önlemeye çalışacaklardı.

Aslında Allende'nin çıkmazı, kurmak istediği yeni ekonomik düzen ile eski düzen arasındaki uzlaşmaz çelişkiye gelip dayanıyordu. "Özel girişime ve üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanan bir ekonomik sistem, ancak özel mülkiyetin ve mülkiyet ve girişiminden sağlanan gelirin güvenliği sağlandığı sürece işler. Sosyalizmi getirme eğiliminde olan bir hükümetin varlığı bile bu güvenlik için sürekli bir tehdittir. O yüzden kapitalist ekonomi, sosyalist bir hükümetin —eğer hükümet salt adıyla sosyalist değilse— bulunduğu koşullarda işlerlik gösteremez. Eğer sosyalist hükümet bugün kömür madenlerini kamulaştırır ve tekstil sanayiini beş yıl sonra kamulaştıracağını ilan ederse, iyi bilelim ki tekstil sanayii kamulaştırılmadan önce yokedilecektir".⁴³

Allende her ne kadar, yalnızca ekonominin bellibaşlı kilit noktalarını ulusallaştırmayı programlamışsa da, oligarşi işi daha başında çözümlenmek istiyordu. Bu nedenle her türlü ekonomik sabotajı yapmaktan çekinmeyecekti. Bu da Allende'nin önüne iki seçenek koyuyordu: ya leninist teoriye uygun olarak ister istemez burjuvazinin zorladığı şiddet yoluna sapacaktı, ya da burjuvazi ve emperyalizmle uzlaşma yolunu seçecekti, ki bu da sosyalizmin barışçıl yoldan gerçekleşmeyeceği olgusunu, yani gene leninist tezi doğrulamış olacaktı. Oysa Allende ne onu ne de ötekini seçti, bir üçüncü yola başvurdu: Allende "eğer herhangi bir şans eseri olarak ortodoks teorisyenlerin bekâretlerini bozar ve bu arada bir şey başarabilirsek, bu durum beni tatmin edecektir" diyordu.⁴⁴

İçerdeki ekonomik sabotajın yanında emperyalizm de geleneksel yöntemine, ekonomik ambargoya başvurarak Allende'yi engellemek yoluna girdi. Önceden varılan anlaşmalar gereği yapılacak yardımlar durduruldu. Dünya Bankası kredilerini kesti. Bakır fiyatları dış pazarlarda büyük bir düşüş gösterdi, üstelik alıcı da bulamıyordu. Böylece ithalâta dayalı sanayi işlerliğini sürdürmek için gerekli malzeme ve hammadde eldeki dövizlerle ancak bir yıl karşılanabildi.

⁴³ Oscar Lange, *On The Economic Theory of Socialism*, New York 1966, s. 123.

⁴⁴ Allende, *Şili'de Sosyalist Eylem*, s. 183.

ABD ekonomik ambargo ile Allende'yi dize getirmek istiyordu. Aynı ambargoyu zamanında Küba'ya da uygulamış, ama Castro sosyalist ülkelerin yardımı ile ambargoyu etkisiz hale getirebilmişti. Oysa Allende bu olanaklardan yoksun kalıyor ve ekonominin işlerliğini sürdürebilmek, yani yatırımlar yapabilmek için içteki reformların sonuçlarını beklemek zorunda kalıyordu.

Öte yandan bütün bu sabotajlara karşın halk hükümeti ekonomi alanında önemli iyileştirmeler yapabildi. 8,9 milyar hektarlık 4.000 çiftliği kapsayan toprağa elkonarak, 50 bin köylü ailesine dağıtıldı. Sanayi üretiminin yüzde 40'ı, gıda sanayiinin yüzde 28'i, maden sanayiinin yüzde 90'ı, banka kredisinin yüzde 99'u ve toptan ticaretin yüzde 33'ü devletin denetimi altına girdi. İlk yıl ulusal gelir yüzde 8,5, sanayi yüzde 12,5 arasında büyüme gösterdi, ki bu rakamlara 1930'dan beri ulaşılmamıştı. Enflasyon yüzde 34,9'dan yüzde 6,6'ya düştü. Sanayideki yüzde 35'lik kapasite düşüklüğü giderildi, işsizlik oranı yüzde 3,6'ya düşürüldü.⁴⁵

Ne var ki bu önlemler Şili ekonomisini sağlam bir raya ancak uzun vadede oturacak nitelikte önlemlerdi. Oysa geniş bir yığın, lüks tüketime alıştırmıştı. Hükümetin bu maddeleri ithal edemeyişi, bazılarının üzerine denetim koyması, 400 milyon dolara ulaşan besin maddeleri ithalâtı zorunluğu ve uzayan kuyruklar, orta sınıflar üzerinde ters tepkiler yaratıyordu. Yeni kaynaklar bulma olanağı yoktu, döviz sıkıntısı pek çok tüketim malının fiyatlarını yükseltiyor, enflasyon yeniden büyük boyutlarda hızlanıyordu. 1972'de enflasyon yüzde 160, 1973'te ise yüzde 250'yi aşmıştı. Bu da orta sınıfların harekete geçirilmesi için gerekli ortamı hazırlamıştı. 1972'de başlayan patronlar grevine, önce komisyoncular, kısa süre sonra, doktorlar, mühendisler, banka memurları ve küçük dükkân sahipleri de katıldı. 1973 Nisanında El Teniente bakır madeninde başlayan grev 74 gün sürdü. Temmuz ayında ise kamyoncular yeniden greve başladılar ve daha sonra bu grev toplumun çeşitli kesimlerine yaygınlaştırıldı. Santiago'nun zengin semtlerinin kadınları ve yüksek rütbeli subayların eşleri hükümete karşı harekete geçiril-

⁴⁵ A. Artoshen, "The Socio-Economic 'Model' of Chilean Fascism", *International Affairs*, n° 2, s. 53.

mişti. Böylece ekonomik kuşatma siyasal kuşatmayla bütünleştirilmişti.

VI. FAŞİST DARBENİN DÜZENLEYİCİSİ: ABD

Bir toplumdaki sınıf savaşının gidişinde belirleyici olan hiç kuşkusuz, o toplumun kendi özel tarihsel ve toplumsal koşullarıdır. Ama böyle olmakla birlikte, bu koşullar da içinde bulunduğu toplumla sınırlı değildir. Pek çok dışsal etken içsel etkenlerle birleşerek bu koşulları biçimlendirirler. Özellikle çağımızda bu iççelik daha kaynaşmış ve daha karmaşıklaşmıştır. Dolayısıyla bir devrim sürecinin gelişmesinde özel olarak ülkedeki güçler dengesinin yanında, genel olarak dünyadaki güçler dengesi de etkili olmaktadır. Dahası, geçici bir süre için de olsa, bazan ikincisi birincisinden öne geçmekte, devrimin yazgısını belirlemektedir. Şili deneyiminde görülen budur. Ülkede gelişmekte olan devrim süreci, asıl gücünü dışardan alan bir karşı-devrim hareketi ile engellenmiştir. Şili'de üç yıl boyunca perde perde sahneye konan oyunun senaryosu ITT tekeli tarafından kaleme alınmış, yönetmenliğini ise, Washington yönetimi üstlenmişti. Yoksa içerdeki sağcı-faşist güçlerin, tek başlarına, onbinlerce yurtseverin kanlarıyla boyadıkları Şili'yi, satılmış üç-beş generalin ellerine teslim etmeye güçleri yetemezdi.

Şili gerek ekonomik yönden, gerek siyasal yönden, özel olarak ABD emperyalizmi için, genel olarak da bütün kapitalist sistem için vazgeçilemeyecek bir ülke konumunda bulunuyordu.

Uluslararası tekeller 19. yüzyıldan beri bu ülkeyi verimli bir sömürü alanı olarak görmekteydi. Allende her otuz yılda bir Şili'yi, bir daha dönmek üzere alıp götüreren bu sömürüye kesin bir biçimde son vermeye kararlıydı. Bu da çokuluslu tekellerin işine gelmiyordu.

Asıl önemlisi ise olayın siyasal yönü idi. ABD kukla yönetimlerle avucuna aldığı Latin Amerika'da ikinci bir Küba örneği görmek istemiyordu. Şili'deki başarı öteki Latin Amerine ülkeleri için de çarpıcı bir örnek olacaktı. Özellikle Arjantin aynı yolu geçebilir, oradan öteki ülkelere sıçrayabilirdi. Dünya kapitalizminin kalesinin, Küba'dan sonra ikinci

bir öldürücü yara almasına seyirci kalması düşünülemezdi. Şulu darbesinin baş sorumlusu Kissinger, seçimlerin hemen arkasından (15 Eylül 1970) "Allende'nin Şili'de iktidarı ele almasının; bizim için, Latin Amerika'daki güçlerimiz için, ve doğal olarak bütün batı yarımküresi için ağır sorunlar çıkarmayacağı düşüyle avunmamamız gerektiğini düşünüyorum" diyor ve daha öteye giderek "Fransa ve İtalya üzerindeki etkileri nedeniyle", Birleşik Devletler'in "güvenliği için çok tehlikeli" olduğunu gazeteciler önünde vurguluyordu.⁴⁶

Washington uzmanları bu "tehlikeyi" yeni görmüş değillerdi. Şili'de günden güne gelişmekte olan solun birgün iktidarı alabileceği olasılığı karşısında uzun erimli planlar uygulama alanına konulmuş bulunuyordu. 1964'te Frei'nin "reformcu" programı ABD uzmanlarınca hazırlanmış, Frei'nin kazanması sağlanmış ama beklenen sonuca ulaşılammıştı.

1969 seçimleri Frei'nin yıprandığını göstermişti. O nedenle 1970 başkanlık seçimlerinde aşırı sağın adayı Alessandri desteklenecek, aşırı sağın oylarıyla birlikte Hıristiyan Demokrat Partinin sağ kanadının oyları da onun arkasına toparlanmış olacaktı. Böylece "Amerikan düşmanlığıyla" ün yapan hıristiyan demokratların sol kanadının adayı Tomic, kendi partisinin oylarının bir bölümünü Alessandri'ye yönelirken, Allende'ye gidebilecek soldaki bir kesim oyları da parçalamış olacaktı. Gerçekten de bu planda öngörülen bütün beklentiler gerçekleşti, ama sonuç istenilen biçimde değildi. Allende *Unidad Popular*'ı oluşturan siyasal partilerin 1969 seçimlerinde aldığı oyların hepsini alamamıştı. Oy oranı yüzde 44'ten, yüzde 36'ya düşmüştü. Hıristiyan Demokrat Partinin adayı Tomic önceki başkanlık seçimine göre, yüzde 100'lük bir oy kaybı ile ancak yüzde 28 oy alabilmiş, aşırı sağcı Ulusal Partinin adayı Alessandri ise çok büyük bir sıçrama göstererek oyların yüzde 35'ini almıştı. Alessandri'nin aldığı oy toplamı (1.036.278) Allende'nin aldığından (1.075.616) 40 bin eksikti ve Allende en çok oyu alan başkan adayı olarak Kongrece seçilmesi gerekiyordu. Oyunun birinci perdesi başarısızlıkla sonuçlandı.

⁴⁶ Armando Uribe, *Şili'de Amerikan Darbesi*, Bilgi Yayınevi, Ankara 1975, s. 95.

İkinci perde Şili Kongresinde açıldı. Salt çoğunluk sağlanamadığı zaman Kongre seçime katılan başkan adaylarından birini salt çoğunlukla seçiyordu. Anayasada bir kayıt olmakla birlikte, Kongre geçmişteki uygulamalarda geleneksel olarak en çok oy alan adayı başkan olarak seçmişti. Kongreye yapılacak olan baskı ile bu gelenek bozulacak, çoğunluğu elinde bulunduran sağ, Allende yerine Alessandri'yi başkan seçecekti. Ne var ki gerek kamuoyunda yükselen tepki, gerek Tomic'in inatçı tutumu ve gerekse de bir içsavaş tehlikesiyle ordunun bölünebileceği kuşkusu, bu perdenin birinci sahnesini başarıya ulaştırmadı. Frei'nin kesin zaferini sağlayacak olan seçimlerin yenilenmesi koşuluyla, Alessandri'nin geçici başkan seçilmesi yolunda düzenlenen sahne de, başlamadan başarısızlığa uğradı.⁴⁷

ITT'nin Şili'den gönderdiği 17 Eylül 1970 tarihli gizli rapor, hazırlanan bu tertibi şöyle ifade etmektedir:

"Taarruz hattında anti-komünist ve Alessandri taraftarları, geri cephede Frei (ikisi de ABD'ce tahrik edilmekte) gittikçe etkili bir manevra ile Kongre seçimlerini zaptetmek suretiyle, yani bir genel seçimin koşullarını hazırlamaya çalışıyorlar. Bugün Şili'nin atmosferi, gün geçtikçe cazibesini artıran yeni bir seçimin müjdecisi olurken, gelecek günlerde öylesine karanlık gözükmektedir.

"Allende ve Halk Birliği tüm oyların 1/3'ünü almış olduğundan, inanılmaktadır ki, iki-kişilik, açık bir demokrasi—komünizm yarışında Frei, hıristiyan demokrat oyların çoğunluğunu alacak, bu da Alessandri'yi destekleyen tüm sağcıların Frei'ye kaymasıyla partisini eski gücüne kavuşturmuş olacaktır.

"Geçirdiğimiz mücadelede hıristiyan demokratların liderliği, ABD ve Frei'ye derin bir kin besleyen Radmiro Tomic'e emanet edilmiştir. Hıristiyan demokratların ulusal komite toplantıları gelecek ayın başlarına ertelenmiş ve Frei'nin liderliği yeniden elegeçireceği hesabedilmiştir. (Oysa Tomic Allende'yi destekleyeceğini çok önceden söylemiştir.)

"Alessandri formülünün başarıyla uygulanmasından, Allende'nin Kongre seçimlerini kazanmasıyla başlayabilecek

⁴⁷ Armando Uribe, *agy.*, s. 87, 100.

olan kargaşa ve içsavaş olasılıklarını önlemek amacıyla vazgeçilmiştir. ...”⁴⁸

Oyunun ikinci perdesi de böylece başarısızlıkla kapanırken, faşizmin, terör, sabotaj cinayetle hazırladığı, kanla boyanmış bir perde daha açılıyordu. Yan oyuncular, yerli-yabancı CIA ajanları, tekellerin yöneticileri, çeşitli faşist örgütler, Allende hükümetinden hoşnut olmayan çeşitli sınıf ve tabakalar, Allende’yi yeterince devrimci görmeyen “devrimci sol” grupçuklar olacak, baş oyuncu ise görkemli bir çıkışla son perdeyi kapatacak olan Amerika’nın Santiago büyükelçisi Korry’nin “oyuncak askerler topluluğu”⁴⁹ dediği Şili ordusu olacaktı. Ama önce bu oyuncuların yetiştirilmesi ve gerekli araç ve gereçlerin tamamlanması için malî durumun gözden geçirilmesi gerekiyordu. Yukarıda anılan rapor bu gereksinmeyi şöyle belirtmektedir: “Anti-Allende hareketi umulandan çok fazla ölçülerde dış yardımı gerektirmektedir. Söz konusu yardımların boyutları 1 Ekime doğru daha da açıklık kazanacaktır. Gerektiğinde biz tüm gücümüzle hazırız.”⁵⁰

Öte yandan ABD emperyalizmi için en kestirme yollardan biri de, doğrudan bir müdahale idi. Ama buna birkaç nedenle cesaret edilemiyordu. Önce, Şili’de beş yıl önce Dominik’e müdahale gerekçesi olarak gösterdiği komünist sayısı yüzlerle değil, binlerle idi. İkincisi, Şili ordusunu tümüyle yanına alamayacağı, ordunun bölüneceği ve bir içsavaşın çıkabileceği korkusu vardı. Üçüncü olarak, Allende’nin seçilmesini önlemek için çevrilen dolaplara yığınların tepkisi çok sert olmuştu, dışardan bir müdahaleye daha da sert tepki doğacağı kanısı yaygındı. Son olarak da, Vietnam’dan daha yakın bir zaman önce bir bozgunla çekilmişti, yeni bir serüvenin sonunun ne olacağı bilinmiyordu, üstelik dünya kamuoyunda olduğu kadar, Amerikan kamuoyunda da büyük bir tepkinin doğacağı biliniyordu. Onun için uzun erimli bir planın gerçekleştirilmesi yolunda yavaş ama sağlam adımlarla ilerlemeyi yeğleyecekti.

Üçüncü perde açılırken, görüntünün pek de içaçıcı olmadığı Şili’den eski CIA başkanı ve ITT yönetim kurulu üyesi

⁴⁸ ITT Belgeler, s. 73-74.

⁴⁹ Ibid, s. 74.

⁵⁰ Ibid, s. 75.

Mc Cone’a gönderilen 9 Ekim tarihli mektuba yapılan “ek”-ten anlaşılmaktadır: “Kötümserliklere karşın, Frei ya da orduyu Allende’ye karşı harekete geçirme girişimleri devam etmektedir. Aynı zamanda askerî müdahalenin koşullarını hazırlayacak olan aşırı solun anarşiye kıskırtılması çabaları sürmektedir.”⁵¹ Ama esas mektupta da “bir ayaklanmaya öncülük edecek silahlı kuvvetler üyelerinin seçimi için temaslara sürmekte” olduğu belirtilmektedir.⁵² Raporlardaki umutsuzluğa karşın, CIA’nın ordu içerisinde azımsanmayacak sayıda adamı vardı. Örneğin, Frei iktidarı döneminde maaşların artırılması istemiyle, emrindeki topçu alayını harekete geçiren ve hareketinin bastırılmasından sonra emekli edilen general Viaux’nun “hiç düşünmeksizin harekete geçmeye” canatmakta olduğu, ama general Schneider’in onu “ölümle tehdit ettiği”, Viaux’nun “ordunun alt kademelerinde küçümsenmeyecek bir desteği olduğu” ve generali hareketten, “pek iyi hazırlanamadığı” gerekçesiyle Washington’un alıkoymadığı, bu raporlardan öğrenilmektedir.⁵³

ABD yönetimi, Allende’ye karşın herhangi bir girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasıyla ikinci bir “Domuzlar çıkarılması” bozgununun olacağı ve ikinci bir Küba’nın doğabileceği kaygısını taşıdığı için, adımlarını sağlam atmaktı. Önce ekonomik kuşatma ile yönetim güç durumuna düşürülecek, içerde faşist güçlerle anarşi yaratılacak, orta sınıflar oluşturulacak ortamdan rahatsızlık duyarak harekete geçirecek ve bu arada ordu içerisinde kilit noktaları ele geçirecek, “armut dalında olgunlaştıktan” sonra, son ve kesin bir darbeye yere düşürülecekti.

Bundan ötürü ABD Şili’ye en sıkı bir biçimde ekonomik ambargo uygularken, hatta bunu öteki kapitalist ülkelere de uygulamak için çaba gösterirken, silahlı kuvvetlerle ilişkisini kesmemiş, tersine özellikle deniz kuvvetleri ile sıkı bir işbirliği sağlamış, ordunun araç ve gereç gereksinmelerini ise eskiden olduğundan daha fazlasıyla karşılama yoluna girmişti. Bununla birlikte de Şili’ye asker-sivil bir uzmanlar grubu da göndermeyi başarmıştı. Bu uzmanlar, “işlerinin

⁵¹ Ibid, s. 105.

⁵² Ibid, s. 103.

⁵³ Ibid, s. 77, 120, 113.

adamakıllı ehli, haberleşmelerin kesilmesinde, sabotaj yapmada, haber almada usta ve özel olarak yetiştirilmiş” kimselerdir ve “ayrıca kontr-gerilla ve buna benzer uzmanlar” da bunlar arasında bulunmaktadır.⁵⁴

Uzmanlar ordu ve sivil kesim içersinde bu çalışmalarını sürdürürken, sağın militanları da önceleri “acemice ve amatörce” hareketlere girişmişlerdi: “27 Eylül günü aşırı sağcı bir grubun kastrist-marksist hareketi kışkırtmak, anarşi salgını sonucu, bir askeri darbenin koşullarını yaratmayı amaçlayan bombalı terör hareketleri de acemice ve amatörce olmuştur. Bombalamalar, kendilerinden birkaçının tutuklanmasıyla sonuçlanan bir polis müdahalesinden başka bir şey getirmemiştir.”⁵⁵

Öte yandan Genelkurmay Başkanı Schneider’in başkanlık seçimlerinden iki gün önce öldürülmesi, sağcı militanların amatörlükten kurtulmaya başladığını göstermişse de, sonuç istenilen doğrultuda olmamış, yerine geçen general Prats da bir o kadar sağın karşısında amansız bir tutum takınmıştır. Ama zamanı gelince o da kolayca safdışı edilecektir. Şimdilik hedef, ekonomik kargaşalık yanında siyasal kargaşalığı da yoğunlaştırmaktı.

1972 Ekiminde gerçekleştirilen “patronlar grevi” bu kargaşayı artırmak, Mart başında yapılacak parlamento seçimlerini etkilemek için gerçekleştirilmişti. Emperyalizm ve işbirlikçileri, Allende yönetiminin iyice yıpratıldığı, bu nedenle oyların büyük çoğunluğunun sağa kayacağı ve özellikle parlamentoda sağlanacak olan üçte-iki çoğunlukla Allende’nin başkanlıktan düşürüleceğini hesaplamıştı. Bu hesaplar da yanlış çıkmış, Allende, grevleri başarı ile önlemiş, seçimlerden ise oyların yüzde 50’sini alarak sağın hiç beklemediği bir başarı daha sağlamıştı. Allende’nin burjuva demokrasisi kuralları içersinde düşürülmesinin olanak-dışı olduğu iyice anlaşılmişti. Başkanlığı kazanırken aldığı yüzde 36’lık oy oranını ertesi yıl yerel seçimlerde yüzde 40’a yükseltmiş, daha ertesi yıl ise yüzde 50’ye yükseltmiş oluyordu. Artık oyunun bundan sonraki bölümü başka sahnede oynanmalıydı,

⁵⁴ Armando Uribe, *agy.*, s. 195.

⁵⁵ Eski CIA başkanı Mc Cone’a gönderilen 9 Ekim tarihli rapor, *ITT Belgeleri*, s. 107.

burjuva demokrasisi alanı tümüyle terkedilmeliydi ve öyle yapıldı.

Oyunun son perdesi için, sahne, burjuva parlamentosu dışında tüm ülke olarak seçilmişti. Allende Şili halkının önünde oynanan bu oyunu iyice görüyordu. “10 Nisanda Dünya Sendikalar Toplantısında verdiği söylevde, Birleşik Devletler’in Şili’ye müdahalesinden ve ülkedeki yıkıcı eylemlerden sözetti”. Özel konuşmalarında da “kafasındaki bu sürekli endişeyi” yakınlarına açmıştı. Ama “temel düşüncesi zaman kazanmak etrafında oluşmaktaydı.”⁵⁶ Ama emperyalizm ve yerli çeteleri bu zamanı Allende’ye tanımayacaklardı. Bunun için yoğun bir eyleme girdiler. Kentlerin duvarlarını “yeni bir Cakarta’ya hazır olun” sloganları ile donatırlarken, sağcı *Que Pasa* dergisi, hükümetin “iki-buçuk yılda kaç insanın hayatına malolduğunu, tam bilanço halinde yayınladı”, bu listeye “tarım mülkiyetinin müsaderesi sırasında kalp sektesinden ölenler de”⁵⁷ dahil edildi, “yalnız tedhiş eylemlerinin kurbanlarının sağa mı sola mı mensup kimseler arasından seçildiğini belirtmeksizin sıralıyordu”⁵⁸. Muhalefetin bu tür yaygarasının altında cinayet çetelerinin eylemlerini yoğunlaştırma amacı yatıyordu. Allende “tarih ve vicdanım önünde şiddetten kaçınacağına yemin ettim” sözlerini yinlediği günlerde kendi yaveri deniz binbaşı Arturo Arara evinde öldürüldü. 25 Haziranda ordunun bir kesiminde başlatılan ayaklanma provası Prats’ın müdahalesiyle bastırıldı. İşçiler bu harekettten sonra silahlanmış, fabrikaları işgal ederek, yeni bir darbe girişimine karşı hazırlanmışlardı. Brezilya’da Goulart’a karşı yapılan darbe model alınarak kadınlar harekete geçirilmişti. Sokaklara dökülen kadınlar Prats aleyhine gösteriler yaparken, gösterilere yüksek rütbeli subayların eşlerinin de katılmasıyla Prats’ın istifası gündeme getirilmiş oluyordu. Prats’ın yerine darbenin lideri olacak olan Pinochet getirilecekti. Bu Allende yönetiminin sonu demekti.

⁵⁶ Armando Uribe, *agy.*, s. 197.

⁵⁷ Her faşist cuntanın yayınladığı gibi Şili cuntası da, darbeden sonra “ülkeyi komünizm belasından” nasıl kurtardıklarını anlatan, belgeli, fotoğraflı “beyaz kitabında” Allende zamanında ölen 96 kişinin listesini arasına kalp krizinden ölenleri de, ölüm nedenleri gösterilerek eklemişti. Bkz: *White Book, of the Change of Government in Chile*, 11 th, September 1973, s. 81-84.

⁵⁸ Armando Uribe, *agy.*, s. 215, 216.

Ordu içinde aynı doğrultuda başka hareketler de sürdürülüyordu. Haziran ayaklanmasından sonra deniz kuvvetleri içersinden yüzden fazla denizci tutuklandı ve bunlar işkencelerden geçirildi, darbeden sonra ise yargılanmadan kurşuna dizildi. Ordu içersinde darbeye karşı olan subaylar birer birer saptandı ve ya tutuklandı, ya da işlerinin darbeden sonra görülmesi için etkisiz yerlere atıldılar. Silah taşıma yasağından yararlanarak, solun silahları toplanıyor, sağ ise silahlandırılıyordu. Ağustos ayına gelindiğinde fabrikalarda yer yer işçilerle askerler arasında çatışmalar başlamıştı. Bu arada komisyoncular, küçük dükkân sahipleri, doktorlar, mühendisler, avukatlar ve El Teniente bakır madenlerindeki memurlar, teknisyenler ve bir kesim işçi greve gidince, ülkede yaşam tam bir kaosa sürüklendi. Grev sürdürülürken, greve katılmayan kamyoncuların kamyonları havaya uçuruluyor, işyerleri, bürolar bombalanıyordu. Hükümetten yana olan taşımacıların lideri sokak ortasında öldürülmüştü. Artık Allende için, Şili'yi ziyaret eden Castro'ya söylediği "ben, Moneda'yı [Başkanlık Sarayını] bir tek yoldan, çam ağacından bir tabut içersinde, terkedeceğim" sözlerini yerine getirmekten başka yapacak bir şey kalmamıştı. 11 Eylül 1973 sabahı emperyalizmin en son emrini yerine getirmek için harekete geçen uçaklar havadan Moneda'nın çatısına bombalar yağdırırken, O, sarayı kuşatmış tankların ateş kusan gürültüleri arasında elindeki makineli tüfekle halkına son kez şöyle sesleniyordu:

"Bu tarihi sınavda halkıma olan bağlılığımı hayatımı da esirgemeyerek kanıtlayacağım. Düşmanın gücü ağır basıyor ve bu savaşta onlar üstün gelebilirler. Ama toplumsal süreçler kaba kuvvetle de, kanlı cinayetlerle de durdurulamaz. Halk kendini korumalı, ama intihar etmemelidir. Halk kendinin ezilmesine, yok edilmesine izin veremez, ancak aşılana da izin veremez. Bu ağır ve acı durum kuşkusuz başkaları tarafından aşılabacaktır. Hayatımı boş yere vermediğimden eminim ..."

BİRKAÇ SONUÇ

Şili'de Allende önderliğinde Halk Cephesinin üç yıllık

deneyiminin bu kısa (kuşkusuz eksik) değerlendirilmesinden sonra akla gelebilecek sorular şunlardır:

1. *Unidad Popular*'ın sonu, değiştirilemez bir yazgının kaçınılmaz olarak ulaştığı bir nokta mıydı?

2. *Unidad Popular*'ın yerini alan faşist cunta yönetimini beş yıldan beri ayakta tutan toplumsal-ekonomik bir taban var mıdır?

3. Şili deneyiminin evrensel niteliği nedir?

Şimdi sırasıyla bu soruların yanıtlarını vermeye çalışalım.

Birinci sorunun yanıtının olumsuz olduğu yazının içeriğinde açıklanmaya çalışılmıştır. Gerçekten de Halk Cephesi yukarıda açıklamaya çalıştığımız yanıtlardan kendini kurtarıp yığınları aktif bir biçimde arkasına alabilmiş olsaydı, hiç kuşkusuz, karşısındaki düşman dünyanın en kudretli ülkesi de olsa, halkın yenilmez gücü karşısında dize gelmiş olacak, "sessiz Vietnam" denilen Şili, halkının sesini bütün dünyaya duyuracak, ikinci bir Vietnam yenilgi şerbetini bir kez daha emperyalizme tattırmış olacaktır.

Onbinlerce yurtseverin cesetlerinin üzerinde yükselen Şili faşizmi bugün beş yılını doldurmuş bulunmaktadır. Darbenin ilk gününden başlayarak direnen Şili halkı onbinlerce kayıp vermesine karşın bu direncinden bir şey kaybetmemiştir. Tersine anti-faşist cephe her gün biraz daha genişlemekte ve faşist cuntanın etrafındaki yalnızlık çemberi daralmaktadır. Başlangıçta cuntanın destekçisi olan toplumun küçük ve orta burjuva kesimleri de bu desteğini büyük ölçüde çekmiş bulunmaktadır. Cunta, daha önceden de yüksek bulunan subay ücretlerine yüzde 15 oranında "iç savaş" primi biçiminde rüşvetler dağıtarak, çeşitli olanaklar sağlayarak ordunun desteğini sürdürmeye çabalamaktadır. Ama gene de ordu içersinde, hatta cunta içersinde görüş ayrılıkları gizlenemeyecek kadar açığa çıkmış bulunmaktadır. Öte yandan dünya kamuoyunun tepkisi karşısında, cuntanın uluslararası planda da etrafındaki destekler çürümeye başlamıştır. Cunta bugün dışarda ABD'nin desteği, içerde ise anti-komünizm ve aşırı milliyetçilik demogojisiyle ayakta durmaya çalışmaktadır.

Cunta, üç yıllık halkçı iktidarın ulus yararına aldığı

bütün önlemleri yıkıp atmıştır. Bütün kârlı devlet şirketlerini yerli ve yabancı özel sektöre devretmiştir. 492 devlet işletmesinden 253'ünü eski sahiplerine geri vermiş ve on banka da dahil, 104 işletmeyi özel kişilere satmıştır. Devletin elinde özel sektör için kârlı olmayan 19 kuruluşun kalması planlanmıştır.

Cunta 1974-1975 yılları arasında 1,3 milyon hektarı kapsayan 1.117 çiftliği, eski sahiplerine geri vermiştir. 0,4 milyon hektarlık toprak da 1.828 çiftlik sahibine kısmen geri verilmiştir.

İşçi ücretleri dondurulmuş, bunun yanında fiyatlar alabildiğine başıboş bırakılmıştır. Ülkenin bütün kapıları yabancı tekellere ardına kadar açılmıştır. Cuntanın başa geçmesiyle yükselen bakır fiyatları, ABD'nin kredi muslukları, ülkeyi içine düşüğü ekonomik bataktan kurtaramamaktadır. 1977 yılının sonunda dış borçlar 6 milyar dolara yükselmiş, borç taksitleri ise yılda 815 milyon dolara çıkmıştır. Bu rakam ülkenin ihracat gelirlerinin yüzde 40-45'ini tutmaktadır. 1975 yılında ulusal gelirdeki düşüş yüzde 15, sınaî üretimde düşüş yüzde 27 olmuştur. Kişi başına millî gelir düzeyi olarak Allende döneminde Latin Amerika'da üçüncü sırayı alırken 1975'te onuncu sıraya inmiştir. Perakende fiyatlar 1974 Aralığı ile 1976 Temmuzunu arasında yüzde 800'den daha fazla artmıştır. Enflasyon oranı 1975'te yüzde 341, 1976'da yüzde 174 olmuştur. Ülkedeki faal nüfusun yüzde 20'si işsizdir.⁵⁹ Kısacası cunta tam bir toplumsal-ekonomik bunalım içersindedir.

Bu ağır bunalımdan yararlananlar, gene bu bunalımın asıl kaynağı olan yabancı tekellerdir. Cuntanın ancak kavrayışı kit bön kafaların inanabileceği düzeyde kaba bir anti-komünizm demagojisiyle doldurulmuş resmî aylık bültenlerinden birinde yabancı tekellerin yöneticilerinin bugünkü Şili yönetiminden nasıl hoşnut oldukları büyük bir bölükle anlatılmaktadır.⁶⁰ Halkçı hükümet tarafından kapı dışarı edilen ABD'nin ünlü First National City Bank'ı ile The Bank of America'sının darbeden sonra geri dönen ilk iki yabancı kuruluş olduğu, bültende övünülerek belirtildikten sonra,

⁵⁹ A. Atroshenko, *agy.*, s. 54-57.

⁶⁰ *News From Chile*, vol III, November 1976, n° 17.

Santiago City Bank müdürünün şu sözleri aktarılmaktadır: "City Bank'ın Şili'ye dönüşü, hiç kuşkusuz Şili'nin ekonomik geleceğine karşı duyulan güvenin bir ifadesidir." Aynı bültende Şili-ABD ticaret odası başkanının da şöyle söylediği yazılıyor: "1976'da Şili'ye bir yatırımlar akışının olacağını bekliyoruz. Dünya bunalımı sona erer ermez Şili'deki yatırımların görülmemiş ölçülerde artacağına inanıyorum."

Bütün bu sözler, Pinochet'nin sırmalı üniformasının gölgesinde sürdürülen sömürüyü gizlemesinin ötesine geçmeyen aldatmacadan başka bir şey değildir. Ne 1976 yılında, ne 1977 yılında ne de 1978 yılında dış sermaye ülkeye akabilmiştir. Emperyalizm geleceği belli olmayan (daha doğrusu belli olan) bir yönetime güvenerek uzun erimli girişimlere girecek kadar deneyimsiz değildir. Kaldı ki, Şili'nin yeraltı kaynaklarını sömürecek, ekonomisini denetim altına alacak ölçüde yatırımlar zaten yapılmış bulunuyor. Bugüne kadar yapılmış olan toplam yatırım, Şili'den sağlanan bir yıllık kârın ancak bir bölümünü oluşturacak miktarı geçmemektedir. Ama bu bile emperyalizmin sömürsünün sürdürülmesi için yetip de artıyor bile.

Her ne kadar Şili deneyiminin kendi toplumsal-tarihsel özgünlüğü varsa da, modelin özgünlüğü yanında evrenselliği de gözönünde tutulmalıdır. Her devrim hareketi dünya devrimci hareketine paha biçilmez katkılar yaparken, karşı-devrim hareketlerinden de çıkarılabilecek kuşkusuz pek çok değerli dersler vardır. Şili deneyiminin evrensel özelliği de bundan kaynaklanmaktadır.

Her devrimde olduğu gibi Şili devriminde de izlenen sürecin bir başka ülkede tıpatıp uygulanacağını düşünmek tarihsel materyalizmin yadsıdığı bir olgudur. Bu nedenle Şili olayında devrimci hareketin kazandığı deneyimler, içine düştüğü yanlışlar genel olarak dünya devrimci hareketi için, özel olarak da Türkiye devrimci hareketi için titizlikle değerlendirilmesi, öğrenilmesi gereken dersler içermektedir.

Türkiye açısından Şili deneyiminin önemi iki yönlüdür. Birincisi Türkiye de tıpkı Şili gibi bir tüm olarak emperyalizmin, özel olarak da ABD emperyalizminin siyasal ve ekonomik denetimi altında tutulmaktadır. Üstelik Şili toplumsal ve ekonomik yönden Türkiye'den daha ileride, burjuva

demokrasininin çok daha yerleşmiş olduğu bir ülke özelliğini taşıyordu. Dahası Şili Türkiye gibi NATO, CENTO örgütleriyle uluslararası nitelikteki anlaşmalarla emperyalizme kısıktivrak bağlanmış bir ülke değildir. İkincisi ise, emperyalizmin Şili faşizmini uygulamada geliştirdiği modelin yeri ve zamanı geldikçe Türkiye gibi ülkelerde de uygulanacağından hiç kuşku yoktur. Nitekim İtalya'da Komünist Partisi Genel Sekreteri Enrico Berlinguer'in sık sık "bir Allende olmak istemediğini" yineleme gereğini duyması, modelin İtalya gibi gelişmiş kapitalist bir ülke için bile geçerli olabileceği olgusunu vurgulamaktadır.

Türkiye Şili değildir ve Türkiye'de bir Allende yoktur. Bu doğrudur ama Türkiye'nin, burjuva demokrasininin en kaba ilkelerinin bile uygulanamadığı bir ülke görünümünde olduğu gözönünde tutulacak olursa ve ülkede sosyal-demokrasininin komünizmle eş tutulabildiği, sağın kullandığı yöntemlerin Şili'de uygulanan yöntemlerle olan şaşırtıcı benzerliği anımsanacak olursa, konuya bu açıdan yaklaşmanın sayısız faydaları olduğu ortaya çıkar.

"Enerji 'Krizi' ve Amerika Birleşik Devletlerinin Dış Politikası"¹ adlı broşürde şunları okuyoruz: "İstesek de, istemesek de en azından gelecek birkaç yıl içinde Amerika Birleşik Devletleri önemli miktarda petrol ve bunun yanısıra özellikle günümüzde teknik ve ekonomik yönden düşük sıcaklıklarla sıvılaştırılması ya da metana çevrilerek deniz yolu ile taşınması olanaklı hale gelen doğal gaz açısından Orta Doğu ve Kuzey Afrika'ya güvenmek durumundadır. Bu, aynı zamanda, yakın gelecekte, ABD'nin ve diğer tüketici ülkelerin *daha fazla petrol için* bu bölgenin ülkelerine bağımlı olmanın getirdiği bütün ekonomik ve siyasal sorunlarla *uğraşmaları* anlamına gelmektedir".

Dünyada kesinleşmiş petrol rezervlerinin yaklaşık olarak 3/5'ini ya da %60'ını topraklarında barındıran Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinin sürekli olarak "kaynayan kazan" durumlarının bir yönünü, oldukça önemli bir yönü-

¹ Robert E. Hunter, *the energy 'crisis' and u.s. foreign policy*, august 1973, s. 30.

nü, yukardaki satırlar yansıtmaktadır. Bir yandan enerji sorununun, öte yandan pazar sorununun gittikçe bunalıtığı emperyalist ülkeler, yerküresinin bu sıcak yöresindeki ilerici rejimlere her gün birer kıvılcım sıçratarak silah stoklarını eritmek, ürünlerine pazar sağlamak, tüketim toplumlarının giderek artan enerji gereksinmelerini karşılamak istemektedirler. Verdikleri millî kurtuluş savaşları ile emperyalist sistemin can damarlarını birer birer kurutan bu ülkelerdeki rejimleri devirmek için Enver Sedatlar, Kral Hüseyinler “satın alınmakta”, kaleler içlerinden fethedilmeye çalışılmakta, CIA kanalıyla gerici askerî darbeler tezgâhlanmakta, “teknik yardım”, “kalkınma için bölgesel işbirliği” ... gibi kulağa hoş gelen sözcüklerin maskesi altında bu geri kalmış ülkeler yeniden Batılı çokulusluların ağına düşürülmektedir.

Nitekim petrolüyle, “Filistin Sorunu” ile, “Arap-İsrail” çatışması, “Kürt” sorunu, SAVAK’ı, “halk oylamaları”, Şahları, Emirleri, Sultanları, ve yoksul halkıyla, kobaltı, bakırı, uranyumu ve daha nice doğal zenginlikleriyle her an patlamaya hazır bir barut fıçısı gibidir Orta Doğu.

Bu yazıda 1974 yılı gayrisafi ulusal hasılası Dünya Bankası’na 10.400 milyon ABD doları, kişi başına düşen ulusal geliri ise 970 ABD doları olarak belirlenen ve günümüzde Arap Dünyasının dış politika yönünden tutarlı bir tavır benimsemiş ülkelerinden birisi olan Irak’ın siyasal, toplumsal ve ekonomik koşullarını ve ülkenin son birkaç yıllık gelişmelerini kısaca gözden geçireceğiz.

1974 yılı tahminlerine göre 10.8 milyon nüfusu topraklarında barındıran ve 438.000 km²’lik bir alana yayılmış olan bu ülkede² monarşinin yıkılıp Cumhuriyetin kuruluşu 14 Temmuz 1958 tarihli hükümet darbesi ile gerçekleşti. Kral II. Faysal ve General Nuri Said’in öldürülmesiyle başa geçen Abdulkerim Kasım başbakan oldu.

Komünistlerin hükümette temsil edilmelerine karşı çıkan, onların etkin olduğu Halk Direniş Gücü adlı örgütü Kürt ayaklanmasını teşvik ettiği gerekçesiyle kapatan, ilerici, millî bağımsızlıkçı, radikal nitelikli bu darbeci hükü-

metin iç siyasetteki bu anti-komünist tavrını, Irak’ın, 24 Mart 1959’da İngiltere, İran, Pakistan, Türkiye ve Irak’ın katılımıyla Sovyetler Birliği’nin güney sınırlarında âdeta koruyucu bir kordon oluşturan, Orta Doğu’daki “komünist sızmalarına” ve eylemlerine karşı bir örgütlenme oluşturmak üzere kurulan, ABD’nin tam siyasî, ekonomik, teknik ve askerî desteğindeki Bağdat Paktından ayrılışı izledi. Anti-emperyalist tavrını sürdüren hükümet, 1961 yılında çıkardığı 80 sayılı petrol yasası ile çokuluslu petrol şirketlerinin çıkarlarına ciddi bir darbe vurdu. Bu yasaya göre işletilmeyen tüm petrol alanları devlete devredildi. Şirketlerin işletme alanları petrol üretim alanları ile sınırlandırıldı. Önceden verilmiş olan bazı ayrıcalıkları da ellerinden alındı. Özetle, Irak’ın alan olarak %99,5’i petrol tekellerinin denetiminden kurtarıldı. Irak petrol endüstrisinin 1925 yılından bu yana IPC (Irak Petrol Şirketi)’nin ve bu şirketin yan kuruluşları olan Basra Petrol Şirketi (BPC) ve Musul Petrol Şirketinin tekelinde olduğu anımsanırsa, devrim hükümetinin radikal tavrı sonucu, Irak topraklarındaki petrol alanlarının %99,5’inde egemenliklerine son verilen tekellerin telaşının nedeni açığa çıkar.³

Çokuluslu tekellerin, petrol musluklarını kurutan bu yasaya karşı takındıkları tavır, önce bu yasanın yeniden gözden geçirilmesi için hükümeti görüşmelere zorlamak, bu arada da 1962-1970 döneminde üretim artış hızını %4,7’e düşürmek oldu. Bölgedeki diğer petrol üreticisi ülkelerde bu artış hızının %13’ü geçtiğini söylersek, Irak ekonomisinin bu tutumdan ne denli zarar gördüğü açığa çıkar. Yine resmî rakamlara göre, Irak’ın ticarî olarak uğradığı kaybın yaklaşık 550 milyon ID’nin üzerinde olduğu sanılmaktadır.⁴

Toprakta süregelen feodal toprak ilişkilerine son vermek konusunda da kararlı bir tutum izleyen Hükümet, 1958 Ekim ayında yeni ve köklü bir toprak reformu yasasını yürürlüğe koydu. Bu yasaya göre, büyük toprak sahiplerinin toprakları parçalandı; büyük toprak sahipleri, ellerindeki

² The Middle East and North Africa, 1976-77, s. 378.

³ Devrimci Irak (1968-1973), ABSP’nin 8. Irak Bölgesel Kongresinde benimsenen siyasal rapor, s. 80.

⁴ Iraq Today, n° 57, Cilt III, s. 22, 16-31 Ocak 1978.

“fazla” toprakları hükümete “ceza olarak vermeye” zorlandılar. Fazla toprakların dağıtım işlemini hükümet üstlendi. Kişinin elinde bulundurabileceği sunî sulamalı en fazla toprak miktarının bin dönüm, doğal olarak sulanan topraklarda ise en fazla miktarın ikibin dönüm olarak saptandığı; parçalanmış toprakların, toprağın cinsine göre çiftçi başına 60-120 dönüm arasında değişmek üzere dağıtılması öngörülen, ayrıca yeni toprak sahiplerine sermaye, makine ve teknik bilgi sağlayacak tarım kooperatifleri kurulması planlanan bu reform hareketi ile feodalitenin tasfiyesi doğrultusunda önemli bir adım atıldı.⁵

Baas partisi içindeki sağ ve sol kanatların çekişmeleri sonucu bir dizi iktidar değişikliğine uğrayan Irak, yakın tarihinde 1958 darbesini izleyen en önemli iktidar değişikliği 17 Temmuz 1968 darbesiyle meydana gelmiştir. Ahmet Hasan El Bekr'in başkanlığında kurulan bu hükümet de, temelinde on yıl önceki iktidarın niteliklerini taşımaktadır. Bununla birlikte özellikle iç sorunlar konusunda daha esnek bir tavra sahip olan Bekr hükümetinin iç siyasetteki en önemli faaliyeti Kürt sorununa ilişkindir. 11 Mart 1970 yılında Kürtlerle hükümet arasında yapılan 15 maddelik bir barış planı,⁶ Irak hükümetiyle Kürtler arasında yapılan en kapsamlı anlaşmadır. KDP adına Mustafa Barzani ve Baas Partisi adına Saddam Hüseyin El-Tekriti imzası ile yayımlanan ve 1974 yılı Mart ayına kadar gerçekleştirileceği kabul edilen bu deklarasyona göre, Kürtlerin hükümete katılmaları, Kürt çoğunluğunun bulunduğu bölgelere Kürt subaylarının atanmaları, Kürt bölgelerinde Arapçanın yanı sıra Kürt dilinin resmî dil sayılması, anayasanın, Kürdistan bölgesinde, kültürel, sosyal, ekonomik yönetime ait tüm ulusal hakları ve bunlara ilişkin “yerel otonomi”yi güvence altına alması zorunluluğu, vb. haklar karar altına alındı. Ne var ki, 1974 yılına dek tam olarak uygulanması gereken, ama II. bölümdeki “plebisit”le ilgili maddenin hükümetçe ertelenmesi sonucu uygulaması geciken bu deklarasyon da Irak’a çok pahalıya oturan, petrol gelirlerinin,

⁵ *Devrimci Irak (1968-1974)*, ABSP'nin 8. Irak Bölgesel Kongresinde benimsenen siyasal rapor, s. 118.

⁶ El Munadil, *Irak Kürt Hareketi ve IKP*, s. 48.

dolayısıyla bütçenin gelir sütununun büyük bir bölümünü silip götüren bu mücadeleyi durduramamıştır. Bununla birlikte, devrimci akımın içinde gitgide güçlendiği Kürt hareketi için varılabilecek en kesin yargı, bu hareketin sırtındaki feodal aşiretsel yönetimin, yani Molla Mustafa Barzani'nin, Amerika ve İsrail'e askerî yardım çağrısında bulunan ve “ileride kurulacak hür Kürdistan'da” Amerikan Petrol şirketlerine tavizler sağlamaya söz veren Barzani'nin⁷ gerici yönetimini er-geç silkip atacağına olan inancıdır.

Arap Dünyası işçi sınıflarının öncülüğünde gerçekleşecek olan emekçi sınıf iktidarlarının, tüm sorunları gibi, Arap ülkelerinde yaşayan halkların sorunlarını da en doğru biçimde çözeceği, dolayısıyla zaman zaman emperyalizmin Orta Doğu'daki siyasal ve ekonomik çıkarlarını korumak üzere kullanmaya çalıştığı birçok sorundan birisi olan Kürt sorununun da bu arada köklü bir biçimde çözüleceği kuşku götürmemektedir.

1968 darbesinin önemli olaylarından biri 1970 yılında çıkarılan yeni toprak reformu yasasıdır. Bu yeni yasaya göre toprak sahipliğinin tavanı düşürülmüştür. Ayrıca 1958'de toprak sahiplerine ödenmesi gereken tazminat da ortadan kaldırılmıştır.

Bugün Irak'ın toprak durumuna bakıldığında şunlar görülmektedir:

Reformun beş yılda tamamlanacağı tahmin edildiği halde 1972 sonlarında ancak 4,73 milyon dönüm toprakta mülksüzleştirme uygulanabilmiş ve bu topraklar 100.646 aileye dağıtılabilmıştır.⁸ Irak'ta toprak reformuna ait topraklar, dağıtım bölgesi koşullarına göre çiftçilere ya toplu halde ya da tek tek dağıtılmıştır. Toprak dağıtımından yararlanacak kişinin Iraklı çiftçi ya da tarım işçisi olması şarttır.

Bugün Irak'ta toprak ağalığı büyük çapta tasfiye edilmiştir. Resmî rakamlara göre, Irak'ta tarıma elverişli arazi 23 milyon dönüm olup bunun 390 bin dönümü devlette, 64 bin dönümü kolektif çiftliklere, 11 milyon dönümü

⁷ El Munadil, *Irak Kürt Hareketi ve IKP*, s. 14.

⁸ *The Middle East and North Africa, 1976-77*, s. 379.

ise kooperatif çiftliklere aittir. Devletin elinde ayrıca çiftçilerle kolektif olarak işletilen 2 milyon dönüm arazi vardır. "Özel ya da diğer şekillerdeki" toprak mülkiyeti ise 8 milyon 400 bin dönüm araziye kapsamaktadır.⁹

Ne var ki, tarıma elverişli arazi çiftçilere hâlâ yetmemektedir; büyük sayıda çiftçi topraksızdır, küçük ya da orta büyüklükteki işletmelerde ücretli olarak çalışmak ya da kentlere göç etmek durumundadır.

Ülkenin can damarı petrole gelince; 1968 yılında Kuzeyde Rumeyle bölgesinde çok zengin bir petrol yatağının bulunması yine Bekr Hükümeti dönemine raslamaktadır. Yılda 42 milyon ton petrolün üretilebileceği tahmin edilen bu bölgenin işletilmesini bizzat INOC (Irak Millî Petrol Şirketi) üstlenmiştir.

Sırtını SSCB'nin kapsamlı yardımına dayayan hükümet, yabancı petrol şirketlerini 1972'de millileştirdi. Bu millileştirmenin getireceği kısa vadeli zararlardan etkilenmesi için ise, Basra Petrol Şirketini millileştirmenin dışında bırakmak, Kerkük bölgesinden çıkan petrolün %23,75'ini Fransa'ya satmak üzere karar alındı. Ayrıca İspanya, İtalya, Yunanistan, Hindistan, Japonya ve Brezilya ile de ilişkiler kuruldu. Mart 1973'te millileştirilmiş petrolün tümü satılmıştı.

1973 Ekiminde patlayan Arap-İsrail savaşı sonucu Irak hükümeti "petrol silahını" kısa süreli de olsa kullandı. OPEC'in ABD ve Hollanda'ya karşı ambargo uygulama siyasetine katıldı. Basra Petrol Şirketindeki ABD hissesi derhal millileştirildi. Bunu, önce Hollandalıların, daha sonra ise Gülbenkyan'ın %5'lik hissesi izledi.¹⁰

Tarihçesini kısaca özetlemeye çalıştığımız Irak'ın hemen hemen bütün yayın organlarında sosyalizmin propagandası yapılmaktadır. 1968 darbesi ile başa geçen Bekr Hükümeti daha radikal bir sol tutumu benimser görünmektedir. Acaba durum gerçekten görüldüğü gibi midir? Irak ekonomisi Batı emperyalist tekellerinden kendisini gerçekten kurtar-

⁹ *Devrimci Irak (1968-1973)*, ABSP'nin 8. Irak Bölgesel Kongresinde benimsenen siyasal rapor, s. 118.

¹⁰ *Devrimci Irak (1968-73)*, ABSP'nin 8. Irak Bölgesel Kongresinde benimsenen siyasal rapor, s. 86.

mayı başarabilmiş midir? Üç milyonluk çalışan nüfusunun bir-buçuk milyonu hâlâ tarımda istihdam edilen, tüm dışահmlarının %30'unu gıda dışահmının oluşturduğu, petrol gelirleri bir yana bırakıldığında oldukça derin bir bütçe açığına sahip olan Irak¹¹ ekonomik bağımsızlığını kazanmış mıdır?

MADALYONUN ÖBÜR YÜZÜ

Arap Baas Sosyalist partisinin 8. Irak bölgesel kongresinde benimsenen siyasal raporun 185 ve 187. sayfalarında sunları okuyoruz:

"Bir yandan Irak ve diğer ilerici Arap ülkeleri, öte yandan Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkeler arasındaki işbirliği, silahlanma ve kalkınma alanında özel bir öneme sahiptir. ... Bu nedenle bu konuyla ilgili olarak daha çok Sovyetler Birliği'ne ve sosyalist ülkelere yönelmemiz doğaldır. Ayrıca, ekonomik bağımsızlığımız, emperyalizmin çıkarlarına aykırı düşmektedir. ... *Emperyalist ülkelere karşı bizim ABD ve onunla işbirliği yapan, politikasını uygulayan devletlerdir.* ... Bu ülkelerle, özellikle ABD ile aramızdaki çelişkiler hayatidir, müzmindir, şümulüdür..."

Ne var ki, daha önce de belirttiğimiz gibi özellikle ağır sanayi kuruluşuna yönelik yatırımlarda Sovyetler Birliği ve sosyalist ülkelere yardım gören, başlıca kükürt ve fosfat yatakları Polonya devlet firmaları tarafından işletilen, petrol rafinerileri, demir-çelik tesisleri, traktör fabrikaları, hidroelektrik santralleri de dahil olmak üzere, öteki ağır sanayi kuruluşlarının çoğunluğunun proje ve finansmanları SSCB ve diğer sosyalist ülkelere yapılan Irak'ın 1971 yılındaki ithalât rakamlarına gözattığımızda,¹² toplam ithalâtın %20'sinin ABD, İngiltere ve Fransa'dan yapıldığını, 248 milyon ID'lık toplam ithalâtın 120 milyonluk bölümünün, yani %48'inin Batı Bloku ülkeleriyle, yani başta ABD, Japonya, İngiltere, Fransa, Belçika, Batı Almanya, Hollanda, Avusturya, Kanada, İtalya ve İsveçle gerçekleştiğini görüyoruz. Öte yandan 1972 yılında COMECON'a üyelik için başvuran Irak'

¹¹ *The Middle East and North Africa*, 1966-67, s. 379.

¹² *The Middle East and North Africa*, 1976-77, s. 388.

in, sosyalist ülkelerle, yani SSCB, Polonya, Doğu Almanya, Çekoslovakya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Bulgaristan'dan yaptığı ithalât, toplam ithalâtın (1971 yılında) yalnızca %25'idir. 1973 yılında da bu oranlar değişmektedir. Buna karşılık zaten kısıtlı olan ihraç ürünlerinin alıcıları ise (petrol dışında) sadece bölgedeki diğer Arap ülkeleri, Sovyetler Birliği ve Çin Halk Cumhuriyeti'dir. Bu rakamların tek anlamı vardır. O da, Batı emperyalist dünyasının Orta Doğu'daki az gelişmiş tüm diğer ülkeler gibi Irak'ı da pazar olarak kullandığı gerçeğidir.

ABD ile Irak arasındaki "hayati" ve "şumullü" çelişkilere karşın, "emperyalist ABD ve onun politikasını uygulayan devletler"e karşı takınılan tavra karşın, 4 Ağustos 1975 tarihli *Business Week*'in verdiği rakamlara göre 1975 yılında Irak-ABD ithalâtı 1973'teki sayının (ki 1973'te ABD'den yapılan dışalım 15 milyon ID, yani 50 milyon idi) 8 katına çıkarak 400 milyon ABD dolarını bulmuştur. 1976 yılında bir Amerikan-Batı Alman ortak firması, Basra yakınında bir başka petro-kimya kompleksi kurmak üzere sözleşme yapmış bulunmaktadır. Üç ABD alimünyum tröstü —Reynolds, Kaiser ve Alcoa— Basra yakınlarındaki 340 milyon ABD Dolarlık bir izabe tesisi için (1975 yılında) teklif vermişlerdir. Bir başka ABD şirketi, yine Basra yakınlarında (25 milyon dolarlık) bir petrol yükleme istasyonu kurmakta, Houston'daki bir şirket büyük bir sıvı gaz fabrikasının fizibilite etüdünü yapmaktadır. Bir başka ABD şirketi ise Sovyet yapısı bir "şişe" fabrikası yerine 9 milyon dolarlık daha güzel içki şişesi imal edecek bir fabrika kurmaktadır. En önemli "alış-veriş" ise, 1975 yılı Mart ayında Irak'ın Boing uçak firmasından 2.900 milyon tutarında 6 jet uçağı satın alınması olayıdır. *Business Week*'e göre "bu satış, Boeing'in şimdiye dek ticari uçak satışı alanında Orta Doğu'ya yaptığı en büyük satış"tır. Ünlü General Motors şirketi Irak sınır müfrezelerinin gereksinmelerini karşılamak üzere "air condition"lu (?) 3.000 chevrolet pikapı Irak ordusuna "sağlamaktadır". Mutlu bir şaşkınlık içindeki ABD dergisi, haklı olarak bu olayın "bir-iki yıl öncesinde düşünülemez bir şey olduğunu" yazmaktadır.

Yine (1968-73) ABSP'nin 8. Bölgesel Kongresinde benim-

senen raporun 189. sayfasında, Japonya'ya ilişkin şu satırları okumaktayız: "Japonya ile etnik ve ekonomik ilişkilere özen göstermemiz şarttır. Japonya'nın Amerika ile yakın ilişkileri bulunduğu bir gerçektir. Ama Japonya'nın dünya ile olan ilişkilerinin temel karakteri ticaridir. ... Bu nedenle Japonya ile işbirliği çok yararlı olur ve anti-emperyalist davamıza da ters düşmez". Oysa, dünya pazarlarında ABD ve diğer emperyalist tekellerle rekabet halindeki Japon tekellerinin ve Japon emperyalizminin niteliği sugötürmez bir gerçektir. Petrol ithalâtının %83'ünü Orta Doğu ülkelerinden gerçekleştiren Japonya, İsrail'e karşı takındığı dikkatli tutum sonucu Arap dünyasını küstürmemeyi başarmış görünmektedir. Aynı şey bugün metropolden kilometrelerce uzak Zaire'de, topraklarında dünyanın en "zengin kobalt ve bakır madenlerinin" bulunduğunu TRT'den öğrendiğimiz bu Güney Afrika ülkesinde halka görülmedik zulüm uygulayan Fransa için de geçerlidir. Irak'taki Japon tekeli sermayesinin yatırımları, 1973 yılında Orta Doğu ülkelerine 606 milyon dolar sermaye ihraç eden, 1980'lere doğru ise bu ihracatın, 6.800 milyon dolara çıkaracağı, yani 10,7 kat artıracığı¹³ tahmin edilen Japonya'nın, bu ülkelere ölçüsüzce sermaye, teknoloji ve meta akıttığını göstermektedir. Japonya'nın Orta Doğu ve Afrika ülkelerine karşı takındığı olumlu tavır, ABD ile görünürdeki çelişkileri, yalnızca çokuluslu tekeller arasındaki rekabeti sergilemektedir.

Khor Al Zubair'de bir gübre fabrikası kurulmasını üstlenen, ayrıca bir petro-kimya kompleksi, iki rafineri ile ilgili katkıda bulunacak olan Japonya'dan, petro-kimya kuruluşları ve rafineri yapımında kullanılmak üzere 100 milyon dolarlık "kredi" alınmıştır. Bu kredi karşılığında Japonya'ya 160 milyon ton ham petrol ve petrol ürünü verilecektir. Ayrıca INOC'un gereksinme duyduğu tanker filosu için İsveç ve Japonya'ya tanker ısmarlanmıştır.

Fransa'dan da 100 milyon dolar kredi alınmış, yılda 12,5 milyon ton ham petrol olarak 10 yıl süreyle ödenmesi taahhüt edilmiştir.

¹³ Vahap Erdoğan, "Emperyalizmin Güncel Çelişkileri ve Türkiye Kapitalizminin Bunalımı", *Ülke*, n° 2, s. 29.

SONUÇ

Bütün bu yalpalamalarının, çıkmazların nedeni, emperyalist sistemin gerikalmış ülke ekonomilerinin kendi iç dinamikleri yönünde gelişmelerini önlemesi ve bu ülkelerde, devlet eliyle de olsa, gelişen çarpık kapitalizmin ülkeyi eninde sonunda uluslararası tekelci sermayenin kucağına atması gerçeğidir. Nitekim son günlerde gazetelerde yer alan haberlerden edindiğimiz izlenimlere göre, 17 Temmuz 1973'te yapılan bir sözleşmeyle Irak Komünist Partisiyle "İlerici Cephe"de birlikte çalışmayı kabullenen Arap Baas Sosyalist Partisi sosyalistler üzerindeki baskıyı arttırmış, bu tutumunu IKP üyelerini idam ettirecek kadar ileri götürmüştür.

Uluslararası siyaset açısından, sosyalist ülkelere ve emperyalist ülkelere karşı takındığı siyasal tavır açısından tutarlı bir görünüm sergileyen Irak'ın da, Arap ilericiliğinin ve diğer radikal Arap küçük-burjuva iktidarlarının, nitelikleri gereği vardıkları noktaya, örneğin Nasır'ın Mısır'ından Enver Sedat'ın Mısır'ına ulaşması kaçınılmaz gözükmektedir. Ta ki çağımızın en devrimci sınıfı proletaryanın, Irak'ın kaderinde ağırlığını koyacağı güne dek.

"EN BÜYÜK TEHLİKE" BROŞÜRÜ ÜZERİNE AÇILAN KAMPANYA

Okurlarımız, *Ülke* n° 1'de yeniden yayınlanan *En Büyük Tehlike!*, *Millî Türk Davasına Aykırı Bir Cereyanın İçyüzü*, adlı broşürü anımsayacaklardır. Bu broşürün değerlendirilmesi yapılırken, yazıldığı koşulların gözönünde tutulması gerektiğini vurgulamıştık. Ancak o koşulları değerlendirebilmek için toplumun o günlerde içinde bulunduğu toplumsal-siyasal durumun nesnel bir tahlilinin yapılması zorunluluğu vardır.

Arkadaşımız *Gültekin Emre*'nin çabaları sonucu derlediğimiz bu belgeler, 1940'ların Türkiye'sinin toplumsal-siyasal durumuna bir ölçüde açıklık getirmektedir.

Biz, bu sayımızda, broşürün basında ve parlamentoda yarattığı tepkiyi sergilerken, bugüne dek uzanan faşizmin tarihsel kökenine de bir ölçüde ışık tutmuş olduğumuza inanıyoruz.

BU TEHLİKEYE KARŞI MUTLAKA UYANIK BULUNMAK LÂZIMDIR

TAN

26 HAZİRAN 1943

İKİNCİ büyük cihan harbinin içinde bulunduğumuz devresinde, memlekette birinci cihan harbinin arifesinde ve içinde olduğu gibi, bir takım fikir cereyanları meydana geldi. Bir kısım çoluk çocuk "ölmüş olan Türkçülüğü ihya edeceğiz" davasile ortaya çıktılar. İki kade bir Tanzimata, Türk tarihinin iftiharla kaydettiği birçok yüksek şahıslara çattıkları gibi, inhisar altında bir milliyetçilik, Türkçülük cereyanı yaratmağa çalıştılar. Fakat son günlerde birbirlerine giren bu çocuklar neşrettikleri broşürlerle bu cereyanın içyüzünü meydana verdiler. Bunların kendi itiraflarına göre aralarında meçhul menbalardan paralar tedarik edenler, totaliter devlet reislerine benzemek için kıyafetlerini değiştirenler vardır. Bu arada "En Büyük Tehlike" ismi ve F. Berkman imzasile çıkan bir broşürde bu cereyanın memleket hesabına nasıl tehlikeli bir hareket olduğu izah ediliyor, ve dikkatimizi bu mesele çekiyor.

Broşürün izah ettiğine göre bu cereyan, tesadüfî bir cereyan değildir. Arkada bu cereyanın ipini kullanan mühim kuvvetler vardır. Bunlar hükümetimizin isabetli bir bitarafılık kararile temin et-

tiği sulhü, ve millet arasındaki birliği bozmağa çalışıyorlar. Bu huzuru bozmak için sinsi sinsi pusuda bekleyen bir tehlike vardır. Memleketimizin hakikî menfaatlerine aykırı, taban tabana zıd gayeler için bizi harbe sürüklemeye, sulhumuza suikast yapmağa çalışıyorlar. Sözde milliyetçi bir maske altında hüviyetini saklamağa çalışan bu suikastçiler millî hissiyatımızı tahrik ederek ellerinde bulundurdukları mecmualarla, gazetelerle, çıkardıkları bir sürü kitaplarla gençlerin dimağını zehirlemektedirler.

MUHARRİR, tehlikeyi şöyle gösteriyor:

“Bunlar fikir ve iddialarile sadece Kemalizm prensiplerine aleyhtar bir cephe almakla kalmazlar. Irk, kan ve saire gibi hiç bir amelî esasa dayanmayan safsatalarla yurtdaşlık camiamızda zorla ayrılıklar yaratmağa çalışmak suretile Cumhuriyet kanunlarını ve nizamlarını hiçe sayarlar, sözlerle, nazariyelerle hükümetimizin dış siyasetine aykırı hareket ederler. Muharip devletlerden birine karşı tapınma derecesine varan sempatileri ve taraftarlıkları ile dürüst bitaraflığımızı ihlâl etmeğe, hattâ bizi istilâ harbine sürüklemeye çalışırlar.”

Broşür muharriri bu adamların ne sadece geveze, ne de temiz bir kanaati fisebilillâh müdafaa eden fikir kahramanı sayılmıyacağını böyle bir telâkkinin tehlikenin kuvvetlenmesine sebep olacağını, ortaya attıkları fikirler ve iddialar arasında, öz millî davamıza düşman, millî istiklâlimizi tehdit eden sinsi ve yabancı bir politikanın saklı olduğunu isbata çalışıyor.

BUNLARIN ırkçılıkları nereden geliyor?

“Bu ırkçı, milliyetçi geçinen gençler, birer kukla olarak, ortaya çıkarılmıştır. Bunlar kendilerine uydurma secerele düzerler, yedi göbek kanının Türk olduğunu isbat edemiyenler Türklük sınıfından iskat edilirler. Bunların hepsi istisnasız ırkçıdır. Milleti, Halk Partisinin ikinci maddesinde tesbit edildiği gibi, “Ulus, dil, kültür birliğiyle birbirine bağlı yurtdaşlardan meydana gelen esash ve sistemli bütündür” şeklinde kabul etmezler.

“Milleti tarif ederken ırk ve kan birliğini de mutlak şart koşarlar. Hattâ bazılarının fikir ve iddialarında her vakit besmele gibi ağızlarından düşürmedikleri bir şiar vardır. “İrkların üstünde Türk ırkı” şiarı. Bu şiar hâlâ çıkmakta olan Gök Börü mecmuasının kapağında Orhon harflerile yazılı, gümrükten geçmiş bu mal için menşe şahadetnamesi sormağa lüzum yok. Adı, üstünde...”

Muharrir arkasında siyasi emeller gizleyen bu ırkçılığın tarihte nasıl istilâ emelleri, diğer milletleri esaret altına almak gayeleri güttüğünü anlattıktan sonra bizim böyle istilâcı bir davamız olmadığına, yarım müstemleke şartlarından kurtulmak için millî bir mücadele yaptığımıza, anti-emperyalist bir siyaset takip ettiğimize işaret ettikten sonra, bu cereyanın ancak hususî menfaatleri için bizi

âlet olarak kullanmak isteyen yabancı devletlerin teşvikile uyandırılmış bir cereyan olduğunu söylüyor.

BU cereyanın arkasında kimler vardır?

Bu sorunun cevabını da muharrir şöyle anlatıyor:

“Bu cereyanın başında bulunanlar, daha doğrusu bu cereyanın memleketimize sokulmasına vasıta ve âlet olanlar arasında Zeki Velidi, Ayaz İshâkî, Muharrem Fevzi Toğay, Resulzade Ahmet Çağferoğlu vesaire gibi Tatarlar ve Azeriler vardır. Bu cereyanı asıl körukleyenler kendi memleketlerinden kaçan ve halefleri tarafından koğulan adamlardır. Bazıları buraya gelmeden önce uzun seneler Almanya’da bulunmuşlar, buraya geldikten sonra da bu devletle ve Japonya ile sıkı temaslarını devam ettirmişlerdir. Bu efendiler sırtlarını hem bize, hem de kendi öz memleketi halklarına tamamen yabancı devletlere dayayarak kendi şahsî menfaatleri hesabına Türkiye’yi tehlikeli bir oyuna sokmak istiyorlar. Bütün o memleketler halkının Türk olduğunu, bizimle aynı ırktan bulunduğunu ileri sürerek onları kurtarmanın millî bir vazife olduğunu bize telkine çalışıyorlar. Kendi halkları bugünkü idarelerinden memnun değilse, bu efendiler neden doğrudan doğruya kendi milletleriyle bu işi yapmıyorlar? Bu efendiler bizlere, hattâ öz yurtlarının düşmanlarına bu işi yaptırarak hazıra konmak istiyorlar.”

Muharrir bu cereyanın Şimal ve Azerî Türkleri tarafından getirildiğine işaret ettikten sonra bu harekete bazı Türk vatandaşlarının karıştığını kaydediyor. Bu meyanda General Erkilet’in, Ali İhsan Sabiş’in, Peyami Safa’nın, Adsız Nihal’in, Akbabacı Yusuf Ziya ve Orhan Seyfi’nin, Çınaraltı, Bozkurt, Gök Börü mecmualarında yazdıkları yazılardan misaller alarak, bunların Türkiye’yi nasıl harbe sürüklemeye çalıştıklarını, din propagandası, ırkçılık propagandası ile Türk inkılâbının esaslarına nasıl mugayir olarak çalıştıklarını isbat ediyor. Bunların gayesini, totaliter devletlerin rejimini müdafaa ettikleri gibi, totaliter devletlere hayranlıklarını, memleketimizde irticaı temsil ettikleri gibi irtica ile nasıl birleştiklerini anlatıyor?

BUNLAR nasıl çalışıyorlar?

Muharrir bu merakımızı da tatmin ediyor. Bunların ellerinde birçok mecmuaları, ve yevmî gazetelerde sütunları, olduğunu, konferanslarına halkevleri salonlarının açık tutulduğunu, Türk okuyucuların bir satırını bile okumadıkları Ayaz İshâkî namına jübileler yapıldığını, memleketimizde propaganda şeklinde konferanslar verildiğini yazdıktan sonra, Terakki Maarif Cemiyetinin çıkardığı Boz Kurt yayını, Ay Kurt yayını, daha birçok yayını ismi altında birçok broşürler çıkarmaktadırlar. Ellerinde teşkilâtları ve hattâ gizli bir cemiyetleri vardır. Bunlar plânlı olarak siyasi faaliyette bulunmaktadır. Bu gençleri içine toplayan Bozkurt kahvehanesi, Turan kiraathanesi, Türkistan çayhanesi ve saire gibi açılan kiraathanelerde genç-

lere ve mektep talebelerine aynı kurt masalını vâzетmektedirler. Böyle bir faaliyet neticesinde bazı gençleri iğfale muvaffak oluyorlar.

EN büyük tehlike nedir?

“Bu adamlar davalarında samimî değildirler. Birçokları kendilerinin iddia ettiği gibi şeflik hülyasında, kimi ecnebi bir devletin bu ırkçı siyasetinden kendine faydalar çıkarmak emelindedir. Birçok gençlerimizi millet, ırkçılık, Türkçülük sözlerle aldatarak bu davaya hazırlamaktadırlar. Bunlar irtica ile inkılâbımıza sed çekmeğe, Türkiyemizi de istilâcı emeller besliyen devletlerin kucağına atmağa çalışmakta, İngiltere ve demokrasi aleyhine yaptıkları mücadelelerle Sovyetler aleyhine yaptıkları propagandalarla devletin bitarafılık siyasetine dahi aykırı hareket etmektedirler.”

Muharrire göre işte büyük tehlike buradadır ve bu tehlikeye karşı uyanık olmak lâzımdır.

“EN BÜYÜK TEHLİKE”
YUSUF ZİYA ORTAÇ
AKBABA
SAYI: 483, 1 TEMMUZ 1943

PEK aziz okuyucularım... Kadın, erkek; genç, ihtiyar; hepini-
zin ayrı ayrı affını diliyerek Akbaba'nın bir kaç sütununu bu yazı-
ya ayırıyorum.

Gördünüz mü? Bir kitap çıkmış. Adı: En Büyük Tehlike!.. Ya-
zan: F. Erkman...

Nedir bu (En Büyük Tehlike!)?.. Kimdir bu herif?.

Bu kitap kılığına girmiş ihanet kundağını, ben yazımı bitirdik-
ten sonra ellerimi; siz okumanızı bitirdikten sonra gözlerinizi yı-
kamak üzere, yaprak yaprak çözelim, açalım:

1 — Türkiye'de: (Pan Türkist, Turancı, İrkçi, Türkçü) kuk-
lalar varmış.

2 — Bu kuklalar (İplerini tutan yabancı ellerin istediği oyun-
ları, onların istediği gibi oynamakta) imişler.

3 — Bu adamlar (Yabancı bir istilâ politikasının birer çığırt-
kanı) imişler.

4 — (Hattâ bazılarının Besmele gibi ağızlarından düşürmedik-
leri bir de şiarları varmış: “İrkların üstünde Türk ırkı” şiarı.)

5 — (Meşrutiyet inkılâbından sonra parlamağa başlamış olan
Pan Türkist cereyan) memleketimize (İkinci Wilhelm Almanyası ta-
rafından sokulmuş ve körüklenmiş.)

6 — (O zaman bu cereyanın önderliğini Ziya Gökalp yapıyor),
(Türk Yurdu vesaire gibi mecmualar bu fikre bir organ) oluyor ve
(Türk ocakları, Türk dernekleri vesaire gibi teşkilâtlar da bu faa-
liyete bir merkez vazifesini görüyormuş.)

Aziz okuyucularım... Gözlerinizin dehşetle açıldığını, yumruk-
laramızın nefretle sıkıldığını görüyorum!

Türkün, kendisini bilmesini, kendisini bulmasını, millî benliği-
ni idrak etmesini bile yabancı teşviklere mal eden, Ziya Gökalp gi-
bi, adı, millî hafızaya nakşolunmuş, katıksız idealist, halis fikir ada-
mı bir Türk büyüğüne ve milliyetçilik tarihinin sönmez meşalesi
Türk ocaklarına, hâsılı Türklük namına ne varsa hepsine yılan dili-
ni uzatan bu alçağa ne isim vereceğinizi bilmiyor, Türk milleti ara-
sında böyle bir sefilin bulunuşuna korkunç bir hayretle şaşıyorsu-
nuz, değil mi?

İşte aziz okuyucularım, şimdi memlekette yeniden bu cereyanı
körükleyenler varmış ve ben, Yusuf Ziya Ortaç da bunlardan biri
imişim!

İhanetime misal mi istiyorsunuz?.. (En Büyük Tehlike) müf-
terisi, benim “Mucize” başlıklı bir yazımdan, masum gözlere şu ör-
neği veriyor:

[Don nehri şarapnel yağmuru altında lâstik teknelerle geçildi.
Karadenize dağlardan hücumbotları indirildi... Mucize! Mucize!]

Nasıl?.. Nasıl kalemim yabancı bir istilâ ordusunun çığırtkanı
olmuş, nasıl bir yabancı devletin propagandasını yapıyorum, değil
mi?

Hayır aziz okuyucularım.. Bu yazı, tam bu parçanın verdiği zan
hilâfına, yüzde yüz aksi maksatla yazılmıştır.

İşte, zerre kadar fikir namusu olan bir insanın tenezzül etmi-
yeceği sinsî, münafık, hain düşüncelerle içerisinden yalnız bir kaç
satırı koparılıp mahut kitaba geçirilmiş olan bu yazımı size tam ola-
rak, harfi harfine, aynen veriyorum:

MUCİZE

“1939 harbi yeni kahramanlar doğuruyor: Bulutlar arasından
bir yıldız gibi düşen altın başlı çocuklar.. Denizaltı âlemine gömü-
len, ipek saçları perçem perçem yosunlaşmış delikanlılar.. Ömürleri-
ni, temmuz çölünün ak ateşinde yakan gençler.. Bunlar makine as-
rında, insan ruhunun son mucizeleridir.

“Don nehri şarapnel yağmuru altında lâstik teknelerle geçildi..
Karadenize, sarp dağlardan hücum botları indirildi.. Sivastopolda,
her kaya ve her pencere ayrı döğüştü.

“— Mucize!.. Mucize!..”

“SANKİ, nal sesleri Paris varoşlarında çakan Attilâ'nın soyun-
dan gelmiyoruz.. Sanki, bayrağını Hindistan'a diken Gazneli Mah-
müt Türk değildir.. Sanki, Bizans İmparatoru Diyojenis, iki yüz bin
süngüyle Alp Aslan'ın kırk bin kılıcına esir düşmedi.. Sanki, “yıl-
dırım harbi”ni, beş yüz yıl evvel, isminin başında tarihe sokan Yıl-
dırım Bayezid'i tanımiyoruz.. Sanki yetmiş parça gemiyi, bir gece

içinde Dolmabahçe önünden, dağlar aşırarak Halice indiren Fâtih Sultan Mehmet bir Türk Hâkanı değildir. Sanki, Mısır ve Çaldıran kahramanı Yavuz doğmadı.. Sanki, orduları Viyana kapılarına dayanan, donanması Fransa ve İspanya kıyılarında zaferle dolaşan Kanuni bizim tarihimizde yatmıyor.. Sanki Barbaros yoktur, Piri Reis yoktur, Turgut Reis yoktur, Kılıç Ali Paşa yoktur, Pilevne yoktur, Çanakkale yoktur.. Ve sanki, daha dün İnönü'nde, 30 bin tüfekle 40 bin tüfeği, 102 topla 220 topu, 55 makineli tüfekle 3134 makineli tüfeği biz yenmedik!

“Mucize!.. Mucize!.. Bütün Türk tarihi bundan başka nedir ki?”

ŞİMDİ, aziz okuyucularım, hepinizin dış gıcırıltıları arasında dolaşan o tek kelimeyi kalemime koyarak bu adamın kara suratına —ak tükürüğüme acıyarak— bütün nefretimle tükürüyorum: Namusuz!

BÖYLE TÜRK YERİN DİBİNE BATSIN!

SELİM RAGİP EMEÇ

SON POSTA

2 TEMMUZ 1943

“EN Büyük Tehlike”nin bizzat kendisi olduğu için bugün daha iyi anlaşılabilir bu isimde bir kitabcık çıktı. Bunu çıkaran elektrik idaresi memurlarından biri. Vazi’ bütçesinden bir miktar ayırarak böyle bir kitab çıkarıp idealini müdafaaya kalkışan adamın her cümlede bir “yarım müstemleke” tabirini kullanması ve her millî cereyana “Emperyalist” dava adını koyması nasıl bir ideal takib ettiğini pekâlâ gösteriyor.

Bir cemiyetin vücut bulup gelişmesi ve kendisine vâidli olan tarihî rolünü oynayabilmesi için her şeyden evvel benliğine sahip olması mütearife nevinden bir bedahettir. Bu benliğe sahip olabilmek de aslına inanması ve mensub olduğu ırkı tanınması ile başlar.

Büyük Osmanlı İmparatorluğu binbir hata ve seyyenin zamanla bünyesinde açtığı kangrenler tesirile yavaş yavaş eriyip aslına rücuva başladığı zaman, ilk akla gelen şey, İmparatorluk denilen halite içinde uyuşmuş sanılan öz Türk unsurunun kurtarıcılık vazifesini üzerine almak olmuştur. Şayed bu unsurda mutlak bir millî şuur mevcut olmasaydı, ne bu kurtarıcılık yapılabilir, ne ondan sonraki kuruculuk işi başarıldı.

“En Büyük Tehlike”yi çıkaran ve onun gibi düşünenlerin istedikleri, bir cemiyetin temelini ta kendisi demek olan böyle bir şuur ortadan kaldırmak, millî şuur etrafında toplananları dağıtmak ve kabil olursa bu kelimeyi zihinlerden ve vicdanlardan sildirmektir. Tâ ki umdukları “Grand soir” yani büyük akşam gelip çatdığı zaman, herbiri bir şuursuz milliyet ifade eden insanlar, düşünüp ta-

şınmadan karşiki tarafa geçiversinler, kızıl bayrak altında toplansınlar. Bir hayli zamandanberi sistemli olarak gazete ve kitaba bu memlekette yapılan ve bu gayeyi güden neşriyatın son halkası işte bu “En Büyük Tehlike” oluyor.

“En Büyük Tehlike” Millî Türk benliğinin mukaddes tarihî haklarını düşünmesine, “En Büyük Tehlike” diyor. İrkdaş mukaddera-tına ilgi göstermesine “Emperyalizm” diyor. Türkün Türk olduğunu ikrar ve idrâkini ecebi âleti olmaklıkla vasıflandırıyor ve sonra bu kitabın muharriri, Türk vatanında, en ufak bir hayâ duygusu dahi hissetmeden bir Türk olarak Türk çocuklarına vazifelerini öğretmeye kalkıyor. Böyle Türk yerin dibine batsın!

TEHLİKE!

ORHAN SEYFİ ORHON

ÇINARALTI

SAYI: 93, 3 TEMMUZ 1943

TEHLİKE emekliyor, tehlike yürüyor, tehlike büyüyor! Tehlike kekeliyor, fısıldıyor, konuşuyor, homurdanıyor!

Tehlikeyi uzaklarda araştırmıyalım. Çevremizdedir, aramızdadır, yanımızdadır. Tehlike ile karşı karşıya, kolkola, göz göze, burun burunayız!

Tehlikeyi vücudu olmıyan bir his, bir hayal, bir vesvese, bir vehim sayıyoruz. Hayır, o vardır. Onu size elimle gösterebilirim: İşte, şu manzume, şu hikâye, şu roman, şu kitap, şu resim, şu makale, şu mecmua, şu gazete! İşte bakın, kendi ismini taşıyan şu: “En Büyük Tehlike!”

Tehlikenin cesareti bizim ona ehemmiyet vermeyişimizden geliyor: Adam sende, bir fiskelik canı var! diyoruz. Evet, bir fiskelik: Tıpkı tifüslü bitler gibi. Fakat ısırıldığı bünyeyi zehirliyebiliyor; bazan sapaşğlam bir vücudu yere serebiliyor. Şu sıra bir salgın alâmeti gösteriyor. Tehlike, ne kadar küçük olsa, büyüktür.

Tehlikenin ne yaptığını, kimlerle, ne tarzda çalıştığını, nasıl bir anarşi hazırlandığını pek de bilmiyoruz.

Türk milleti gibi, devletine kuvvetle bağlı bir cemiyette, Millî bir Şefin emri altında, “Türkün, Türkçüyüz ve her gün biraz daha Türkçü olacağız!” diyen yiğit, enerjik bir hükümette ne ehemmiyeti var?

Hayır, gene ehemmiyeti var! Çünkü o kendi bayrağını taşıyor, kendi kıyafetine girmiyor, kendi yüzünü göstermiyor. Sinsi sinsi ilerliyor. Gizli gizli çalışıyor, el altından dağılıyor, genişliyor, asıl bünyeyi çürütmeğe çabalıyor.

Onun her istediğini yapmasını beklersek belki biraz geç kalırız. Daha yerlerde sürünürken onun kafasını ezmeliyiz. Çünkü bütün zahifeler gibi sürüne sürüne büyümektedir. Bir gün, Allah esir-

gesin, şahlanacak hale geldiği zaman bizim irtifaimızı çok geçmiş, bizim kuvvetimizi çok aşmış, onu mücadele edilemeyecek kadar korunmuş bulacağız!

**"EN BÜYÜK TEHLİKE"
TAN GAZETESİ**

TÜRK GENÇLERİ, TÜRKÇÜLÜKTEN VAZGEÇİP SIRTÜSTÜ YATIN!
TAN GAZETESİ ASİL MİLLETİMİZİN BÜTÜN MENFAATLERİNİ
MÜDAFAA EDİYOR!

O. S. O.

ÇINARALTI

SAYI: 93, 3 TEMMUZ 1943

"TAN" gazetesinin 26 Haziran sayısının 3'üncü sahifesinde üç sütunu kaplıyan uzun bir yazının üzerinde şu serlevha göze çarpıyor: "En Büyük Tehlike" altında daha küçük puntolarla şu sözler var: (Bu Tehlikeye Karşı Mutlaka Uyanık Bulunmak Lâzımdır.)

Bunun birincisi, Türk zabıtası tarafından takip edildiğine şüphe etmediğim bir propaganda risalesine aittir. İkincisi de, gazetenin malûm olan vicdanından geliyor.

Belki okurlarımın haberi yoktur. Onları bu mesele üzerinde biraz aydınlatayım:

Aşağı yukarı bir ay kadar evvel ortaya bir broşür çıkıyor. Adı: (En Büyük Tehlike) ikinci serlevhası da şu: "Millî Türk Dâvasına Aykırı Bir Cereyanın İçyüzü". Sarı bir kapak içinde 36 sahife. Beyoğlu'nda bir matbaada basılmış. Fiyatı: 30 kuruş. Yazan: F. Erkman.

Söylemeğe hacet yoktur ki, Türk okurları böyle bir muharrir adı hiç işitmemişlerdir. Çünkü şimdiye kadar bu zatın bir satır yazısını bile gören bulunmuyor. Bilinen tarafı, F. Erkman'ın, yani Faris Erkman'ın, Darüşşafaka'dan çıkmış, biraz resim yapar, elektrik idaresinde bir memur oluşu.

Fakat bu Erkman, yazısından anlaşılıyor ki, çok pişkin bir muharrirdir. Fikirlerine şekil vermekte hiç acemilik göstermiyor. Ustaça hücumlar, tahrikler, iftiralar yapıyor. Okuyanları mugalataya düşürmekte mahirdir. Demek ki şimdiye kadar kendi kendine yazı temrinleri yapmakla uğraşmış. Broşürler yazmağı meşketmiş. En tecrübeli gazeteciler kadar kalemini polemige almış. Fakat bunu kimseye sezdirmemiş.

Dahası var: Bu zat, mükemmel bir dosyaya sahiptir. Türkçüleri adım adım takip ediyor. Bütün mecmualar, gazete koleksiyonları, hususi malûmat avucunun içinde. İşine yarar şekilde kullanabileceği neşriyatın bir satırını kaçırmıyor. Bütün çalışmasını —fi sebillillâh— Türkçülüğü yıkmaya hasretmiş. Eğer bu dikkatle, bu vesikalarla, bu çalışma ile bir ilim meselesi üzerinde uğraşsaydı epey bir ilim adamı olurdu.

Dahası var:

Bununla da kalmamış. Cebinden para vererek risalesini kendi hesabına bastırılmış. Türkçülüğü lekelemek, Türkçülere karşı ummun nefretini uyandırmak, Türkçülüğü yıkmak gibi ulvî bir gaye (!) uğrunda masrafa bakmamış.

Hattâ dahası var:

Bu risaleyi her tarafa ucuz ucuz dağıtmış. Üniversite muhitiinde elden ele dolaştırmış. Bazı evlere, mekteplere parasız bırakmış!

Şimdi risalenin kısaca hülâsasını söylüyeyim:

— Türkçülük cereyanı meşrutiyetten sonra memleketimize Vilhelm Almanyası tarafından sokulmuştur. Bütün bu Pan Türkist, Turancı, ırkçı, Türkçü kuklaların ipleri, yabancı memleketlerin elindedir. Ziya Gökalp da bu işi yapıyordu. (Türk milletinin şefkat sine-sinde beslenmiş bu çocuk işte böyle söylüyor!) Türk ocakları, Türk dernekleri, Türk yurdu vesaire gibi teşkilâtlar hep bu faaliyetin merkezleriydi. Bunlar, ırkçı, emperyalist, harp taraftarı, mürteci, kuklalardır. Maksatları yabancı bir istilâ politikasına çığırtkanlık etmektir. Kafalarını ezmeli!

EĞER millî İstiklâl Harbinde istilâ orduları Anadolu'ya tayyare ile beyannameler atsaydı işte böyle risaleler atardı. Eğer, bir gün, Allah muhafaza etsin, bir felâket karşısında memleketimize ecnebi propaganda risaleleri dağıtılırsa işte böyle risaleler dağılır. Eğer bir gün, fesatçılar, duvarlara gizli beyannameler yapıştırırlarsa işte böyle risaleler yapıştırırlar.

İftiranın, tahrikin, memleketi içinden yıkmamanın, bizi birbirimizden şüphelendirmenin, millî birliği bozmanın, mânevî kudretimizi kırmanın bu risaleden daha müessir şekli bulunamaz.

İşte, Türk zabıtası bunun peşindeydi. Bu risaleyi kimler tertip etmiş? Parasını kim vermiş? Nerelere dağıtılmış? Bunları aramaktaydı. Belki bunun gizli elleri vardı! Belki bir takım notlar, dosyalar, emirler ele geçecekti! Hiç tanınmamış, muharrirlikle alâkası hiç bilinmeyen bir adamın durup dururken böyle bir şeyi tek başına yapacağı tahmin edilemezdi.

Bu risalede, iyi niyetlilikten eser görülüyordu. Meselâ: Risale muharriri "Çınaraltı"dan on altı defa bahsettiği halde, didik didik ettiği koleksiyonlarımızın içinde benim kocaman punto ile:

"İrkçi değilim, olmadım ve olmam da!.."

Dediğimi bir türlü görmüyordu.

Gene, bu risale muharriri, bütün Türkçüleri emperyalist olmakla itham ettiği halde, benim "Çınaraltı"nın başyazısında:

"Türkçüler, ne ırkçıdırlar, ne Yahudi düşmanı, ne de emperyalist!.. Türkçüler, emperyalist düşüncelerden uzaktır. Her milletin istiklâl hakkını tanırlar. Ferdin esareti gibi, milletlerin esaretini de insanlık şerefine aykırı bulurlar.**

* Çınaraltı, sayı: 76.

** Çınaraltı, sayı: 71.

“Türkiye'nin emperyalist emelleri yoktur. Hiç bir fırsattan istifade etmek, hiç kimseye saldırmak emelinde değiliz. Bizim en büyük emelimiz her milletin hürriyet ve istiklâline kavuşması, kendi yolunda istediği gibi gelişmesidir. İnsanlığın saadetini, medeniyetin ilerlemesini buna bağlı görüyoruz.”*

Dediğimi bir türlü göremiyordu.

Gene bu risale muharriri, Türkçüleri yabancı fikirlerin propagandacısı saydığı halde, gene benim “Çınaraltı”nın başyazısında:

“Türkçülük yalnız ve doğrudan doğruya Türk milletinin doğurduğu bir fikirdir. Bu milletin yaşaması, saadeti, birliği neyi icap ediyorsa sadece onu arar, onu düşünür, onunla uğraşır. Bunun dışında kalan yabancı cereyanlara uzaktan bakar ve onları hiç bir zaman kendi meseleleriyle karıştırmaz.”**

Dediğimi bir türlü göremiyordu. Her şeyi gören, bilen bu zat, “Çınaraltı” ile “Gök-Börü”nün birbirine benzer şeyler olmadığını görmüyor, bu mecmuanın bir hayli hücumdan sonra bizi mahkemeye sürüklediğini bilmiyordu.

Fakat benim (Dinde reform — Türkçülük ve din) hakkındaki yazılarımı görüyor, belki de bugün için biraz fazla ileri bir telâkki sayılacak bu fikirlerimden dolayı beni sahtekârlıkla, dinsizlikle itham ediyordu.

Kısacası: Bütün düşman propagandalarında olduğu gibi ne düşünsem, aksini söyleyecek, ne yazsam aksini anlatacaktı. O, bizim düşündüklerimizle, yazdıklarımızla değil, kendi maksadını gütmekle meşguldü.

Ortada cevap verilecek bir fikir veya bir kanaat meselesi olmadığı için sesimizi çıkarmadık. Bu iş hakkında ümit ettiğimiz tahkikatın neticesini bekledik. Bakalım ne çıkacak? diyorduk.

İŞTE, bu sırada “Tan” gazetesi, bir ay kadar sustuktan sonra bu risalenin neşrinden hiç bir zarar çıkmadığını görünce, tesiri zail olmasın diye bu makaleyi neşretti. Üç sütunu kaplayan makale, F. Erkman'ın (En Büyük Tehlike) isimli mahut risalesinin mükemmel bir hülâsasıdır. Bu yazıyı okuyan, o risaleyi okumaktan büsbütün müstağni kalabilir. Hattâ bu yazıda daha fazla bir şey vardır: O risale, her hangi tanınmamış birinin şahsî eseri olduğu halde, bu yazı sözde bir Türk gazetesi sayılan (Tan)'ın damgasını taşıyor. (Tan) gazetesi bu fikirlere canla başla iştirak ediyor. Hattâ yazının baş tarafına, Yahudi müştası kabilinden (Bu Tehlikeye Karşı Mutlaka Uyanık Bulunmamız Lâzımdır.) diye bir serlevha daha koymayı unutmuyor. Bu risaleyi öyle güzel hülâsa ediyor, öyle güzel müdafaa ediyor ki eserin metni ile makalenin üslûbunu birbirinden ayıramıyorsunuz!

* Çınaraltı, sayı: 67.

** Çınaraltı, sayı: 71.

TÜRK gençleri! Artık Türkçülükten vazgeçerek sırtüstü yatın. Rahatınıza, keyfinize bakın. (Tan) gazetesi asıl milletinizin bütün menfaatlerini müdafaa ediyor. Sakın, Türkçülük gibi tehlikeli, zararlı, geri fikirlere kapılmayın! Bu gazetenin fikir cephesini idare eden Sabiha Zekeriya Sertel, sizi müdafaa ediyor! Onun imzalı, imzasız yazılarını okuyun! Onun işaret ettiği sol taraftan gidin! Korkmayın, Sabiha Zekeriya Sertel Türkçü değildir; hattâ soyca Türk bile değildir!

Türk gençleri! Sizi yalnız Sabiha Zekeriya Sertel müdafaa etmeyecek, icap ederse pek liyakatlı bir Amerikan Yahudisi olan sayın damadı da müdafaa edecektir!

EY benim, otuz sene evvel, Türk Ocağındaki fikir ve ideal arkadaşım! Ey Ziya Gökalp'ı bizden daha yakın tanıyan, daha çok seven M. Zekeriya Sertel! Bu müdafaalar yapılırken senin de vicdanın rahat, yüzün ak olsun!

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİNDE “EN BÜYÜK TEHLİKE” BROŞÜRÜ ÜZERİNE TARTIŞMA 5 TEMMUZ 1943

REİS — Tercihan müzakeresini kabul buyurduğunuz, pasaport kanununun 10'ncu maddesinin tadiline dair olan 4061 sayılı kanuna ek kanun lâyihasının müzakeresine geçiyoruz.

Heyeti umumiyesi hakkında mütalâa var mı?

Buyurunuz.

C. K. İNCEDAYI (Sinob) — Arkadaşlar, Pasaport kanununun muvakkat maddesinin temdidi hakkındaki bu kanun bana Hükümetten bir sual sormak imkânını verdi. Dünyanın her gün artan buhranı, memleketleri irade ve siyasetinin dışında emrivakilerle karşılaştıracak kadar tehlikeleşmiştir. Bu tehlike karşısında vatanın emniyet ve selâmetini temin için harp vasıta ve kuvvetlerini arttırmak ve hazır bulundurmaya kadar, propagandalara, fikir hareket ve cereyanlarına karşı da titiz ve uyanık bulunmak lazımdır. Böyle hallerde memlekete girip çıkacaklar hakkında olduğu gibi, girip çıkmak isteyen fikirler ve tesirler hakkında da dikkatli bir pasaport muamelesi tatbiki ve ince bir dikkat zinciri gerilmesi icabeder.

Son günlerde bir risale okudum. (En Büyük Tehlike) adını taşıyan bu risale baştan sonuna kadar Türkiye'de ecnebî menfaatler lehine ihdas edilen bir cereyandan bahsetmektedir. Gúya Türk vatandaşlığı, Türk milliyetperverliği kisvesi altında bu memlekette ırkçılık cereyanları yapıldığı ve Türkiye'nin sınırlarımız dışında bulunan Türklere karşı emperyalist cereyanlara sevk edildiği iddia olunuyor.

Ben memleketimizde ne böyle bir cereyan, ne de bu şekilde bir milliyet mefhumu bilmiyorum. Velevki bir takım telkinat ile olsa bile bu kabil cereyanların herhangi ciddi bir temeli ve inkişafı olduğuna kani değilim.

Arkadaşlar Türkiye bir rejim diyarıdır. Bu rejim, geçen ay Büyük Kurultayında tazelenen Cumhuriyet Halk Partisi programında katılmış olan ve İnönü'nün üstün ve kudretli, bilgili ve iradeli şefliğinde tahakkuku arttırılan Kemalizmdir.

Arkadaşlar, bizim inkılâbımızın prensipleri ne bir taklit ve ne de bir toplamadır. O, beşer ruhunun iyi tahlilinin, bir milletin itişmeden geniş bir aile gibi herbiri ve hepsi vatan için esaslarından meydana gelmiş bir realitedir. Bu realite her millete örnek olacak mahiyettedir.

Bizim herhangi başka bir rejime hasretle bakacağımız devirler geçti. Kanaatim odur ki ileri gidenler de, geri kalanlar da er geç bize dönecektir.

Bizim tek bir gayemiz vardır. Vatan ve milleti medeniyetin bütün icaplarıyla müttekâmil kudretli ve yer yüzünün ileri bir Devlet ailesi haline getirmektir. Asırlarca ihmale uğramış bu memleket ve bu milleti bu hale getirmek için durmadan ve feragatle çalışmağa mecburuz. Bizim bütün dikkatimiz buna mâtuftur. Bu, Türküm diyen her insanın birinci ve mukaddes vazifesidir. Türk tarihini ancak böyle yaşatabiliriz. Türk ırkçılığı da bunu âmirdir.

Türkiye inkılâp rejiminin terbiyesiyle tekâmül etmiş, olgunlaşmış duyguda bir, ülkede bir, hürriyeti bir, inzibat diyarıdır.

Türkiye'de tek bir cereyan vardır. O da Cumhuriyet Halk Partisinin programından nebean eden cereyandır. Türkiye'de tek bir irade vardır. O da büyük Türk milleti namına irade ve hâkimiyet kullanan Türkiye Büyük Millet Meclisi iradesidir. Bütün cihanın sadece bu cereyan ve bu iradeye kulak vermesi, dikkat etmesi lâzım ve kâfidir.

O halde bu (En Büyük Tehlike) namı altında çıkan risale sahibinin maksadı, siyasi ve içtimai hüviyeti nedir ve bizim prensiplerimizi bu yolda istismara yeltenmek bu veya o taraf için doğru bir hareket midir? Alâkadar vekillerin izah vermesini ve tenvir etmesini rica ederim.

HARİCİYE V. N. MENEMENCİOĞLU (İstanbul) — Muhterem arkadaşlar; Cevdet Kerim İncedayı arkadaşımızın mevzuubahis ettiği kitabı ben de gördüm. Hattâ bu kitaptan hemen hemen bütün muhteviyatını iktibas eder şekilde bir ecnebi gazetenin yaptığı neşriyata da muttali oldum.

Bitaraflik vaziyetini muhafaza eden Türkiye şu veya bu yolda bir takım propagandalara maalesef sahne olmakta ve bunun önüne tamamiyle geçmek mümkün görülmemektedir. Türk menafiine uymayan propagandalar için Hükümet her zaman kuvvetli ve âcil tedbirler almaktan çekinmemiştir. Şurasını tebarüz ettirmek lâzım arkadaşlar ki, Türkiye'de matbuat ve neşriyat serbestisi her

türlü mahzurları ve menfaatleri gözönünde tutularak ölçülerek, tartılarak rejimimize girmiş bir prensiptir. Bu nazik zamanlarda Hükümet bu prensibi velevki muvakkaten olsun matbuata sansür koymak suretiyle ihlâl etmek istememiştir. Bizim memleketimizde gazetelerin nasıl neşrolunduğu malûmunuzdur. Kitap ve risaleler de hiç bir müsaadeye tabi olmaksızın yalnız kanunun müeyyideleri daima üzerinde kalmak suretiyle serbestçe satış mevkiine çıkarılırlar. İncedayı arkadaşımızın mevzuubahsettiği "En Büyük Tehlike" kitabı da bir takım emsali gibi bu yolda satışa çıkarılmıştır. Her nerede olursa olsun şu ya da bu suretle memleket menafii aleyhinde görülecek neşriyat kanunun bize verdiği hükümler ve çerçeveler dahilinde şiddetle takibedilecektir.

Arkadaşlar, esas meseleyi de biraz deşmek lâzımgelsecektir. Bu kitabı okuduğumuz vakit filvaki bizim de gözümüzün önüne gelen, sanki bu memlekette bir takım cereyanlar vardır, bu cereyanları büyük bir tehlike olarak göstermek memleket namına en büyük bir hizmet teşkil eder. Acaba bunun aslı nedir? Muhterem arkadaşlar. Cumhuriyet Halk Partisinin, demin İncedayı arkadaşımızın bahsettiği, altıncı büyük Kurultayında kabul edilen programda bir tarif vardır. Müsaade ederseniz onu size aynen hatırlatayım.

Program diyor ki: "Millet dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği içtimai ve siyasi bir bütündür".

İşte arkadaşlar, Türkiye için düstur budur ve Türkiye'nin dürist siyaseti herkesçe de malûmdur. Bizim Türkiye hudutları haricinde kalan Türklere yalnız refah ve saadet temennimiz vardır. Bunun yanında bütün siyasetimiz, bütün Türkçülüğümüz, bu vatanın sınırları içine girmiş olan Türklere ait ve onlara münhasırdır. (Bravo sesleri).

Biz Türk milleti dediğimiz vakit Halk Partisi programının tavsifi içinde bulunuyoruz. Böyle iken şu ya da bu maksatla yapılmış bir takım telkinlerin bize Türk milletinin nefret ettiği emperyalizmi izafe ettiğini düşünmek çok fahiş ve gülünç bir hatadır. Biz Türküz ve Türkçüyüz diyoruz. Fakat bunu söylediğimiz vakit kastımızın ne olduğunu siz benden iyi bilirsiniz. Bu memlekette asırlarca her türlü nimetten mahrum, her türlü külfeti yüklenmiş mahkur bir halde, fakat milleti hâkime vasfı altında yaşamış olan Türkü biz iktisat, kültür ve ülkü bakımından en yüksek bir seviyeye çıkarmak ve Türk milletine en müreffeh bir yaşayış yapmak iddiasındayız ve Türkçülüğümüz ve Türkçülüğümüz budur arkadaşlar. (Alkışlar).

Her halde diyebilirim, bu kitabın mevzuubahis ettiği gibi bizim memlekette ciddiyetle kale alınabilecek bu saydığım vasıflar fevkinde ya da haricinde bir milliyetçilik ya da ırkçılık ne mevcuttur, ne de bu yolda tezahürata şahit olmaktadır. (Bravo sesleri).

Ümit ederim ki, bu sözlerim Cevdet Kerim İncedayı arkadaşımızın sormuş olduğu suale cevap teşkil etmiş ve kendisini tatmin etmiştir kanaatindeyim.

H. SAKA (Trabzon) — Teşekkür ederiz.

C. K. İNCEDAYI (Sinob) — Efendim, teşekkür ederim. Hariciye Vekâletinin, zaten bu hususta başından beri dikkatli olduğu hepimizce malûmdur. Ayrıca uyanık bulduklarını da tasrih buyurdular. Kendilerine teşekkür ederek maddelere geçilmesini rica ederim.

REİS — Başka söz isteyen var mı?

Maddelere geçilmesini kabul buyuranlar ... Etmeyenler ... Maddelere geçilmesi kabul edilmiştir.

TÜRKÜZ, TÜRKÇÜ VE TÜRKİYECİYİZ!

FALİH RIFKI ATAY

ULUS

6 TEMMUZ 1943

DÜN Büyük Millet Meclisinde Sinop Mebusu Cevdet Kerim İncedayı'nın bir sualine cevap veren Hariciye Vekilimiz Numan Menemencioglu, son zamanlardaki bazı propaganda yayınlarından bahsetmiştir.

Bir hayli zamandanberi bir takım haftalık ya da aylıklarda, yahut broşür ya da kitaplarda, milliyetçilik dâvamızın şu ya da bu istikamette zorlanmak istendiğini görmüyor değiliz. Sağlı sollu, hemen hepsinden yabancı tesir kokusu gelen bu münakaşalar, hiç şüphesiz, "bir fikir cereyanı olmak" ehemmiyetinden çok uzaktırlar. Fakat bunları yaymak ve yaydırmaktan bir maksat iç havayı bulandırmaksa, ikinci maksat Türk imzaları üstünde çıkan yazıları dışarda kullanmaktır.

Cumhuriyet Halk Partisinin programında bizim milliyetçilik anlayışımızı gösteren madde şudur: "Millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği içtimaî ve siyasi bir bütündür". Yani Türküz bir, Türkçüyüz iki, Türkiyeciyiz üç! Ne ırkıyız, ne de sınırdışı herhangi bir dâva peşindeyiz.

Bir Türk, kendi milletinin menfaatini bu esas dışında aramak için, ya aklını kaybetmiş olmak, yahut kiralamış olmak lâzımdır. Bu esastan ayrılmak, içerde millî birliği bozmak, ve dışarda yirmi küsur yıllık politikamızın samimilik ve dürüstlük geleneğini zedelemek demektir.

Türk milletinin sağduyusu, bu türlü ithal telkinlerini memlekette sürükleyici bir cereyan hali almaktan daima alıkoymuştur ve alıkoymaz. Gene bu memleket içinde birleştirici, rahat ve güven verici ve hakikî bir milliyetçilik anlayışını, dağıtıcı, yıkıcı ve ayırıcı olduğu kadar hakikatten uzak fikir zorlayışları ile sarsmağa imkân yoktur. Yalnız Türkiye'mizi yapmakta, ancak bu vatan içinde yaşayanların bahtiyarlığına çalışmakta devam edeceğiz. Ne kuklalar, ne de onların iplerini kullananlar, iyi bir sahne seçmemişlerdir.

Bununla beraber millî yayın vasıtaları, gazeteler ve dergiler, ve bunlarda çalışan yurt ve halk adamı tenkidciler, her şeyimizi borçlu olduğumuz birliğin yuğurucu unsurlarını her zamandan daha fazla beslemeli ve korumalıdır. Sakat kafalara, bir meydan boşluğu hissi gelmesini önlemelidirler. Dışardan gelen telkinlerin cesaretini kıracak olan da, bu kendiliğinden disiplinin, kendiliğinden kontrolün hâkim havasıdır.

Türk menfaatleri bahsinde, ölümü kalımı bu vatana bağlı olanlardan başka hiç kimseden hayır beklememeyi öğrenmişizdir. Dış telkinlerin hak görünürü altındaki asıl yüz, hiç bir maskenin örtmeyeceği kadar bize bellidir.

TÜRKİYE'NİN SİYASETİNİ YANLIŞ GÖSTERMEĞE

ÇALIŞANLAR

NECMEDDİN SADAK

AKŞAM

7 TEMMUZ 1943

TÜRKİYE'NİN dış politikasile idare şekline temel olan prensipler arasında sıkı bir bağlılık vardır. Başka türlü olmasına zaten imkân yoktur. Memleketlerin anayasaları, parti programları, o devletin hareket tarzına hâkim olan felsefe görüşleridir. Milliyetin başlıca temelini kan birliğinde, yani ırk vasıflarında gören rejimler, dış politikada ister istemez emperyalist olurlar, bütün kandaşlarını (yahut öyle sandıklarını) aynı devlet sınırları içinde toplamak gayesini güderler. Milliyete inanmayan, ırkı hiçe sayan ve yer yüzünde ancak sınıf birlikleri gören rejimler, bu milletlerarası sınıf hâkimiyetini gerçekleştirmek için milliyet duygularını yıkmaya, devlet sınırlarını kaldırmaya, dünya ihtilâli yaratmaya çalışırlar.

Türkiye'nin dış politikası gibi iç idaresi de apaçıktır. Türkiye rejimi milliyetçidir, yani Türk milletinin yükselmesi esasına dayanır. Bundan dolayı Türkiye milletlerin varlığına inanır, milliyet duygularına hürmet eder. Türkiye, bu görüşle, milletlerarası ilerlemenin ancak millî sınırlar ve milliyet benliği içinde mümkün olacağı fikrindedir.

Bunun içindir ki Türkiye'nin dış politikasında ne ırka dayanan emperyalist emeller, ne dünya devrimi güden yıkıcı ülküler vardır. Bizce, en iptidai aşiretlerin birliğini yapan ırk, en eski cemiyetlerde bağlılık âmilî vazifesini görmüş olan din gibi, millet ve devlet işlerinde artık tarihe karışmıştır. Türkiye milliyetçidir, fakat ne pan-türkisttir, ne panislâmist. Yani bugünkü Türkiye devleti sınırları dışında yaşayan Türkleri birleştirmek gayesi kadar, bütün islâmları biraraya getirmek hayali bize yabancı, siyasetimize aykırıdır.

Türkçülük tarihinin başlangıcında bu gibi fikirlerin de bazen meydana çıkmış olduğunu ileri sürerek Türkçülüğün doğuş ve ku-

ruluşunda bir çeşit ırkçılık kokusu bulunduğunu söyleyenler bir noktada aldanıyorlar. Türkçülük kuvvetli bir hamle olarak Osmanlı İmparatorluğunun son devrinde göze çarpar. Bu cereyana kuvvet veren sebep, bu imparatorluk içinde Türklerin geri durumu idi. Fakat, imparatorluk sevgisi besleyen bazı politikacılar, Osmanlı devletini çöküntüden kurtarmak için bir yandan Türkçülük cereyanından, öbür yandan islâmcılık duygularından istifade etmek istediler. Fakat, İttihat ve Terakkinin Pantürkist felsefesi gibi, Panislâmik gayretleri de iflâs etti. İmparatorluk yıkıntısı üzerine kurulan Kemalist Türkiye, ırka ve dine, yani Türklüğe ve islâmlığa, millî varlığı içinde tam kendi yerlerini vermiştir.

Bu meseleyi, bir sual üzerine Millet Meclisinde anlatan Hariciye Vekili, Türkiye'nin Türkiye dışındaki Türklere ancak sadece saadet ve refah dilediğini söylemekle milliyet politikamızın en kısa tarifini yapmıştır.

Meselenin ilim ve siyaset bakımından anlatımı bu olmakla beraber, Mecliste Hariciye Vekilini kürsüye çıkaran hâdise üzerinde de biraz durmak gerekir.

Büyük bir harb ortasında bitarafliğini korumaya çalışan Türkiye her gün büyük zorluklarla çarpışıyor. Gazeteleri ve yayını sansür altında olmayan bu hürriyet memleketi, politikasının ve coğrafya vaziyetinin de ehemmiyeti dolayısıyla binbir propagandanın çarpıştığı yerdir. Dışarda basılıp memleketimizde satılan, daha doğrusu bedava gibi dağıtılan, her dilden çeşit çeşit resimli mecmuaları görmek bu propaganda seli hakkında bir fikir edinmeye yeter. Bu arada türlü risaleler de çıkıyor. Bunlardan biri Mecliste adı geçen risaledir ki yabancı bir memleket hesabına, "En büyük tehlike"nin Türkçülük, daha doğrusu Pantürkist cereyan olduğunu ileri sürmektedir. Yabancı bir devlet hesabına diyoruz, çünkü kendini bilen bir Türk, o ibareleri yazamaz ve Hariciye Vekili bu risalenin bir yabancı memleket gazetesinde aynen neşredildiğini söyledi. Biz, bu aralık, yabancı bir memleket gazetelerinin Türkiye'de çıkan uydurma bir risaleyi iktibas edecek kadar bizim neşriyatımıza yer vereceklerine akıl erdiremeyiz. Bu, ancak koyu bir menfaat gayretile olabilir.

Türkiye'de görülür, hattâ sezilir bir Pantürkist cereyan olmadığına göre, böyle mevhum bir tehlikeyi "En büyük tehlike" diye göstermeye çalışmak affedilmez bir cehaletin eseri değilse, başka büyük tehlikeler karşısında bulunduğumuz bu devirde ancak kötü bir propagandaya âlet olmanın neticesidir.

Bu risale yetmiyormuş ve belki bunu okumayanlar bulunur korkusile, bir yabancı memleket gazetelerinin Türkiye aleyhinde bir vesika gibi alıp neşrettikleri bu kötü kitabı, İstanbul'da bir Türk gazetesinin de sahifelerine geçirmesine ne diyelim?

Türkiye'de hürriyet var, kanaatlara hürmet var. Marks'ın dine girenler, Naziliği sevenler, Demokrasilere can verenler bulunabilir. Fakat bu hürriyetin, bu çeşit çeşit inanların, bunları her gün yazabilmenin hiç olmazsa bir sınırı vardır: Bu sırada memleket aley-

hine propagandalara âlet olmamak.

Bazen küçük bir sivilce büyük bir hastalığın teşhisine hizmet eder, böylelikle büyük tehlikelerin önü alınır.

BİZİM TÜRKÇÜLÜĞÜMÜZ NADİR NADİ CUMHURİYET 7 TEMMUZ 1943

UZUN zamandır sinsi sinsi yerlerde sürünen mahud propaganda solucanı, son günlerde azgınlaşarak boynunu kaldırdığı için nihayet Büyük Millet Meclisinde lâyük olduğu mukabeleyi gördü.

Milliyetçi kisvesine bürünen mahud propaganda solucanının —Cumhuriyeti de diline dolayarak— ortaya buluşturmak istediği zehir şudur: Gúya Türkiye'de yabancı ırklar emrinde çalışan büyük bir şebeke varmış. Bunlar ırkçılık davası güderek memleketi zorla harbe sokmak istiyorlarmış. Bu uğurda, hükümetin gözü önünde çevirmedikleri dolab kalmıyormuş. Aman gözümüzü açmalı imişiz, yoksa vatan elden gidermiş!

Hâdisenin mahiyetine dikkat eden ve onu Mecliste deşen Cevdet Kerim İncedayı, Türkiye'de emperyalist emellere âlet olabilecek bir söz ve yazı faaliyeti bulunduğuna inanmıyor. Propagandacıların o kadar şiddetli ikazlarına rağmen sayın meb'usumuzun inancını açıkça söylemesi bence bir cesarettir. Son çıkan broşürlerden birinde gazetemizin de adı geçmeseydi, belki ben de tesir altında kalır, — Acaba böyle bir şey var mı? İrkçılık namı altında yabancı devletler adına filân filân adamların yurdumuzu yakmaya yeltendikleri sahi mi? Baksanıza isimleriyle yazmışlar!

Derdim.

Fakat propagandanın mahiyetini tecrübe ile öğrendikten sonra İncedayı'ya hak veriyorum. Türkiye'de Türk milliyetperverliği kisvesi altında emperyalist ırkçılık cereyanları uyandırıldığı ve sınırlarımız dışında bulunan Türklere karşı buradaki Türklerin emperyalist emellerle kışkırtıldığı doğru değildir. Asıl bunu böyle gösterenlerin sıritan maksadları karşısında dikkatli ve uyanık durmak hepimize düşen bir vazifedir. Bu vazifenin başarılmasında önyak olduğu için sayın Cevdet Kerim'e burada teşekkür ederim. Onun dediği gibi:

"— Bizim inkılâbımızın prensipleri ne bir taklid, ne de bir topalamadır. O, beşer ruhunun iyi tahlilinin, bir milletin itişmeden geniş bir aile gibi (herbiri ve hepsi vatan için) esaslarından meydana gelmiş bir realitedir ve bu realite her millete örnek olacak mahiyettedir. Bizim tek bir davamız vardır: Vatan ve milleti medeniyetin bütün icablarıyla mütakâmil, kudretli ve yeryüzünün ileri bir devlet âflesi haline getirmek. Asırlarca ihmale uğramış bu memleket ve bu

milleti bu hale getirmek için durmadan ve feragatle çalışmaya mecburuz. Bütün dikkatimiz buna matuftur. Bu, Türküm diyen her insanın birinci ve mukaddes vazifesidir. Türk tarihini ancak böyle yaşatabiliriz. Türk ırkçılığı da bunu âmirdir. Türkiye’de bir tek cereyan vardır, o da Cumhuriyet Halk Partisinin programından nebean eden cereyandır. Türkiye’de tek bir irade vardır; o da Büyük Millet Meclisinin iradesidir. Bütün cihanın sadece bu iradeye kulak vermesi, dikkat etmesi lâzım ve kâfidir.”

Cevdet Kerim İncedayı’ya cevap veren Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu, neşriyatın propaganda mahiyeti üzerinde bilhassa duruyor. Fakat ona göre bu neşriyatı tamamen önlemek güçtür:

“— Bitarafılık vaziyetini muhafaza eden Türkiye, şu veya bu yolda bir takım propagandalara maalesef sahne olmakta ve bunun önüne tamamen geçmek mümkün görülmemektedir. Türk menfaatine uymayan bir takım propagandalar için hükümet her zaman kuvvetli ve âcil tedbirler almaktan çekinmemiştir. Şurasını tebarüz ettirmek lâzım ki, arkadaşlar, Türkiye’de matbuat ve neşriyat serbestisi her türlü mahzurları ve menfaatleri gözönünde tutularak, ölçülerek, tartılarak rejimimize girmiş bir prensiptir.”

Yalnız burada sayın Vekilin bir nokta üzerine dikkatini çekmek isteriz: Hürriyet prensiplerimizin icabı olarak ve tarafsızlık durumumuzdan ötürü bazı yazıların şu veya bu muharib devlette hoşnudluk veya hoşnudsuzluk uyandırması başka, fakat yabancı maksadlar uğrunda sistemli ve şaşmaz bir propaganda yolu tutmak başkadır. Birinci şekil tarafsız ve hürriyetçi milletler için bünyevî bir zaruret olduğu halde ikinci şekil her yerde ve her zaman suç sayılır.

Bu noktayı gözönünde tutmak zorunda bulunduğumuzu unutmuyarak, rejimimizin ilk gündemberi şaşmaz bir prensip bildiği büyük hakikati Numan Menemencioğlu ile birlikte bir daha tekrarlayalım:

“— Türkiye hududları dışında kalan Türklere yalnız refah ve saadet temennimiz vardır. Bunun yanında bütün siyasetimiz, bütün türkçülüğümüz, bu vatanın sınırları içine girmiş olan Türklere aid ve onlara münhasırdır.”

Asırlarca müddet bakımsız kalmış, özlediğimiz yüksek hayat şartlarına ulaşması için daha çok yorucu çalışmalara ihtiyaç gösteren milletimiz, sınırlarımız dışındaki Türklere bugün refah ve saadet temenni ederken, şüphesiz en halis ve en reel duygularını açığa vurmuş oluyor.

TÜRKÇÜLÜK MESELESİ ARTIK AYDINLANMIŞTIR

M. ZEKERİYA SERTEL

TAN

7 TEMMUZ 1943

BÜYÜK Millet Meclisi’nde Cevdet Kerim İncedayı’nın bir sua-

li üzerine, Hariciye Vekili Menemencioğlu tarafından hükümetin Türkçülüğü nasıl anladığı hakkında verdiği izahat, son zamanlarda gazeteleri ve efkârı umumiyei işgal eden bu mesele hakkında tamamen aydınlatmış, ve Türkçülük etrafında şu veya bu şekilde tefsir ve telâkkilerin yolunu kapamıştır.

Zaten mesele basit ve sarihti. Atatürk parti programına koyduğu sarih madde ile Türkçülük ve milliyetçilik hakkındaki prensiplerini tesbit etmiş bulunuyordu. Atatürk’ten beri hükümetin ve partinin takip ettiği milliyet siyaseti, kültür, dil ve ülkü birliğine dayanıyordu. Bu prensipden hareket eden Cumhuriyet hükümeti, Millî Misak ile kararlaştırılan millî hudutlar içindeki Türkiye’yi emniyet içinde ileri bir medeniyet seviyesine çıkarmaktan başka birşey düşünmüyordu. Bu topraklar bize kâfi idi. Bu topraklar üzerinde yaşayan Türklerin saadet ve refaha kavuşmasını temin etmek en büyük gayemiz olmuştu. Kimsenin toprağında gözümüz yoktu. Hudutlarımız haricinde kalan Türkler hakkındaki düşüncemiz bir temenniden ileri gitmiyordu. Çünkü Atatürk’ün Cumhuriyet Halk Partisi’nin milliyetçiliği kan ve ırk esasına dayanmıyordu.

Vaziyet bu kadar sarih olduğu halde, son zamanlarda Türkçülüğe bir kan davası, bir ırk davası süsü vermek isteyenler oldu. Bunlar Atatürk’ün prensiplerinden ziyade Ziya Gök Alp’in fikirlerinden ilham alıyor görünüyor, ve Ziya Gök Alp’i bir bayrak gibi kullanmağa çalışıyorlardı. Halbuki Ziya Gök Alp başlangıçta Turancı olarak ortaya atılmış olmakla beraber, sonradan ırkçılık ve kancılık prensiplerini reddetti. Şecerele dayanarak halis Türk kanını aramanın ilmî bir iş olmadığını söyledi. Bu itibarla da ileri sürdükleri kan ve ırkçılık davası hatalı idi.

Fakat Türkçülüğün bu suretle tefsir ve telâkkisi bizi Atatürk’ün milliyetçilik prensibine ve Halk Partisinin programındaki milliyetçilik anlayışına aykırı bir yola sürüklüyor, bu sebeple de içerde ve dışarda bir takım fena akisler yapıyordu.

HARİCİYE Vekilinin Büyük Millet Meclisi’nde verdiği izahat, son defa olarak bu meseleyi kökünden halledecek derecede kat’i ve açıktır.

“Türkiye hudutları dışında kalan Türklere yalnız refah ve saadet temennimiz vardır. Bunun yanında bütün siyasetimiz, bütün Türkçülüğümüz bu vatanın sınırları içine girmiş olan Türklere ait ve onlara münhasırdır.

“Biz Türk milleti dediğimiz zaman Halk Partisi programının tavsifi içinde bulunuyoruz.”

Parti programı da milleti ve milliyetçiliği şöyle tarif eder:

“Millet, dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği içtimaî ve siyasi bir bütündür.”

Bu izahattan sonra artık Türk milliyetçiliğini, kan Türkçülüğü, ırk Türkçülüğü, Anadolu Türkçülüğü, vicdan Türkçülüğü gibi bir takım tefsir ve izahlara tâbi tutmak işi mugalataya boğmaktan

başka bir netice vermez.

Gerek meseleyi aydınlatan Hariciye Vekiline, gerek bu işin aydınlanmasına vesile olan Cevdet Kerim İncedayı'ya teşekkür ederiz.

**BÜTÜN MEMLEKET EN BÜYÜK TEHLİKEYİ
RESMÎ İLE TANISIN
TASVİRİ EFKÂR
9 TEMMUZ 1943**

"En Büyük Tehlike" ismindeki iftira paçavrasının ve o paçavrayı tasvip eder mahiyette neşriyat yapan bir gündelik gazetenin, Türk umumî efkârından aldıkları cevapları dünkü nüshamızda yazmış ve bir kukla olarak memleket aleyhinde çalışan insanların memleketçe ne yolda telâkki edildiklerini bildirmiştik. Bugün bu mahut broşürün basıldığı meşhur Ak'ün Ermeni matbaasile o broşürün muharririnin resimlerini tanıtarak "En Büyük Tehlike"yi okuyucularımıza tanıtıyoruz.

Kitabın basıldığı matbaa, Galata'da Fermeneçiler caddesinde Mihail Özdey matbaasıdır. Numarası 56'dır. Sahibile konuştuk. Bize dedi ki:

— Benim kabahatim yok. Bu kitabı bana Babıâli'de Sebat matbaasının bir mürettibi verdi. Forma forma bastım. Bu işi yapalı aşağı yukarı 25-30 gün kadar var. Matbaa sahibi emniyet müdürlüğü birinci şubeye de bu ifadeyi vermiş olduğunu söyledi. Fakat kitabı bastıktan sonra kanunî mecburiyete uyarak Emniyet Müdürlüğüne ve Matbuata kontrol için bir nüsha bile göndermemiş.

Matbaacı bütün ısrarlarımıza rağmen kitaptan kaç tane bastığını söylemedi. "Birkaç bin" deyip geçiyor. Resmini çekirmek de istemedi; hattâ ânî olarak resmini çekivermemiz ihtimaline karşı kararlık odasından dışarı bir adım atmadı. Bunun üzerine ancak matbaasının fotoğrafını çektik.

Büyük Millet Meclisimize ve hükümetimize varıncaya kadar bütün memleket efkârında millî bir nefret uyandıran "En Büyük Tehlike" adındaki iftira paçavrasının muharriri Faris Erkman isimli, İstanbul Elektrik idaresinde çalışan, adı sanı belirsiz adam budur. Evlidir, çocuğu vardır, Darüşşafaka mezunu bir yetim olduğu ve eline ayda 78 liradan fazla para geçmediği halde kitabını bedava dağıtırabilmiştir. 330 doğumlu ve İzmirlidir. İbrahim Ferit oğludur. Hukuk Fakültesinden de mezundur. 1938'denberi tramvay idaresinin teknik (!) kısmında ressamdır.

**TÜRKLÜK DÂVAMIZ
MAHMUT ESAT BOZKURT
YENİ SABAH
10 TEMMUZ 1943**

BİRKAÇ gün önce, Millet Meclisinde bir soruya muhatap olan Hariciye Vekilimiz, Türklüğümüzün sınırlarını bir kere daha çizmek zorunda kaldı. Bir kere daha diyorum; çünkü Büyük Parti, Türklük prensibimizi Atatürk'ün sağlığında tesbit etmişti.

Prensip şudur:

"Millet; dil, kültür ve mefkûre birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği içtimai ve siyasi bir bütündür.

"Parti, terakki ve inkişaf yolunda ve beynelmilel temas ve münasebetlerde bütün muasır milletlere müvazi ve onlarla bir ahenkte yürümekle beraber, Türk içtimai heyetinin yukarıda izah olunan mânada hususî seciyelerini ve başlıbaşına müstakil hüviyetini mahfuz tutmayı esas sayar."

C. H. Partisinin milliyetçilik prensibi bu kadar açık, bu kadar kavrayışlıdır.

Millî Şef ise, bu prensibi birçok beyanlarile, birçok defalar izah ettiler:

"En büyük harikamız, en yüksek şerefimiz Türk olmaktır" yolundaki vecizelerini bu yolda anabiliriz:

Başvekilimiz Saracoğlu'na gelince, o da gerek Mecliste, gerek son Kurultayda bir yolunu bularak, bu konuya avdet etmek lüzumunu duymuş ve:

"Türkün, Türkçüyüz ve her gün biraz daha Türkçü olacağız" gibi güzel sözler söylemiştir.

Bu kadar da değildir. Türk milliyetçiliği prensibi, ana kanununun ikinci maddesinde yer almış:

"Türkiye devleti milliyetçidir."

Prensibini benimsemiştir.

Bütün bunlardan sonra, Menemencioğlu'nun son beyanatı, prensibi tekrarlamaktan başka birşey olmadığına göre, herhangi bir zor karşısında bulunduğunu sezmemek imkânsızdır.

Çünkü:

Türk olduğumuzu, Türk milliyetçileri olduğumuzu, devletimizin en büyük vasfının Türklük olduğunu bilmiyen yoktur. Bu, böyle iken Hariciye Vekilimizin son sözlerinin anlamı bundan başka ne olabilir?

Olsa, olsa soruyu karşılıksız bırakmamak!..

Fakat bir kitap çıkabilir. Bir makale yazılır. Bunlarda Türklük yapılır. Diğer bir kitap çıkartılır. Bir makale yazılır. Bunda da sosyalistlik yapılır. Daha başka bir kitap veya makalede; nazillik, faşistlik, lâfın kısası çeşitli meslekler müdafaa olunabilir. Bunların her çıkışında, hükümetin milliyetçiliğimizin sınırlarını çizmek zorunda kalması, doğrusu başa çıkılır şeylerden değildir.

Meselâ:

Yarın da ben çıksam, alabildiğine demokrasi müdafaası yap-sam, bunun da sınırları izah zorunda kalınacak mı?

Çünkü bu da bir parti ve ana kanun prensibidir.

Bu da bir kürsü meselesi olacak mı?!

Bunun için gerek soru sahibinin ve gerek beyanatta bulunan Hariciye Vekilimizin, bir kitap yüzünden çektikleri sıkıntıya, verdikleri emeğe ben kendi hesabıma üzuldüm.

BİZ, demokrat bir devlet ve bir hükümet sistemini kendimize mal etmiş bulunuyoruz. Hatta bundan da fazla bir şey.. Türk o ci-billiyeti itibarile demoktrattır.

Söz, yazı, kanun çerçevesi içinde serbesttir. Bizde her şey söy-lenebilir. Her şey yazılabilir. Yeter ki; söyliyeni, yazanı icabında ka-nun huzurunda hesap verebilsin. Gelemediğimiz bir şey varsa, he-sapsızlıktır.

Herhangi bir vatandaşın milliyetçiliği, Partinin kabul ettiği milliyetçilikten ileri veya geri olabilir. Nitekim böylelerine de tanık oluyoruz. Fakat bundan, Parti veya Hükümet neden mesul tutulsun?

Diğer bir vatandaş; komünistlik veya nazilik yahut faşistlikten dem vurabilir. Bunları görüyoruz. Fakat bunun Parti veya Hükümet politikasını ilgilendirecek cihet neresidir?

İşte anlamadığım noktalar?!

Bizim memlekette bütün bunlar yazılır. Ve söylenebilir. Nite-kim yazılıp söylenmekte ve okunmaktadırlar. Kitabevlerinin vitrin-lerine bakınız.. Komünistliğe, sosyalistliğe, naziliğe, demokrasiye da-ir tümen tümen kitaplar görürsünüz.

Meselâ:

Ben, K. Marx'ın; (Kapital)'ini vesair eserlerini, A. Hitler'in; (Kavgam), (Mezhebim), (Hareket) adındaki kitaplarını, farmasonluk yazılarını ya Ankara'da, yahut İstanbul'da hep Haşet'den aldım. Hâ-lâ satılıyorlar. Nazım Hikmet'in ateş saçan komünist şiirlerini, mese-lâ (Kafatası)'nı, (Gece gelen telgraf)'ını bizim kitapçılarda buldum. Hâlâ da satılıyorlar. Eğer milliyetçilikte ileri gidiliyor diye Hükü-mete soru sormak, Hükümet te bunu bize izah etmek zorunda ise, ihtilâli yapan Büyük Partinin programile, Hükümetin politikasile ve nihayet ana kanunumuzla, kanunlarımızla taban tabana zıd olan bu yazılar için neden susuyoruz?

Fakat hükümet ne yapsın?

Bunları hep sustursun mu?

O halde, yazı hürriyeti nerede kalır?!

Nihayet birinin komünistlikten, nazilikten, bilmem mahkemeler-de yerli yersiz farmasonluktan bahsetmesine ses çıkarılmıyor da meselâ, yarın benim:

"Ben Türküm, milletim, milliyetim Türktür. Varım yoğun ona feda olsun."

Demekliğim neden fırtınalar koparıyor?!
Ve neden bu öz Türkler memleketinde, Türklüğü müdafa eden-lere, yabancılara satılmış denebiliyor?

Aynı töhmet, töhmetlendirenlerin kendilerine çevrilemez mi?

Milliyetten bahsedene karşı bu kadar telâşa hacet ne?

Ve milliyet hilâfı yazılara karşı sükût ne?!

Hattâ, teşvik ve takdir ne?! Neden bunlara karşı bir şey yazıl-mıyor?

İşte C. H. Partisinin ilk üyelerinden biri sıfatile tekrar ediyorum ve tekrar etmekle en büyük vicdan hazzını duyuyorum:

Türklük ve yalnız Türklük için yaşıyorum. O kadar ki, Türk olmasaydım, kendimi dünyanın en bahtsız adamı sayardım..

Milliyetimle övünmek, onu her milliyetten üstün tutmak benim tabii bir hakkımdır. Başka milletler de kendilerinkile övünebilirler. Zaten övünüyorlar da.. Bu da onların hakkıdır. Benimki bana, onlarınki de varsın kendilerine kutlu olsun.

BENCE, sayın soru sahibinin Hükümetten soracağı şu idi:

"İleri milliyetçilik yapanların yabancı devlet hesabına çalıştı-kıları söyleniyor. Doğru mudur?

Evet ise, "kanuna niçin teslim edilmediler"?

Hayır ise, "teşekkür" olmalı idi.

Bundan başka türlü bir soruya Hariciye Vekilince verilecek karşılık şu olabilirdi:

"Bizde söz ve yazı kanun dairesinde serbesttir."

Lâfın kısası..

Bu yeni şeylerle uğraşmak Partiye ve Cumhuriyet Müddeiumu-miliğine düşer. Parti programı dışına çıkan Partili ise, tüzeye göre muamele görür. Kanunlara aykırı hareket edilmiş ise, Cumhuriyet Müddeiumumiliği aykırı hareket edenin yakasına yapışır. Bu kadar.

Şu kanaatimi bir kere daha tekrarlıyayım ki:

Türk ihtilâlinin en büyük verimi, yukarıya kaydettiğimiz Parti prensibidir:

Türk milliyetçiliğidir.

Dirimiz de, ölümüz de Türktür.

NE DİYORLAR?

TÜRKÇÜLÜĞE DAİR ANKETİMİZ

HER SINIFTAN MÜNEVVERLERE SORDUĞUMUZ SUALLERE

ALDIĞIMIZ CEVAPLAR:

KONUŞAN: S. G.

ÇINARALTI

SAYI: 94, 10 TEMMUZ 1943

MAHUT "En Büyük Tehlike" isimli broşür ve bunu körükli-yen yazılardan sonra, Türkçülük mevzuu, nihayet Millet Meclisimi-

ze girdi ve Hariciye Vekilimiz salâhiyetli ağzile, hükümetin fikrini söyledi.

Halbuki öte yanda en büyük tehlikenin kendi gibiler tarafından geleceğini, "intakı hak" kabilinden bizzat ifşa eden mahut bir broşür var:

Türkçülere her çeşit isnatlarda bulunuyor. Her sınıftan bir kaç münevverimize "Çınaraltı"nın Türkçülük bahsi etrafında hazırladığı sualleri ayrı ayrı tevcih edip cevaplarını almak vazifesi bana verildiği zaman, küçük bir tereddüt devresi geçirdiğimi itiraf ederim. Çünkü, çok mahirane surette tertip edilen bu dokuz suale, verilecek cevapların küçük bir anketin çerçevesini aşmıyacak kadar kısa olması şart koşuluyordu. Temas ettiğim zatlar, hem derin, hem de üzerinde hayli dikkatle durulmağa değer bir mevzua böyle kısaca dokunup geçmeği bakalım kabul edecekler miydi?.. "Çınaraltı"nın tertip ettiği sualler şunlardı:

1 — Türkçülüğe düşman, bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

2 — Türkçülüğü, Türk milletinin gelişmesi ve Türkiye'nin hürriyet ve istiklâli bakımından lüzumlu mu, lüzumsuz mu görürsünüz?

3 — (Millet)i, Ziya Gökalp'la beraber, dil, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara iştirak eder misiniz?

4 — Türkçülüğü ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

5 — "Çınaraltı" bir başyazısında: "Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir. Bunun en büyük delili, en az otuz senedenberi bütün inkılâp hamlelerinin türkçülerden gelmiş olmasıdır. Hayatımızda her türlü islâhâtı onlar yaptı." diyor. Bunu doğru buluyor musunuz?

6 — (En Büyük Tehlike) isimli bir broşür Türkçülüğü meşrutiyetten sonra Vilhelm Almanyası tarafından sokulmuş ve körüklenmiş bir düşman propagandası sayıyor. Ziya Gökalp, Türk ocağı, Bilgi derneği, Türk yurdu vesair buna benzeyen teşekküllerle bütün Türkçülere "İpleri düşmanların elinde kuklalar" diyor. Siz buna, ve bu türlü neşriyata ne dersiniz!

7 — Böyle bir broşür çıkaran ve bu türlü fikirleri yaymaya çalışanlar samimî vatanperver, Türkiye'ye hizmet etmek isteyen halis insanlar olabilir mi?

8 — "Çınaraltı" bir başyazısında: "Türkçüler, siyasî ırkçılığı son derece tehlikeli görürler ve onda millî birliği bozan bir nifak kokusu duyarlar. Millî hükümetin teşekkülünden sonra Türkiye'de bir ırk meselesi kalmamıştır. Türkçüler, ırkçılığı sadece bir ilim mevzuu sayarlar." diyor. Siz bu fikirde misiniz?

9 — Milliyet aleyhtarı, solcu fikirlerin şiir, hikâye, resim, roman, makale, mecmua şeklinde gençlerin arasında yayılmakta olduğunu ve bunun gitgide zararlı neticeler doğurmak kabiliyetini gösterdiğini söyliyene karşı ne dersiniz?

(...) sualleri, ilk olarak, Cumhuriyet gazetesinin genç ve enerjik başmuharriri Nadir Nadi'ye tevcih ettim. Kâğıtlar üzerine eğil-

miş başını kuvvetli bir hareketle bana çevirdi ve anket mevzuu ile derhal ilgilenerak alaminüt mülâkatlar vermeğe alışkın bir tavırla:

— Sorunuz bakalım.. dedi.

Sordum. Ve işte cevapları:

NADİR NADİ NE DİYOR?

1 — Türkçülüğe düşman bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

1 — Tabii hayır!

2 — Türkçülüğü, Türk milletinin gelişmesi ve Türkiye'nin hürriyet ve istiklâli bakımından lüzumlu mu, lüzumsuz mu görüyorsunuz?

2 — Çok lüzumlu!

3 — (Millet)'i Ziya Gökalp'la beraber din, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara iştirak eder misiniz?

3 — Ederim..

4 — Türkçülüğü ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

4 — Evet!

5 — "Çınaraltı" bir başyazısında: "Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir. Bunun en büyük delili, en az otuz senedenberi bütün inkılâp hamlelerinin Türkçülerden gelmiş olmasıdır. Hayatımızda her türlü islâhâtı onlar yaptı." diyor. Bunu doğru bulur musunuz?

5 — Evet! Bizim için bütün iyilikler, ancak bizden çıkar.

6 — (En Büyük Tehlike) isimli broşür Türkçülüğü meşrutiyetten sonra Vilhelm Almanyası tarafından sokulmuş ve körüklenmiş bir düşman propagandası sayıyor... Buna ne dersiniz? —

6 — Propaganda, derim.

7 — Böyle bir broşür çıkaran ve bu türlü fikirleri yaymaya çalışanlar samimî vatanperper, Türkiye'ye hizmet etmek isteyen halis insanlar olabilirler mi?

7 — Olamazlar.

8 — "Çınaraltı" bir başyazısında: "Türkçüler siyasî ırkçılığı son derece tehlikeli görürler ve onda millî birliği kuran bir nifak kokusu duyarlar... Türkçüler, ırkçılığı sadece bir bilim mevzuu sayarlar." diyor. Siz de bu fikirde misiniz?

8 — İrkçilik bir inanma mevzuudur. Daha doğrusu ilmi değil, hissîdir!

9 — Milliyet aleyhtarı, solcu fikirlerin şiir, hikâye, resim, roman, makale, mecmua şeklinde gençlerin arasına yayılmakta olduğunu ve bunun gitgide zararlı neticeler doğurmak kabiliyetini gösterdiğini söyliyene karşı ne dersiniz?

9 — Ben neşriyatta hürriyet taraftarıyım. Zararlı nesriyat ancak faydalı neşriyatın üstünlüğü ile zararsız bir hale getirilebilir.

Feridun Osman Menteseoğlu (Muğla mebusu) önüne getirilen İngiliz, Amerikan ve Alman mecmualarından Cumhuriyet için resim

seçmekle meşguldü. Her zamanki samimî ve erkek tavrile, gülümseyerek:

— Bir anket ha.. diye sordu, neye dair acaba?.

Kısaca izah ettim. Sualleri birer birer ve itina ile okuduktan sonra, cevaplarını bana şöyle dikte ettirdi.

FERİDUN OSMAN MENTEŞEOĞLU

1 — Türkçülüğe düşman, bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

1 — Hayır!

2 — Türkçülüğü, Türk milletinin gelişmesi ve Türkiye'nin hürriyet ve istiklâli bakımından lüzumlu görür müsünüz?

2 — Evet!

3 — (Millet)'i Ziya Gökalp'la beraber din, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara iştirak eder misiniz?

3 — Ederim.

4 — Türkçülüğü, ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

4 — Gayet tabii.

5 — Çınaraltı bir başyazısında: "Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir... Hayatımızda her türlü islâhatı onlar yaptı." diyor, bunu doğru buluyor musunuz?

5 — Doğru buluyorum.

6 — (En Büyük Tehlike) isimli bir broşür Türkçülüğü Vilhelm Almanya tarafından bir düşman propagandası sayıyor... Siz buna ve bu türlü neşriyata ne dersiniz?

6 — Mukabil propaganda, derim.

7 — Böyle bir broşür çıkaran ve bu türlü fikirleri yaymaya çalışanlar samimî vatanperver... olabilir mi?

7 — Buna cevap vermekte şahsi olmak istemem.

8 — Çınaraltı "Türkçüler siyasi ırkçılığı son derece tehlikeli görürler ve bunda bir nifak kokusu duyarlar..." diyor, siz bu fikirde misiniz?

8 — Evet, aynı zamanda tarihi bir realite silsilesi.

9 — Milliyet aleyhtarı solcu fikirlerin..... gençler arasına yayılmakta olduğunu söyleyenlere karşı ne dersiniz?

9 — Milliyetçilerin daha geniş ve olgun neşriyatla tehlikeyi önlemeleri lâzım gelir kanaatindeyim.

Tasviri Efkâr'ın başmakaleleri altına kendi imzası yerine yalnız gazetesinin adını koymasını tercih eden Velid Ebüzziya; beni gazetesinde uzun seneler çalışmış bir eski yazı amesi sıfatile, gayet candan karşıladı. O derecede ki, bir kaç dakika sonra, aramızda açılan tatlı bir bahis yüzünden oraya niçin geldiğimi âdeta unutmış gibi idim.

O sırada odaya bir ziyaretçinin girmiş olması, bana vazifemi hatırlatmak fırsatını verdi:

— Çınaraltı'nın bir anketine cevap rica ediyorum, dedim.

Velid Ebüzziya gülümsedi:

— Yeni bir kavga vesilesi mi yoksa?.. Hoş, biz kavgadan kaçmayız ya...

— Tahmin ettiğiniz gibi değil!

Anketin suallerini bana okutup kendisi de birer birer okuduktan sonra cevaplarını rahatça arka arkaya sıraladı:

VELİD EBÜZZİYA

1 — Türkçülüğe düşman, bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

1 — Tabii edilemez.

2 — Türkçülüğü Türk milletinin gelişmesi ve Türkiye'nin hürriyet ve istiklâli bakımından lüzumlu mu, lüzumsuz mu görüyorsunuz?

2 — Bihakkın münevver ve müdrik bir Türkçülük, Türk milletinin gelişmesi için, başlıca esaslardan biridir.

3 — (Millet)'i, Ziya Gökalp'la beraber dil, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara iştirak eder misiniz?

3 — Ziya Gökalp'ı hiç tetkik etmediğim ve tetkik etmek de istemediğim için onun mütemadiyen değişmiş ve hiç bir noktada tutunamamış olan fikirleri hakkında bir mütalâam yoktur.

4 — Türkçülüğü ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

4 — Her şeyden evvel öz bir Türküm. Anadolu'nun göbeğinden gelme bir ailenin çocuğuyum. Sualinize bu cevap kâfidir.

5 — Çınaraltı bir başyazısında: "Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir..." diyor, bunu doğru buluyor musunuz?

5 — Bu soru, uzun ve karışıktır. Tahlil ve tefsire muhtaçtır. Kısaca cevap verilemez.

6 — (En Büyük Tehlike) isimli bir broşür.....

6 — Yabancı propagandasile yapılan bu gibi neşriyatın mahiyetini zaten kendisi meydana vurduğu için bunların memlekette bir rolü olamaz. Akli başında hiç bir Türkün bir an için bile bu neşriyatın tesiri altında kalması akla getirilemez.

7 — Böyle bir broşür çıkaranlar samimî vatanperver olabilirler mi?

7 — Elbette olamazlar.

8 — Siyasi ırkçılık?..

8 — Bunu ben de bir ilim mevzuu sayarım. Türkçülüğü siyasi gayelere âlet etmek doğru değildir. Bu yüzden başımıza az mı belâlar geldi.

9 — Milliyet aleyhtarı, solcu fikirlerin zararlı netice doğurmak kabiliyetini söyleyenler.....

9 — Çok doğru söylüyorlar derim. Bu tarzda neşriyat sinsi sin-

si gençliğin akidesini bozabilir.

EDİB, romancı, kuvvetli fıkracı ve müthiş polemik muharriri Peyami Safa, "Çınaraltı"nın dokuz sorularını göz ucu ile hemen bir hamlede okuduktan sonra, cebinden stilosunu çıkardı. İşte her soruyla ayrı ayrı ve kendi el yazısıyla verdiği kısa cevaplar:

1 — Türkçülüğe düşman bir Türk vatanperverliği tasavvur edebilir misiniz?

1 — Hayır!

2 — Türkçülüğü, Türk milletinin gelişmesi ve Türk istiklâli bakımından lüzumlu..

2 — Evet.

3 — (Millet)'i Ziya Gökalp'la beraber dil, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara...

3 — Benim tarifim bu değildir.

4 — Türkçülüğü ne şekilde anlarsanız anlayın, fakat Türkçü müsünüz?

4 — Evet.

5 — "Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir?..."

5 — Evet!

6 — (En Büyük Tehlike) isimli broşür...

6 — Alçaklık.

7 — Böyle bir broşür çıkaran... samimî vatanperver... olabilir mi?

7 — Hayır!

8 — İrkçilik...

8 — İlmin mevzuu olan her şey hayatın mevzuudur.

9 — Milliyet aleyhtarı solcu fikirler...

9 — İzah ettim.

BÜRHAN Cahit Morkaya'yı "Köroğlu"nda bir kaç defa aradım. Günün bu sıcak saatinde üstadın, Emirgân tepesinde, bir ayrı Emirgân korusuna benzettiği bol ağaçlı geniş villâsında istirahate çekilmesinden daha tabii ne olabilirdi?

Telefon Hızır gibi imdadıma yetişti:

— Bürhan Cahit bey..

— Evet...

— Çınaraltı'nı okuyor musunuz?..

— Lezzetle...

— Bir anket açıyor da.. Sizden de cevap istiyeccektik.

— Neye dair?..

— Türkçülük bahsi..

Sualleri okuyor ve cevaplarını alıyorum:

BÜRHAN CAHİT MORKAYA

1 — Türkçülüğe düşman bir Türk vatanperverliği...

1 — Hayır!

2 — Türkçülüğü Türk milletinin gelişmesi ve Türkiye'nin hürriyet ve istiklâli için...

2 — Lüzumlu görürüm..

3 — (Millet)'i dil, kültür, vicdan ve din birliği şeklinde anlıyanlara...

3 — Din kaydını hariç tutmak şartile iştirak ederim.

4 — Türkçü müsünüz?

4 — Türkçüyüm.

5 — Türkçülük inkılâpçı bir fikirdir?...

5 — 30 sene zarfında vücuda gelen bütün inkılâplar, Türkçülerin eseridir diye mutlak bir iddia bilmem ileri sürülebilir mi?..

6 — (En Büyük Tehlike) isimli broşür?...

6 — Bu broşürü okudum. Fakat kimlerin ne fikirle çıkardıklarını bilmiyorum. Binaenaleyh mütalâa beyan etmekte de mazurum.

7 — Böyle bir broşür çıkaran?...

7 — Yukarıdaki cevabımı aynen tekrar ederim.

8 — Siyasî irkçilik?...

8 — Türkçülük dâvasını, ben Atatürk'ün kurduğu ve Millî Şefimiz İnönü'nün korumakta olduğu millî hudutlar çerçevesi içinde düşünürüm. Türkçülüğü Ural dağlarına kadar uzatanlarla katıyen aynı fikirde değilim. Milliyetçiliği siyasete âlet etmek, memleketin zararına olmuştur.

9 — Milliyet aleyhtarı, solcu fikirler...

9 — Bu gibi neşriyatı incelemek alâkalı resmî makamların vazifesidir. Beni şahsen ilgilendirmez.

PROFESÖR Fahrettin Kerim Gökay, yalnız bir ruh ve sinir hekimisi değildir, memleketin iç bünyesile ilgili bütün sosyal ve edebî hareketlerde ve hele Türkçülük bahsinde onun daima bize söyleyecek sözü olmuştur. Çınaraltı anketinde de kendisini bundan dolayı unutmamak.

Tanınmış hekimimizin Türkçülük anketine verdiği cevapları numara sırasile yazıyorum:

PROFESÖR DOKTOR FAHRETTİN KERİM GÖKAY

1 — Hayır!

2 — Lüzumlu görürüm.

3 — Burada yalnız din ile dünyayı birbirine karıştıramam.

4 — Tereddütsüz Türkçüyüm!

5 — Muhakkak!

6 — Türkçülük, insan cemiyetinde hiç kimseden ders almadan doğmuş ve inkişaf etmiş, haklı bir millet sevgisine dayanır ve hiç kimseye benzemediği gibi hiç bir zümrenin de taklitçisi değildir. Meselâ, bahsedilen cereyanlar Türk ocaklarından çok sonra doğmuştur. Türk ocakları ise, Türkün hamle yaratmış, ileri görüşlü vatandaşlar yetiştirmiş kaynaklarıdır.

7 — Ben şahsen bu gibi münakaşalardan daima uzak kalmış bir ilim adamıyım.

8 — Evet. Türkçülük bir ilim işidir. Bu bahis üzerinde ancak Akademik mahiyette konuşulabilir.

9 — Fikre karşı daima fikirle mukabele edilmeli taraftarıyım.

BÜRHAN Felek, kâğıdı elimden kaparcasına aldı. Sualleri enine boyuna çevirerek derinden derine inceledikten sonra, başını masasından kaldırdı:

— Azizim, ben bu ankete cevap veremem!

— Neden üstat?..

— Çünkü, bunlar bir takım lüzumsuz münakaşa ve tefsirlere yol açacak şeylerdir.. Şu sırada böyle mevzularla meşgul olmağı, ne kendim için, ne de başkaları için faydalı bulmam!

EN BÜYÜK TEHLİKE YENİ SES 19 TEMMUZ 1943

SON günlerde fikir hayatımızdaki durgunluk En Büyük Tehlike broşürüyle giderildi. Eserin müellifi Kemalistlerden F. Erkman İrkçı Türkçülüğün, Halk partisi programile, Halk partisi seflerinin direktif nutuklarile, kabili telif olmadığını eserinde tebarüz ettiriyor.

Ayrıca İrkçı Türkçü geçinenlerin yazılarından aldığı parçalarla Kemalist partisinin Türk milletine verdiği umumî orivantasyonu tadile çalıştıklarını isbat ediyor. Türk milletinin yüzde 100 itimadını kazanan Atatürk-İnönü fikriyatına bir suikasd mahiyetinde olduğundan, bu cereyanın Türk milletinden gelmesine imkân olmadığına göre, bunun menbalarını, bir Kemalist sıfatile F. Erkman araştırıyor vardığı netice entersandır.

İrkçı Türkçülük dahilde milli mücadele yıllarında, etle kemik gibi karışmış bir uzviyet halini aldığı sabit olan Türk milletini, Oğuz, Kürd, Laz gibi parçalara bölüp, bunları birbiri aleyhine tahrik eder. Hariçte, yalnız Türk milletinin değil insanlığın imhasına çalışan Çarlık rejimini devirerek, emperyalizme karşı Türklerle beraber aynı safda yer alan Sovyet Sosyalist milletler birliği ile tarihi dostluğumuzu bozmağa çalışır. Bu bakımdan bu ırkçı Türkçülerin hemen hepsi doğrudan doğruya veya dolayisile Yunus Nadi, Velid hoca müessesesine bağlıdır.

Yunus Nadi Cumhuriyet'inde Türk milletinin mukadderatını Tuna'nın Karadenize akması gibi jeopolitik ile izaha kalkması ve hâlâ La Republik'de ırkçılık tahrikatı yapması, Velid hocanın ise Yahudî Halil Lütfü'nün Tan'ına ve Ermeni Akün matbaasına isnadlarda bulunması dikkati calip noktalardır.

Yalnız Erkman; Yunus Nadi'nin namı ile pervarde olmuş ve-

ya olmakda olan Peyami Safa, Yusuf Ziya, Orhan Seyfi, Reha Kürd-kan [Rıza Nur'un tabiridir], Erkilet paşa, kategorisine Rıza Nur ile Zeki Velidi'yi de idhal ediyor ki biz bu kanaatta değiliz. Yunus Nadi kategorisi ideallerinde fani olanlar kategorisidir.

Zeki Velidi, Rıza Nur ise ideallerinde ebedî kalacaklar kategorisindedir.

Biz bu iki ismi İsmail Gasprenki, Mitat Kerimof, Feth-Ali Ahundof, Yusuf Akçora'lar arasında sayarız.

Kemalist Erkman'ı vatandaşlık vazifesini yapmış olması dolayisile tebrik eder, Numan Menemencioğlu'nun nutkundan sonra Yunus Nadi kategorisine anlayacakları bir tabirle hitap edelim:

Allah selâmet versin.

"EN BÜYÜK TEHLİKE" MİLLET SAYI: 16, 1 AĞUSTOS 1943

BALKAN harbini, Garp Tarabulusu harbini, ilk umumî harbi ne için kaybetti? sorgusuna çeyrek asırlık hâdiselerle, neşriyat, yetesi karşılık verdi: millet şuurumuzun uyanmamasından, devletçe tek parçalı bir millet siyaseti güdülememesinden, bu yolda tedbirler alınmamasından! Yeni harpler; birbiri karşısına rakip bezirgânlar gibi dikilen, korkunç derecede ileri, inhisarcı; bir kısmı millet bütünlüğü içinde sınıf düşmanlığı yaratarak memleketi perişanlığa götürren; bir kısmı insanlığın başka bölüklerini esirliğe alarak birliğini bir hegemonya gibi yükseltmek isteyen garp ve Eurasia milliyetçiliklerinin sakat yerlerini gösterdi. Bunların karşısında Türk milliyetçiliği, daha doğusunda bir müdafaa, yok edilmemeye karşı benliğini koruma tedbiri gibi olan manzarasiyle ne kadar dürüst, meşrû, insanî kalmıştır!

Memleketin dışında bile bu asıl manzara saygı, dostluk görür, meşru, hattâ insanlığın muvazenesine lüzumlu sayılırken; yeni devlet bütün hareketlerini, teşebbüslerini bu temiz milletçiliğe dayadığını Millet Meclisi kürsüsünden tekrar tekrar söylerken, günün birinde bir çetrefil ses, hem bütün dünyanın, hem geçmişte ve gelecekteki Türkiye'nin bütün faciasından, felâketinden bizim milliyetperverliğimizi suçlu gördüğünü söyledi. Eşi görülmemiş bir küstahlığın, eşi dünyada görülmemiş bir Türk düşmanlığının tepkisi olan bu çetrefil ses; ağırbaşlı Türkiye'nin derin hayretiyle, tiksintisi ile karşılandı.

Öte yandan Büyük Millet Meclisi, daha neşredildiği gün sınırlarımızın dışında, bir ecnebi memlekette de neşredilmiş olmak imtiyazıyla şüpheleri büsbütün üzerine toplayan bu çetrefil, bu herşeyimize yabancı broşür hakkında hükümetten birçok şeyler sordu. Millet Meclisinin bütün memleketin şüphesine, tiksintisine tercüman

olan bu sorgularına Hariciye Vekilinin verdiği karşılık açıktır. Hükümet bu münasebette milliyetçi prensiplere olan sarsılmaz bağlılığını bir daha tekrarlamış; bunun aksine yapılan neşriyatı bu yurdun menfaatlerine düşman bildiğini kuvvetle belirtmiştir.

Dışımızda ve içimizdeki en büyük tehlike olan "solak" ve "Kızılçık"lıkların bu memleketin devletine, milletine bir meydan okuması gibi gördüğümüz "En Büyük Tehlike" broşürü; memleketin sağduyusunu temsil eden bütün milliyetçi matbuatın tek ses gibi ayıplaması, istikrah göstermesi ile karşılandı. Millet ve milliyet meselelerindeki şerefli kavgalarıyla de fikir hayatımıza mal olmuş bulunan Peyami Safa, bu münasebetle şuurun ilk bataryasını ateşledi. 29-VII-1943 tarihli "Tasviri Efkâr"da neşrettiği güzel, uyanık, dört başı mamur makalesinde bilhassa, şunları söyledi:

"Onbeş yirmi senedenberi gizli bir teşkilât tarafından çıkarılan ve muharrirlerinin çoğu bugün, "komünizm" tahrikçiliği yüzünden, hapishanelerde, sürgünlerde bulunan propaganda broşürlerinden biri daha! Hep aynı taktik ve hiyle: Türk vatanperverlerine, milliyetçilerine küfür ve iftirâ.

"Kendi tâbir ve tâbiyelerine göre burjuva Türk cemiyetinde ihtilâl hareketinin zeminini hazırlamak için; ilkin, ölü ve diri ne kadar şahsiyet, otorite varsa hepsini gençlik ve halk gözünde lekelemek teşebbüsü!

"Ziya Gökalp'le birlikte bütün Türk Ocağı ve Türkyurdu mensuplarını Kayser Wilhelm'in ajanları gösteren bir iftira sağanağı!

"Bu kitap lise talebesine, evlere bedava dağıtmaya da başlamış." "Nihayet Tan gazetesinde, büyük başlıklarla ve üç sütun yazı ile bu broşürü metheden bir makale çıktığını görünce F. Erkman adlı tahrikçinin mahiyeti, kendisine verilen rol hakkında zerre kadar şüphem kalmadı!"

...
Bu silik "solak"a rol verenlerin zihniyeti hakkında araştırmalar yapan Peyami Safa şunları katıyor:

"Tan gazetesinin 15-VI-1943 tarihli sayısında 'Hep Bu Topraktan' mecmuasına dair yazılmış imzasız bir makale var ki bu harpten sonra (burjuva demokrasisinin) yıkılacağını müjdeliyor. Devrilecek olan dünya emperyalizmi yerine hangi rejim geçecek? Tan gazetesini (Hep Bu Topraktan) mecmuasının teşkilât sistemlerini methettiği, Sovyet ve Hitler rejimleri arasında mukayese yaparak aynen şunları yazıyor: 'Sovyetler'in ve Hitler Almanya'sının misallerinden kuvvet almak için ortada hiç bir sebep yoktur. Bunlar birbirine hiç benzemeyen, biri (yani Sovyetler rejimi) cihanşümül mahiyette ve paydar olacak; öteki ârizî sebeplerden doğmuş iki process'dir ki bizim mütevâzı şartlarımızla —içtimaî bünyemizde derin tahavvüller olmadıkça— hiç bir mukayese unsuru arzetmiyor.'

"Tan gazetesini Hitlerizmi yerin dibine batırdıktan sonra Sovyet rejimini methede ede bitiremiyor: 'Sovyetler dünyasında geniş, derin, tekmlil insanlığı ilgilendiren temelli bir değişikliğin esası üzerin-

de cemiyetin varlığı yenibaştan kurulmuştur. Memleketin mukadderatını ele alan amele sınıfı, bizzat, yeni vazifesine uygun bir tarzda ve mütesanit, yeni bir *millî* mevcudiyet yaratmağa muvaffak olmuştur. Sovyet Rusya daha ilk kuruluş devresinde bile otarşi yapmamış; Alman ve diğer kapitalist memleketlerin de teknik vasıtalarından istifade etmiştir. Bu *millî* mevcudiyetin fedakârlıkları harikalar yaratmağa yetmiştir.'

"Tan gazetesini, nihayet Türkiye için baklayı ağzından çıkarıyor:

"Yukarıda işaret ettiğimiz esas mesele (yani Türkiye'nin de Sovyetler gibi olması meselesi, Millet.) kökünden halledilmedikçe.." "daha bereketli neticeler göreceğimiz şüphelidir."

"En Büyük Tehlike"nin çetrefil, turmalayıcı sesine, Son Posta'nın 2-VII-1943 tarihli sayısında, —daha talebeliğinde kendisine Türkiye'nin Gustave Le Bon'u dedirten— Selim Ragıp Emeç de karşılık verdi.

"Böyle Türk yerin dibine batsın!" başlıklı yazısında Selim Emeç şunları söylüyor: "En büyük tehlike bizzat kendisi olduğu bugün daha iyi anlaşılabilir bir kitapçıktı. Bunu çıkaran elektrik idaresi memurlarından biri. Küçük bütçesinden birazını ayırarak böyle bir kitap çıkarıp idealini müdafaaya kalkışan adamın, her cümlede bir "yarı müstemleke" tâbirini kullanması, her millî cereyana "emperyalist dâva" adını koyması.. nasıl bir ideal tâkip ettiğini pekâlâ gösteriyor."

"Bir cemiyetin var olup gelişmesi, kendisine emanet olan tarihi rolünü oynayabilmesi için her şeyden önce benliğine sahip olması bir müteârifedir. Bu benliğe sahip olabilmek de aslına inanmak ve mensup olduğu ırkı tanımak ile başlar."

"En Büyük Tehlike"yi çıkaranlar ve onun gibi düşünenlerin istediği: bir cemiyetin temeli olan böyle bir şuur ortadan kaldırmak; millî şuur etrafında toplananları dağıtmak, mümkün olursa bu kelimeyi zihinlerden, vicdanlardan sildirmektir. Ta ki umdukları (*Büyük Akşam*) gelip çatdığı zaman; herbiri şuursuz bir teklik ifade eden insanlar, düşünüp taşınmadan, karşılıklı tarafa geçiversinler; kızıl bayrak altında toplansınlar. Bir hayli zamandan beri sistemli olarak gazete ve kitapla bu memlekette yapılan, yukarıda söylediğimiz gayeyi güden neşriyatın son halkası işte bu (En Büyük Tehlike) oluyor!"

"Bu kitapçıktaki düşman zihniyet "Millî Türk benliğinin mukaddes tarihi haklarını düşünmesine "en büyük tehlike" diyor. İrkdaş mukadderatına ilgi göstermeye "emperyalizm" diyor. Türkün "Türk olduğunu" idrâk ve ikrar etmesini "ecnebi âleti olmak" ile vasıflandırıyor ve sonra, bu kitabın muharriri, Türk vatanında, en ufak hayâ duygusu dahi hissetmeden, bir Türk olarak, Türk çocuklarına vazifelerini öğretmeye kalkıyor. Böyle Türk yerin dibine batsın!"

Vaktiyle şiir âlemimizde, köstekli ifadeye ve kafiye karşı du-rup bir yeni şiir nesli kuranların başında gelen; şimdi her yazısında milliyetçi ruhun muvaffak olmuş, berrak ifadelerini zevkle tanıtan

Yusuf Ziya Ortaç; Akbaba'nın 1-VII-1943 tarihli sayısında, aynı kitap için bilhassa şunları yazdı:

"Türkün kendisini bilmesini, kendisini bulmasını, millî benliğini idrâk etmesini bile yabancı teşviklere maleden; Ziya Gökalp gibi adı millî hafızaya nakşolmuş, katıksız idealist, halis fikir adamı bir Türk büyüğüne ve milliyetçilik tarihinin sönmez meşalesi Türk ocaklarına; hasılı Türklük namına ne varsa hepsine yılan dilini uzatan bu alçağa; ne isim vereceğinizi bilmiyor; Türk milleti arasında böyle bir sefilin bulunuşuna korkunç bir hayretle şaşıyorsunuz!"

Nihayet, bu kitap ve onun zihniyeti üzerine Millet Meclisinde yapılan konuşmalar dolayısıyla meseleyi ele alan Falih Rıfkı Atay, Ulus'un 6-VII-1943 tarihli sayısında şunları yazdı:

"Bir hayli zamandanberi bir takım haftalık veya aylıklarda, yahut broşür veya kitaplarda, milliyetçilik dâvamızın şu veya bu istikamette zorlanmak istendiğini görmüyor değiliz. Sağlı sollu, hemen hepsinden yabancı tesir kokusu gelen bu münakaşalar, hiç şüphesiz, "bir fikir cereyanı olmak" ehemmiyetinden çok uzaktırlar. Fakat bunları yaymak ve yaydırmaktan bir maksat iç havayı bulandırmaksa, ikinci maksat Türk imzaları üstünde çıkan yazıları dışarda kullanmaktır.

"Cumhuriyet Halk Partisinin programında bizim milliyetçilik anlayışımızı gösteren madde şudur: "Millet dil, kültür ve ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşların teşkil ettiği içtimaî ve siyasî bir bütündür". Yani Türküz bir, Türkçüyüz iki, Türkiyeciyiz üç! Ne ırkçımız, ne de sınırdışı herhangi bir dâva peşindeyiz.

"Bir Türk, kendi milletinin menfaatini bu esas dışında aramak için, ya aklını kaybetmiş olmak, yahut kiralalmış olmak lâzımdır. Bu esastan ayrılmak, içerde millî birliği bozmak, ve dışarda yirmi küsur yıllık politikamızın samimilik ve dürüstlük geleneğini zedelemek demektir."

Bütün bu tezahürler, bu memleketin iç âlemindeki realiteyi, bu yolda milletle hükûmetin ne kadar esaslı anlaşmış, birleşmiş olduğunu; bu hususta, yapılacak aksi işlerin bu memleketin bütün varlığına çarpıp yok olacağını göstermesi bakımından derecesiz ehemmiyetlidir.

"EN BÜYÜK TEHLİKE"YE KAT'İ CEVAP
R. OĞUZ TÜRKKAN
KIZIL FAALİYET
(PARÇA)
İSTANBUL, 1943

NİHAYET, memlekette epey velvele koparan "En Büyük Tehlike" adlı broşür, solcularımızın Rus menfaatlarının satılmış köleleri olduklarını apaçık göstermiştir. F. Erkman adlı ve Çerkez soylu

bir komünist gencin imzası kullanılarak çıkarılan risale, Türkiye'de kuvvetli bir emperyalizm cereyanı olduğunu ve bunun, Alman parasile işletildiğini ilân etmişti.! Broşürün 13. sahifesi ise, devleti dahi itham altında bırakan ve hariçte müşkül vaziyete sokan ihânetlerle, iftiralarla doludur.

Nihayet, "Tehlike büyüktür! Bu Türkçü cereyanı karşı gözümüzmü açmak lâzımdır!" (Sah. 4) diyebilen bir Türk tasavvur olunabilir mi? Türkçülük fikri karşısında bizdeki Kızılların bu telâş ve hiddetleri, menfaat ve ilgilerinin istikametini pek güzel gösterir.

Bu broşürün hakiki sahibi olan *Tan* gazetesi, 26.6.1943 günlü nüshasında, tahrikçi risaleyi 3 sütunluk bir yazı ve harp ilânı puntulu bir başlıkla şerhetmiş, hâdiseyi alevlendirmişti. Bunun üzerine, Sovyet matbuatı bu risaleden ve *Tan* gazetesinin neşriyatından uzun uzun bahse başlamış ve Türkiye'yi emperyalistlikle damgalayarak hücumu geçmişlerdi. İşte böylelikle, Solcuların ihanetleri bir kere daha belli oldu!

Millet Meclisinde bir mebus ve arkasından, Hariciye Vekilimiz Numan Menemencioğlu, 5 Temmuz 1943 günü, bu risalenin yalan üzerine müesses neşriyat ve tarihçilik yaptığını, bunun gizli emeller mahsulü olduğunu resmen bildirdiler. Hariciye Vekilimizin şu sözleri bilhassa şayanı dikkattir: "Bu kitabın hemen hemen muhteviyatını iktibas eyler şekilde bir ecnebi gazetenin yaptığı neşriyata da muttali oldum".

Peyami Safa 7.7.1943 günü *Tasvir*'de, "mahut broşürcü ve onu ıskara maşa gibi kullanan eller" tâbiriyle, solcuların rollerini belirtmiş oldu. "*Tahrikçilerin Topuna Cevap!*" başlıklı makalesinde ise, broşürcünün ve *Tan*'cılarının Rus ıskara maşası olduklarını isbat etti. *Tasviri Efkâr Gazetesi*, 8.7.1943 günlü nüshasında broşürü ve arkasındakileri şu başlıklı bir yazı ile tel'in etti:

"Yabancıların maşaları iyice anlasın."

"(En Büyük Tehlike) isimli hiyanet vesikası ve o hiyanet vesikasını tasvip eden neşriyat!"

Cumhuriyet Gazetesinde, Nadir Nadi, şiddetli bir başmakale yazarak, yabancıların Türkiye'deki "maşalarını" şöyle teşhir etti:

"Uzun zamanlar, sinsî sinsî yerlerde sürünen mahut propaganda solucanı son günlerde azgınlaşarak, boynunu kaldırdığı için nihayet B. M. M.'nce lâıyk olduğu mukabeleyi gördü!" (7.7.1943)

Türkçülüğün lehinde olduğu söylenemeyecek olan ve liselerde okutulan *Sosyoloji* kitabında Pantürkizmin aleyhinde yazan Necmeddin Sadak bile başmakalesinde bu melânet vesikasını bütün matbuatla birlikte, terzil ediyor:

"Bunlardan biri, Mecliste adı geçen risaledir ki, yabancı bir memleket hesabına, "En büyük tehlike"nin Türkçülük, daha doğrusu Pantürkist cereyan olduğunu ileri sürmektedir. "Yabancı bir devlet hesabına" diyoruz. Çünkü kendini bilen bir Türk o ibâreleri yazamaz ve Hariciye Vekili bu risalenin bir yabancı memleket gazetesinde aynen neşredildiğini söyledi. Biz, bu aralık, yabancı bir mem-

leket gazetelerinin, Türkiye'de çıkan uydurma bir risaleyi iktibas edecek kadar bizim neşriyatımıza yer vereceklerine akıl erdiremeyiz. Bu ancak koyu bir menfaat gayreti ile olabilir.. Bu risale yetişmiyormuş ve belki bunu okumayanlar bulunur korkusile, bir yabancı memleket gazetelerinin Türkiye aleyhinde bir vesika gibi alıp neşrettikleri bu kötü kitabı, İstanbul'da bir Türk (?) gazetesinin de sahifelerine geçirmesine ne diyelim?.. Bazan küçük bir sivilce, büyük bir hastalığın teşhisine hizmet eder, böylelikle büyük tehlikelerin önü alınır." (Akşam, 7.7.1943).

İzmir Mebusu Mahmut Esat Bozkurt da *Yeni Sabah*'ta yazdığı fevkalâde güzel olan başmakalesinde, Türkçülere "satılmış" diyen bu solculara asıl bu töhmetin vurulabileceğini haykırdı ve Türkiye'de milliyetçilik kuvvetleniyor, millî suur sağlamlaşıyor diye solcuların gösterdikleri telâşın ifade ettiği mânaya dikkati çekti. ("Türk-lük Dâvâmız." 10.7.1943)

Bir mizah mecmuamız, İhanet kundağı diye vasıflandırdığı o risaleyi yazan kızıl gencin "kara suratına - ak tükürüğüne acıyarak" bütün nefretiyle şu kelimeyi tükürdü: Namussuz!

Bir diğer mecmua da, bu risalenin hakikî mahiyetini şu şekilde anlatıyor:

"Eğer millî istiklâl harbinde istilâ orduları Anadolu'ya tayyare ile beyannameler atsaydı, işte böyle risaleler atardı. Eğer bir gün, Allah muhafaza etsin, bir felâket karşısında memleketimizde ecnebi propaganda risaleleri dağıtılsa, işte böyle risaleler dağıtılır. Eğer bir gün fesatçılar, duvarlara gizli beyannameler yapıştırırlarsa, işte böyle risaleler yapıştırırlar! İftiranın, tahrifin, memleketi içinden yıkmamanın, bizi birbirimizden şüphelendirmenin, millî birliği bozmanın, mânevî kuvvetimizi kırmanın bu risaleden daha müessir şekli bulunamaz!"

2.7.1943 tarihli *Son Posta*'da, Selim Ragıp Emeç şu satırları yazdı:

"Bu kitapçıktaki düşman zihniyet "Millî Türk benliğinin mukaddes tarihi haklarını düşünmesine "en büyük tehlike" diyor. İrkdaş mukadderatına ilgi göstermeye "emperyalizm" diyor.

"Türkün "Türk olduğunu" idrâk ve ikrar etmesini "ecnebi âleti olmak" ile vasıflandırıyor ve sonra, bu kitabın muharriri, Türk vatanında, en ufak hayâ duygusu dahi hissetmeden, bir Türk olarak Türk çocuklarına vazifelerini öğretmeye kalkıyor. Böyle Türk yerin dibine batsın!"

Ankara'da *Millet* mecmuası da, 16. sayısında, şu güzel cevabı verdi:

"Günün birinde bir çetrefil ses, hem bütün dünyanın, hem geçmişte ve gelecekteki Türkiye'nin bütün faciasından, felâketinden bizim milliyetperverliğimizi suçlu gördüğünü söyledi. Eşi görülmemiş bir küstahlığın, eşi dünyada görülmemiş bir Türk düşmanlığının tep-

¹ Akbaba, sayı 483.

kisi olan bu çetrefil ses; ağır başlı Türkiye'nin derin hayretiyle, tiksintisi ile karşılandı.

"Öte yandan Büyük Millet Meclisi, daha neşredildiği gün sınırlarımızın dışında, bir ecnebi memlekette de neşredilmiş olmak imtiyazıyla şüpheleri büsbütün üzerine toplayan bu çetrefil, bu her şeyimize yabancı broşür hakkında hükümetten birçok şeyler sordu. Millet Meclisi'nin bütün memleketin şüphesine, tiksintisine tercüman olan bu sorgularına Hariciye Vekilinin verdiği karşılık açıktır. Hükümet bu münasebette milliyetçi prensiplere olan sarsılmaz bağlılığını bir daha tekrarlamış; bunun aksine yapılan neşriyatı bu yurdun menfaatlerine düşman bildiğini kuvvetle bildirmiştir.

"... Dışımızda ve içimizdeki en büyük tehlike olan "solak" ve "kızılçık"lıkların bu memleketin devletine, milletine bir meydan okuması gibi gördüğümüz "En Büyük Tehlike" broşürü; memleketin sağduygusunu temsil eden bütün milliyetçi matbuatın tek ses gibi ayıplaması, istikrah göstermesi ile karşılandı."

Görülüyor ki tam bir yaylım ateş!

Türk zabıtası derhal bu broşürünün peşine düştü. Elektrik idaresinde ufak maaşlı bir memur olan Faris Erkman'ın, bu risaleyi hangi parayla bastırıldığı, sırf Türkçülüğü lekelemek, yıkmak ve milliyetçiler aleyhinde memlekette nefret uyandırmak için masraf ettiği bu broşürü nasıl olup da mekteplere bedava elden dağıtıyor atırılmaktadır. Zabıtaya "ben siyasi değil, edebî bir eser yazdım." gibi komik bir ifade veren bu kızılın eserini acaba kimler yazmış? Hangi gizli eller emir vermişti? Şimdiye kadar matbuatta tek satır yazısı çıkmıyan bu Darüşşafaka mezununun pişkin üslubu acaba kimindi? İşte polis bunları araştırmaktadır!

Cür'etin derecesine bakın ki, yeniden çıkan (*Yeni Ses*) mecmuası, 2. sayısında, en başta ve baş yazı olarak, Millet Meclisimizce, matbuatımızca ve efkâriumumiyeye "hiyanet, tahrik ve satılmışlık vesikası" olarak sıfatlandırılan (*En Büyük Tehlike*) broşürünü —hem de adı başlık yapılmak suretile— metediyor! "Fikir hayatımızın durumunu gideren bu büyük eser" diye takdim edilen beşinci kol broşürü, Türkçülüğün yabancı bir devlet tarafından bize sokulduğunu göstermesi bakımından fevkalâde mühimmiş! Görüyor musunuz! Hariciye Vekilimizin Meclis kürsüsünden reddettiği düşman iddiasında nasıl ısrar ediyorlar! *Ses* dergisi, ihanet vesikasının muharririni (Kemalist F. Erkman) nâmiyle yutturmağa çalışarak Menemcioğlu'nun nutkunu, Türkçüler aleyhine söylenmiş gibi gösterip tahrif ederek ve Sovyet Rusya'yı —adı da yazılmak suretile— azgıncasına överek kızıl propagandasını hâlâ, açıkça korkusuzca yürütüyor! Sürgünden gelir gelmez mecmualarını çıkarmaları ve en büyük küstahlıkla ilk hamlede maskelerini atmaları doğrusu insanı düşündürüyor..

Okuyucularımızın dikkatine şunları da arz edelim:

Gariptir ki bundan üç yıl evvel solcu hikâyeci Sabahattin Âli de, (*İçimizdeki Şeytan*) adlı romanında, tamamen aynı şekilde ifti-

ralarla ve aynı tâbiyeyle, Türk milliyetçilerini satılmışlıkla damgalamış ve onları batırmak için kaleminin bütün zehirini akıtmıştı. O zamanlar, yalnız milliyetçi bir kaç kalem bu sinsî tecavüze ateş açmış ve kundağı teşhir etmişti. Arada, ufak tefek yeni tahrikler olmadı değil. Fakat ancak üç yıl sonra, bu risale ile toptan taarruz başladı. *Tan* gazetesi, bu risaleyi hemen külliye iktibas ettikten ve yazdıktan sonra, ayrıca (Türkçülük Cereyanının Menşe ve Mahiyeti) başlıklı üç seri makale neşretti. (1.7.1943-3.7.1943)

Burada, Türkçülük ve Türkçüler, tıpkı risalede, *Ses* mecmualarında, *Yurt ve Dünya*'da, *Yeni Yol*'da, ve S. Âli'nin romanında olduğu gibi, yabancı tahrikçiliği olarak takdim edilmekte ve yıkılmasına çalışılmaktadır!..

İyi ki meclisten yükselen ve matbuattan taşan ses, bu iftiranın Rus menfaatlerinin güdülmesi uğruna yapıldığını ifşa ederek, çirkin oyunun arkasındaki maksadı herkesin gözüönüne serdi!²

² Tuhaftır. Gizli Solculardan Falih Rıfki Atay, *Ulus*'taki makalesinde F. Erkman'ın iddialarını —Hariciye Vekilimize rağmen— müdafaaya kalkmış (6.7.1943), *Tan* ise, hâlâ suçlunun tarafını tutmuştur! (11.7.1943)

CHP İKTİDARININ İZLEDİĞİ EKONOMİ-POLİTİKA ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Pahalılığın günümüzde önü alınmaz bir duruma varması özellikle geniş emekçi kitlelerini kara kara düşündürürken, kuş-

kusuz siyasal iktidarları da içinden çıkılmaz güç durumlara itmektedir.

ZAMLAR KÂRLARI ARTIRIR

Son olarak akaryakıtta yüzde 25 ile yüzde 70 dolaylarında bir artış içeren ve şekere yapılan yüzde 20 dolaylarındaki zam, gerçekten ezilen ve sömürülen işçi sınıfı ve geniş emekçi halk kitlelerinin altından kalkamayacağı yükler getirmekte ve bardağı taşıran son damlalar olmaktadır. Çünkü, özellikle akaryakıt tüm iktisadî faaliyetleri etkilemekte, fiyatının bir birim artması öteki ürünlerin maliyetini

otomatik olarak yükseltmektedir. Akaryakıtın girmediği hemen hemen hiç bir üretim faaliyeti yok gibidir. Gerçekten bu son akaryakıt zammı ile tarım ürünlerinin maliyeti yüzde 3, maden ürünlerinin maliyeti yüzde 2,5, imalât sanayii ürünlerinin maliyeti yüzde 2, taşımacılık maliyeti yüzde 20, hizmet sektöründeki maliyet yüzde 1,5 oranında artacaktır.¹ Kuşkusuz yalnızca akaryakıt fiyat artışı nedeniyle

¹ DPT, 1973 Girdi-Çıktı Çalışmaları'ndan yararlanılarak hesaplanmıştır.

oluşacak maliyet artışları bununla kalmayacak, dolaylı etkilerle çığ gibi büyüyecektir. Bunun dışında kâr oranlarının da denetlenemediği toplumumuzda, bu artışlar kârların da yükselmesine neden olacaktır. Nitekim 1974 yılında akaryakıtta, KİT ürünlerinden şeker, çimento, kâğıt, cam, elektrik, tekstil ve demir çeliğe yapılan zamlar sonucunda ekonomide hesaplanan maliyet artışları ortalama yüzde 23 olması gerekirken, gerçekleşen fiyat artışları bunun çok üstünde olmuş ve yüzde 35 düzeyine ulaşmıştır. Fark yüzde 12'dir. Bu fark tarım ürünlerinde yüzde 16, ticarete yüzde 26, malî kurumlarda yüzde 24 ve imalât sanayiinde yüzde 5 dolaylarındadır.³ Böylece yapılan zamların kâr oranlarının artmasında nasıl bir ortam hazırladığı bir kez daha gözler önüne serilmektedir. Kuşkusuz bu sayılar gerçeği daima gözlerden irak tutmaya çalışan burjuva istatistik kaynaklarından alınmadır. Bu alanda derinlemesine yapılacak bir gözlem, fiyat artışlarının özellikle tekel alanların-

TAKSİTLİ İKTİSAT POLİTİKASI

Bilindiği gibi, temel ürünlerin fiyatlarındaki artışlar yalnızca son günlerde ortaya çıkmış bir olgu değildir. Özellikle 12 Mart faşizm denemesinden bu yana KİT ürünlerinin fiyatları üzerindeki baskılarla kamu kesiminden sermaye sınıfına yapılmak istenen kaynak aktarmalarının sonucunda KİT'ler, büyük

da, spekülasyona elverişli üretim dallarında, hizmet ve malî kurumlardaki kâr oranlarının artmasında, kendi artışlarının üç dört kat daha yüksek oranlarda etki yapacağını kolaylıkla saptayabilir.

Tüm bunların dışında hükümet yetkilileri son zamların ekonomimizi yüzde iki dolaylarında etkileyeceğini açıklamışlardır. Konumuz bu açıklamaların ya da varsayımların irdelemesi ile ilgili değil. Asıl üzerinde durmak istediğimiz konu, sözkonusu hayat pahalılığının temel etmenleri üzerinde durmak ve ülkemizin bu çıkmaza nasıl getirildiğini gözler önüne sermektir. Çünkü fiyatların artışını ne kadar saklarsak saklayalım, yaşantısında cebinden çıkardığı parayla giderek eskisine göre daha az satınalma gücünde olduğunu gören işçi, aylıklı memur, dar gelirli esnaf, küçük üretici ve yoksul köylü zamların ekonomiyeye yüzde iki, ama kendisine yüzde yüz etki yaptığını artık anlamaktadır.

işletme açıkları ile karşı karşıya kalmışlardır. Bu açıklar devlet tarafından karşılanarak, bu kurumların ürünlerini kullanan sermaye sınıfına ya da onlar üzerinden spekülasyon yaparak geçinen vurgunculara kaynaklar aktarılmıştır. Bu tür politikaların sonradan MC (MC iktidarlarının kendi iç çelişkileri sonu-

cunda ve seçim kaygıları ile) MC iktidarlarınca benimsenmiş olması, gıdım gıdım bir iktisadi politika izlenmesini bir alışkanlık durumuna getirmiştir. Fiyat artışları ne zaman gündeme getirilse, devalüasyon zorunluluğu ne zaman dış çevrelerce hatırlatılsa, devletin gerçekçi vergi kaynaklarına el atması gerektiği ne zaman ortaya konsa, MC iktidarlarının başı Demirel, geleneksel köylü kurnazlığı ile işin içinden sıyrılmamasını bilmiş ve tam iktidarını bırakma arifesinde ünlü "istikrar tedbirler paketini" ortaya bırakarak işin içinden sıyrılmıştır. Bu "tedbirler paketi" onların deyimi ile temel malların fiyatlarında ve Türk parasının yabancı paralar karşısındaki değerinin ayarlanmasından başka bir şey değildi. Bir türlü Türk parasının yabancı paralar karşısında değerinin düşürülmesi ve emeğimizin daha da ucuza kapatılması anlamına gelen devalüasyon sözcüğünü kullanmak istemeyen Demirel, bu önlemlerle bile gerekeni yapmamış kendisinden sonraki Ecevit hükümetini güç durumda bırakacak bir enkazın oluşmasına çalışmıştır. MC iktidarları 1975 yılının Nisan, Temmuz, Ağustos ve Ekim aylarında yaptığı kur ayarlamaları ile Türk parasının değerini dolara karşı yüzde 8 oranında, 1976 yılının Mart, Nisan ve Ekim aylarında aynı paraya karşı yüzde 9 oranında ve 1977 yılının Mart ayında yüzde 6 oranında "ayarlayarak" aslında yüzde 20 dolaylarında bir devalüasyonu iki yıl içinde yapmış bulunuyordu. Bir çeşit taksitli ekonomi yöntemi uygulanmış, bir yandan

enflasyonun çığ gibi gelişmesine gözyumurlurken, öte yandan devalüasyon kararları geciktirilmiş, KİT'lerin büyük işletme açıklarına yolaçan temel maddelere yapılması gerekli zamlar gerçekleştirilmemiş ve gerçek kaynaklara el atılmamıştır.

Bunun üzerine emperyalist dünya, ülkemizin ekonomik, toplumsal ve siyasal alandaki kararlarına karışır duruma kolaylıkla gelmiştir. Bu dünya bankerlerinin temsilciliğini yapan IMF ve benzeri malî merkezler Türkiye'nin bütçesini, planını belirlemeğe kadar müdahalelerini artırırken, emperyalist devletlerde ülkemizin dış politikadaki girişimlerine açıkça ambargo koyabilmiş ve giderek bu ambargoyu iktisadi yapımıza müdahalede bir tehdit aracı gibi kullanabilmişlerdir.

Bu durum, yıllardan bu yana bağımlı kapitalist kalkınma yönteminin uygulanmasının doğurduğu bir birikimin sonucu olduğu kadar, önce AP, daha sonra tarihin çöplüğüne emekçi kitlelerce bırakılan MC iktidarlarının sorumsuzluklarının da bir sonucudur.

Gerçekten yıllardan bu yana uluslararası tekellerden sağladıkları yüksek faizli kredileri, ABD hibe ve yardımlarını, destekledikleri sorumsuz MC gibi iktidarlar aracılığı ile yerli spekülâtörler, tefeciler, araçlar ve vurguncular takımı, keselerine indirirlerken; ülkeyi de uluslararası sermayenin bir eklentisi hatta onun basit bir yedek parçası haline dönüştürmüşlerdir. Kredi ve yardım olanaklarının da kesilmesi ile, ülke ekonomisi

³ DPT, 1974 Yılında Maliyetleri Artırıcı Etmenler ve Fiyat Artışları, İPD; 385, s. 40 tablo V.

sinin işleme kapasitesinin sifıra indiği, yani ekonominin iflâs ettiği, o zaman anlaşılmalıdır. Aracı, tefeci ve vurguncu takımı, gerek yurt içinden emekçilerin sırtından sağlanan iç kaynaklarla, gerek dışardan sağlanan kaynaklarla servetlerine servet katarken, bunun faturasını emekçi sınıf çekmiştir.

Bu olgu, yalnızca ülkemizin değil, tüm geri bırakılmış ulusların kaderidir. Örneğin, özel ABD bankalarının petrol üretmeyen ülkelerden alacakları, 42 milyar doları (bir tirilyon TL.) aşmaktadır. Bu ülkeler borçlarını ve faizlerini zengin hammadde kaynakları ile karşılayabilmektedir. Bu ülkelerin doğal kaynaklarını iflâs etmekte olan bir tüccarın servetini yağma eder gibi, emperyalist dünya yağma etmektedir. Zengin doğal kaynakları bulunmayan bizim gibi

ülkeler ise gittikçe sınırlı bir ticaret alanı olan tarımsal ürünlerinin ihracatı ve dış ticaret hadlerinin tarım ürünleri aleyhine gelişmesi nedeniyle her yıl büyüyen dış ticaret açıklarını, borçlarını ve faizlerini yeniden daha yüksek faizli ve kısa vadeli borçlanmak yolu ile karşılayabilmektedirler. Böylece uluslararası tekellerin kısılcına iyice sıkışıp kalmaktadırlar. Bu kıskaç, emperyalist dünyaya bizim gibi ülkelerin her tür ekonomik, politik ve askeri ödünleri vermesi için de önemli bir araç olmaktadır.

Baştan sona değin bir iflâs olan bu durum, baştaki siyasal iktidarların çürümüşlüğü ölçüsünde ağırlaşmakta ya da hafiflemektedir. İşte MC iktidarı bu çürümüşlüğün tepe noktasında idi ve Türkiye'nin iflâs sınırını da aşmasına neden oldu.

TÜRKİYE BORÇ KISKACI İÇİNDE

Uluslararası finans merkezleri üç ülkenin iflâsın eşliğinde olduğunu yakınlarda ilân etmişti. Bunlar Türkiye, Zaire ve Peru'dur. Oysa bu ülkelerin toplam borçları Türkiye ile karşılaştırılamayacak kadar azdı. Gerçekten 31 Aralık 1977 tarihi itibarı ile dövizle ödenmesi gereken dış borçlar, 4.4 milyarı kullanılmış ve 2.8'i de kullanılmamış olmak üzere 7.2 milyar dolara ulaşmıştır. Bunların faizleri de 3 milyar doları aşmaktadır. Bu borç ve faizler arasında kısa vadeli olanlar yaklaşık

beş milyar dolaylarındadır.³ Oysa Zaire'nin borcu ancak 800 milyon dolaylarındadır.

Türkiye'nin 1977 yılındaki petrol ithali 1.5 milyar dolardır. Her yıl ödemek durumunda olduğu borç faizleri de yaklaşık 500 milyon doları aşmaktadır. 1978 yılındaki ödeme 615 milyon dolardır. Petrolün dışında kalan ithalâtın 4.5 milyar dolar olması ve bunu karşılamak için de elinde hemen hemen döviz bulunmaması, dış finans merkezlerinin Türkiye üzerindeki baskıları için iyi bir ortam oluştur-

muştur. Baskı, özellikle yüzde 12'ye varan faizlerle kısa vadeli borç veren bankerlerin ya da küçük bankaların bağıntısı olduğu Citybank, Chasa Manhattan, Morgan Guaranty gibi bankaları sıkıştırmalarından oluşmaktadır. Onlar da büyük patronları IMF ve Dünya Bankası ve benzeri uluslararası kuruluşları zorlamaktadırlar. İşte CHP iktidarında da adeta Duyun-u Umumiye'yi anımsatan bir tutumla Ankara'ya gelip, niyet mektubu imzalayan ve gene bu niyet mektu-

EMPERYALİZMİN YAPAY TELAŞI

Bu baskılar yalnızca dış mali kaynaklardan değil, onların Türkiye'deki ajanları yabancı sermaye, çokuluslu şirketler ve yerli işbirlikçilerinden de gelmektedir. Gerçekten onlar da uluslararası finans merkezlerinin yapay telaşını yansıtmışlardır. (Yapay diyorum, çünkü emperyalist dünyanın kendisine bağlı kapitalist yoldan kalkınma çabasındaki ülkeleri sömürme mekanizması bu yolla sağlanmaktadır. Bu mekanizmayı kullananların sonuçlardan gerçek telaş duymaları anlamsızdır. Onun için telaşları yapaydır.) Gerçekten, o tarihlerde ABD yatırımların Türkiye'deki başı olan 40 milyon dolar sermayeli Uniroyal International Harvester vb. şirket temsilcileri 5-6 milyon dolarlık ithal taleplerinin bile karşılanmamasından yakınmakta ve Avrupa ve Amerikan bankalarının, yani şeriklerinin, kendilerini yalnız bıraktıklarından sözet-

bunun içerdiği hükümler gereği belirli dönemlerde ekonomiyi ve Cumhuriyet hükümetlerinin ekonomik-politikalarının uygulamasını denetleyen, hatta plan bütçe ve yıllık programların genel çatısına ve yapısına karışan IMF, ekonominin şişirilmesini durdurma teraneleri ile istikrar önlemleri önermektedir. Talep kısıcı önlemlerle ücret ve aylıkların dondurulmasını istemekte, bu çıkmazın faturasını kafa ve kol emekçilerinin sırtına yüklemeye çalışmaktadır.

mekteydiler. Yerli sanayiciden de benzer yakınmalar gelmektedir. Bunun başlıca nedeni ithalâtın geniş ölçüde tüketime ve tüketim malları sanayiine girdilerine tahsis edilmesi ve ihracatın ise geliştirilememesidir. 1976 fiyatları ile ithalât 1973 yılında 2 milyar, ihracat 1.3 milyar dolar iken 1977 yılında ithalât 5.7 ihracat ise 1.7 milyar dolara ulaşmış ve dış ticaret açığı 4 milyar doları aşmıştır. 1972-1975 yılları arasındaki toplam ithalât 21.5 milyar dolar toplam ihracat da 7.9 milyar dolara ulaşabilmiştir. Toplam dış ticaret açığı ise bu dönemde 15 milyarı geçmiştir. İşçi dövizleri de azalma göstermiştir. 1974 yılında 1.4 milyar olan işçi döviz geliri 1977 yılında 981 milyon dolara düşmüştür. 1978 yılında tahmin edilen işçi döviz geliri 915 milyon dolar dolaylarındadır.⁴ İhracattaki gerileme, yukarıda da değindiğimiz gibi, görece fiyat gerileme-

³ DPT, Dördüncü Beş Yıllık Plan çalışmaları.

⁴ DPT, Dördüncü Beş Yıllık Plan çalışmaları.

leri içindeki tarım ürünlerine giderek üretim fazlası olan (bu alanlarda) gelişmiş kapitalist ülkelerin taleplerinin azalması, yurt içi talebin artan nüfus nedeniyle artmasından ileri gelmektedir.

Bunların dışında Türkiye'nin sanayileşmesinde AP ve MC iktidarlarının izledikleri yanlış ve kasıtlı politikalar son yıllarda elde edilen işçi gelirlerinin ve dış kaynakların heba olmasına neden olmuştur. Türkiye'de tüketim mallarından başlayan ithal ikamesi, beklenenin tersine, ara malı ve yatırım malları sanayilerinin gelişip o dallarda da ithal ikamesinin gerçekleşmesi ve döviz tasarrufu sağlayıcı bir sanayileşme doğrultusunda gelişmiştir. Tam tersine küçük ölçekli, eskiden ithal edilen dayanıklı tüketim mallarını bu kez parçalar halinde ithal edip, Türkiye'de monte eden gecekondumontaj sanayileri mantar gibi türemiştir. Geniş ölçüde döviz rezervlerini bunlar yutmuş; dövizler tükenince de, biraz önce üzerinde durduğumuz borçlanmaların kaynağını oluşturmuştur. Çünkü toplam ithalâtın yüzde 64'ü yurt içi tüketim malla-

BOL SIFIRLI BÜTÇELER

Öte yandan son 15 yıl kamu ekonomisi sürekli bütçe açıkları ile yönetilmektedir. Yukarıda değinildiği gibi özellikle KİT'nin üretim fiyatları üzerinde AP ve MC iktidarlarının baskıları giderek artan KİT açıklarının büyümesine yol açmıştır. Bu açıklar gerçek kaynakları olmayan genel

rının üretiminde kullanılan girdilere ayrılmaktadır. Bu yapı artık vazgeçilmez bir yapı olmuştur. Ülke bu malların üretiminde kullanılan girdileri ödeyemeyecek kadar bir döviz darlığı içine girdiğinde bu malların üretilmemesi olanaksızlaşmaktadır. Çünkü, bu üretim ünitelerinin kapanması buralarda çalışan binlerce insanın işsiz kalmasına yol açacaktır. Tüketim mallarının ithalâtı durduğu zaman, bu kararın etkisi ya o malın kıtlığı ya da fiyatının yükselmesi biçiminde ortaya çıktığı halde, montaj bile olsa, sanayi girdileri ithalâtının durdurulmasının sonucu işsizliktir, üretim kaybı ve atıl kapasiteli yatırımlardır. Kaldı ki, bu gecekondumontaj sanayinin ürünleri dış pazarlarda satılmamakta aç ve doymayan bir iç pazarın bulunması, giderek artan maliyet ve kâr marjlarına karşın çok yüksek fiyatlarla iç pazarda satılabilmektedir. Bu nedenle, bu malların ihraç edilip elde edilecek dövizlerle belki daha üretken olabilecek yeni sanayilerin gelişmesi olanakları da hemen hemen yok gibidir.

bütçelerle kapatılmaya çalışılmış, bol sınırlı bütçelerin yolaçtığı ödenekleri karşılamak için para basılmış ve enflasyon kamçılanmıştır. 1970'lerin başında 3-4 milyar lira olan KİT açıkları 1978 yılında 85 milyar liraya kadar çıkmış bulunmaktadır. Kaldı ki bu dönemde son yıllardaki fiyat

ayarlamaları dışında bu açıkların kapanması için hiç bir önlem alınmamış kamu harcamalarını gerçek kaynaklara dayandıran hiç bir vergi alanına el atılmamıştır. Bu nedenle hükümetler merkez bankasına başvurmuşlardır. Merkez bankası emisyon hacmi 1970'li yılların başında 18 milyar dolaylarında iken 1977 yılında 78 milyara ulaşmıştır.⁵

Bu politikalar yoluyla bir

BURJUVA, TEMSİLCİSİNDEN YAKINIYOR

Tüm bunlar Türkiye bağımlı kapitalizminin nasıl bir çıkmaz içine sürüklendiğini göstermeye yeter de artar sanırsınız. Bu çıkmaz içine ülkeyi sürükleyen dış ve iç egemen güçler bugüne değin kendilerinden kaynaklanan iktidarın son temsilcisi çürümüş MC'ye güvenmemeye başlamış, kendilerinin neden olduğu bu sonucun sorumluluğunu MC'ye yükleyerek ondan en çok şikâyet eden kesimler arasına katılmışlardır. MC ve başı bu durumda

yandan KİT ürünlerinin fiyatlarının piyasa denge fiyatının altında tutularak spekülâtorlerin, vurguncuların elinde bu ürünlerin toplanarak yaratılan yapay bir kıtlık rantının doğmasına yolaçılmış, ortaya çıkan aşırı enflasyon yolu ile emekçi kitlelerden dolaylı olarak sağlanan kaynakların özel kesime aktarılması sağlanılmıştır.

ellerini kollarını açık faşizme sıkı sıkı bağlamış, sözde milliyetçilik teraneleri ile faşizmi körüklemiştir. Ne var ki, dış ve egemen güçler 12 Martın açık faşizminin kendilerine sağladığı kazanımlar yanında özellikle bilinçli bir işçi kesiminin örgütlü ekonomik ve siyasal demokratik savaşımından da tedirgin olduklarından bu çağrılara kulak vermeyerek, burjuvanın desteğinde bir CHP iktidarını yeğlemişlerdir.

EKONOMİK BAĞIMLILIK = SİYASAL BAĞIMLILIK

CHP iktidarı sırasındaki gelişmelere geçmeden önce dış politik ve askerî gelişmelere de kısaca değinmekte yarar bulunmaktadır.

Ekonomik bağımsızlığının niteliklerini ve ülke kapitalizminin iç bunalımlarını sergilediğimiz Türkiye'nin dünya siyasetinde emperyalizmden bağımsız bir politika izlemesine olanak olmadığını belirtmeye gerek var mıdır?

Çünkü bilinmektedir ki, ekonomik bağımlılık, politik bağımlılığı da beraberinde getirmektedir. ABD'deki seçimler ülke politik yapısını en az ABD kamuoyu kadar etkilediği gibi Türkiye'deki seçimler de Washington'u o denli ilgilendirmektedir. Hatta zaman zaman bu ilgi seçimlerde Türk kamuoyunu etkileyecek övgü, tehdit beyanlarına bile dönüşmek cesareti bulabilmiştir.

⁵ DPT, Dördüncü Beş Yıllık Plan çalışmaları.

Ne var ki, Kıbrıs sorunu Türk kamuoyunda ve özellikle işbirlikçi siyasal iktidarların bile gözünü açmış bulunmaktadır. NATO'nun ve ABD'nin ancak emperyalist dünyanın ekonomik ve siyasal çıkarlarının bekçisi olduğu ve Türkiye'nin bu anlaşma alanında ancak bu çıkarlar doğrultusunda hareket olanağının bulunduğu ve bu çıkarlarla çelişen ulusal davalarının savunucusu olamayacağı gerçeği somut bir biçimde ortaya çıkmış oldu. ABD askerî yardım olanaklarının daraltılıp genişletmek suretiyle Türkiye'nin ulusal çıkarlarının savunması yıllarca denetlenmiştir. Oysa bu yardım gereksiz olarak abartılmaktadır. Çünkü 22 yıl içinde ABD'nin yaptığı yardım 3 milyar dolar dolaylarındadır. Oysa Türkiye'nin askerî harcamaları 1976 yılında 2.5 milyar dolar dolaylarındadır. Buna karşılık Türk ordusu ABD için, NATO'da en ucuz ve en kalabalık bir ordu niteliğindedir.

Sonuç olarak, Türkiye kapitalizmi girdiği ekonomik çıkmazı siyasal yönden de yaşamaktadır. Bu uydu politikası dünya önünde onu yalnız duruma düşürmekte ve dünya politikası-

nı ilgilendiren her politik ve askeri girişimlerini haklı gösterecek bir kişiliğe ulaşmasını engellemektedir. Buna uyumlu olarak AET ile ilişkilerine de biçim verememiş, özellikle tarımsal ihraç ürünlerine, tekstile ve yabancı ülkelerde çalışan Türk işçilerinin serbest dolaşımına konan kayıtlamaları kaldırıp ilişkilerini sağlıklı bağlara oturtamamıştır. Türkiye hâlâ AET için bir pazar, denizi ile kumu ile ve güneşi ile yalnızca bir dinlenme evi özelliğini taşımaktadır.

Emperyalist dünya ile bu olumsuz ilişkilere karşın, Türkiye, sosyalist ülkelerle sınırlı ilişkiler içinde kalmayı yeğlemiştir. Böyle olmasına karşın bu ilişkiler çoğunlukla olumlu sonuçlar vermiştir. Ne var ki, Türkiye bu ilişkilere emperyalist dünya ile anlaşmazlığa girdiğinde ya da içinde bulunduğumuz bunalımlar gibi çıkmazlara girdiğinde, o dünyanın yardımını çekmek amacıyla adeta bir şantaj aracı olarak başvurduğundan sınırlı kalmıştır. Bununla birlikte bazı önemli yatırımların finansmanı ve bazı yeni yapılacak yatırımlar için anlaşmalar milliyetçilik savunucusu anti-komünizan nitelikteki MC gibi iktidarlarca ülkemize kazandırılmıştır.

KUYRUKÇULUĞUN FATURASI EMEKÇİNİN SIRTINDA

Sonuç olarak, Türkiye kapitalizmi içine girdiği bu darboğazda emperyalist dünyanın kuyrukçuluğunun faturasını ödemektedir. Kuşkusuz bu fatura dönüp dolaşıp geniş emekçi halk kitlelerinin ve işçi sınıfının sırtı-

na yüklenmektedir. Geniş emekçi kitlelerin MC'yi tarihin çöplüğünde çürümeye bırakmasına karşın, hâlâ umudunu ABD ambargosunun kaldırılmasına ve son derece ağır koşullarına boyun eğmek pahasına IMF ve Dünya

Bankasının vereceği birkaç dolara bağlamış siyasal iktidarlar ülkeyi yönetmektedirler.

Gerçekten CHP iktidarının emperyalist dünyaya karşı Ecevit'in aracılığı ile yürüttüğü politika bile, semeresini göstermemiştir. Bunda CHP'nin burjuva desteğinde iktidarda bulunması kadar, CHP ekonomi politikasına yön veren yeni Keynes okulunun

ÇALINAN KAPILARI ÖNCE KİMLER ÇALDI?

IMF önerileri çerçevesinde MC iktidarınca hazırlanmış 1978 yılı bütçesinin pek ufak değişiklikler yapılarak meclislere sunulması, bu savımızı kanıtlayan birinci göstergedir. Bu bütçe 1978 yılı kalkınma hızını yüzde 2 dolaylarında tutmak ve IMF'nin önerileri çerçevesinde talep kısıcı, yatırımları durdurucu ve geniş ölçüde işçi sınıfının ve emekçi kitlelerin temel tüketimlerini kısıcı önlemlerle donatılmış bir bütçe idi. Gerçekten bu bütçenin uygulanması işsizlik demektir. Nitekim 1978 yılında işsizlik oranı yüzde 20 dolaylarına çıkmış bulunmaktadır. Oysa bu oran bir önceki yıl yüzde 13 dolaylarında bulunmaktaydı. Öte yandan Demirel'in taksitlerini ödemediği iktisat politikasının gereği ve IMF baskıları ile yüzde 30'u aşkın devalüasyon kararları bazı geciktirilmiş temel ürünlere yapılan zamlar 1978 yılının ekonomik yönetimini tümüyle dış dünyanın istekleri doğrultusuna çekmiştir.

İkinci göstergemiz, CHP iktidarının ekonominin gerektirdiği dış kaynak gereksinmelerini karşılamak için IMF, Dünya Ban-

Türkiye temsilciliğini üstlenen ve özellikle Dünya Bankası ve IMF gibi örgütlerle organik ve teknik bağları olan siyasal uzmanların da büyük etkileri olmuş, CHP kolaylıkla emperyalist dünyanın istediği yörüngeye çekilmiştir. Gerçekten bu savımızı kanıtlayan somut göstergeler vardır.

kası gibi uluslararası para merkezlerine başvurmasıdır. Kuşkusuz daha gerçekçi ve radikal kaynakların CHP iktidarınca bulunması beklenmemekle birlikte, IMF ile yapılan pazarlıklarda sağlanacak kaynakların üretken alanlara tahsisini öngören ülke ekonomisinin ve sanayisinin tüketime dönük yapısını değiştiren bir eylem planı ve programını sunmayı; tersine ekonomiyi bugünkü yapısı içinde daraltmaya yönelik bir yıllık bir program içinde kalınması IMF ile bu iktidarın özlemlerinin özdeşleşmesinin bir kanıtıdır. Bundan yararlanan IMF imzaladığı niyet mektubunda belirlediği kayıtlayıcı hükümler gereğince, ülke ekonomisini denetleme yetkisini ele geçirmiş ve kendi istekleri dışındaki gelişmeler saptadığında kredi kaynaklarını kısma olanağını korumuştur. Nitekim son günlerde IMF'nin Türkiye'ye gelerek ekonomiyi denetlemesi, Dördüncü Beş Yıllık Planın niteliğini de etkilemiştir.

Aslında planlama ve kalkınma kavramı açısından daha önceki iktidarların ve yeni Key-

nesci okulun Türkiye temsilcileri olan şimdiki CHP siyasal iktisat uzmanlarının anlayış ve yaklaşımlarına göre hazırlanmış Dördüncü Plan çatısında bir değişiklik yapılmamıştır. Bu plan kapitalist kalkınma yöntemlerini ve varsayımlarını kendisine temel çatı olarak almıştır. Yapılan değişiklikler bu çatı ile yapısal ve maddi ilişkisi olmayan, olsa olsa bazı küçük-burjuva radikal aydının gözlerini kamaştıran süslü ilerici sözcüklerin planın orasına burasına sıkıştırıl-

İŞÇİ SINIFI VE "TOPLUMSAL ANLAŞMA"

Savımızın gerçekliğini kanıtlamaya yardımcı bir başka gösterge de "Toplumsal Anlaşma" adı altında, sınıfına yabancı düşmüş bir avuç sendika aristokrati ile imzalanan ikili bireysel anlaşmadır.

Toplumsal anlaşma çerçevesinde Türk-İş'e bağlı sendikaların yaptıkları toplu sözleşmelerle yaklaşık 320 bin dolaylarında işçinin ücretlerinde ortalama yüzde 90 dolaylarında bir artış olmuştur. Söz konusu ücret artışlarının en çoğu petrol, azot, alimünyum, elektrik ve benzeri iş kollarında çalışan işçilere yapılmıştır. Çıplak ücretlere yapılan zamların en yükseği petrol iş kolunda ortalama 112 TL. en düşüğü şeker sanayiinde ortalama 78 TL'dir. Yenilenen toplu sözleşmeler genellikle 1976 yılında yapılmış ve kendisinden önceki iki yılın fiyat artışlarını telâfi eden bir artışı içermekte idi. Gerçek ücret artışı bu nedenle iki yılda yüzde 3.8 dolaylarında kalmıştır. Çünkü bu dönem içinde

masından başka bir şey değildir. Böylece plan Üçüncü Planın bir uzantısı olarak önümüzdeki dönemde ekonomimize yön verecek bir biçimde ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bir farkla ki, bu planın başlangıç yılı olan iki ya da üç yılında kalkınma hızı IMF önerilerine düşük tutulmuş olacaktır. Strateji de bu hızın hangi düzeyde olacağına ilişkin bir belirti bulunmaması, Türk planıcılık deneyiminin ilginç anıları arasında dördüncü plana özel bir yer vermeyi gerekli kılacaktır.

tüketim malları fiyatları yüzde 50.9'a ulaşmıştır. 1976-1978 yılı Haziran ayına değin tüketim malları fiyatlarındaki artış, yaklaşık yüzde 89 dolaylarına çıkmıştır. Bu duruma göre, artan fiyatlarla 1974 yılından bu yana sağlanan ücret artışları kemirilmekte ve gerçek işçi ücretleri 1974 yılı düzeyinde tutulmuş olmaktadır. Hatta 1971-1974 yılları arasında 12 Mart açık faşizminin uygulaması işçi ücretlerinin gerçek artışlarında önemli kayba yolaçmış, grevlerin yasaklanması ile işçiler ekonomik savaşlarında gerçek kazanımlar şöyle dursun, negatif ücret artışları ile başbaşa bırakılmışlardır. Bu dönemde gerçek ücretlerde yüzde eksi 1 ile yüzde eksi 3 oranında düşüşler kaydedilmiştir. Tüm bu olumsuz gelişmeler hesaba katılacak olursa, 1971 yılından bu yana hızla geliştirilen enflasyon işçi sınıfını ve geniş emekçi kitlelerini 1970 yılı satınalma düzeyinde tutulmuş olduğu kolaylıkla anlaşıl-

maktadır.

Oysa Türk-İş Başkanı Halil Tunç ile CHP'nin çoğunlukta bulunduğu bugünkü hükümetin Başbakanı Bülent Ecevit arasında imzalanmış bulunan "Toplumsal Anlaşma"da işçi ücretlerindeki artışın 1976 yılı satınalma düzeyinden aşağı bir düzeye düşürülmemesi amaçlanmaktadır. Bu amaç, dış görünüşü ile ücretlerin dondurulmadığı görüşünü doğrulamaktadır. Ancak 12 Marttan bu yana genelde ücretlerin enflasyonist ge-

SERMAYE CHP'DEN YANA MI?

Ve sonucu kanıtlayıcı göstergemiz, sermaye çevrelerinin CHP'ye ve CHP'nin de sermaye sınıfına verdikleri güvendir. Sermaye çevreleri her fırsatta iktidarın yürüttüğü iktisadi politikalara sahip çıkarken, iktidarda onların tedirgin olmasını engelleyici açıklamalar yapmaktadır. Bu durumun en belirgin örneği, geçtiğimiz günlerde İzmir'de yaşanmıştır. Başbakan Ecevit İzmir'de sanayicilerle yaptığı toplantıda "İşadamlarının bizden çekinmelerine neden yoktur... Hükümet herhangi bir devletleştirme programı ile vatandaşın karşısına çıkmış değildir... İşçi ücretlerini artırma istemleri makul olmalıdır. Bu konudaki çabalarımızı biliyorsunuz..." demek zorunda kalırken; İzmir Sa-

leşme sonucu uğradıkları kayıplarla birlikte ele alındığında, ücretlerin nasıl dondurulacağı ve işçilerin satınalma gücüne nasıl bir baskı getirildiği kolaylıkla anlaşılır. Başka bir anlatımla bu durum IMF, Dünya Bankası ve benzeri emperyalist finans merkezlerinin ülkemizin içinde bulunduğu darboğazdan kurtulmasının faturasını işçi sınıfına ve geniş emekçi halk kitlelerine ödetilmesi isteklerinin nasıl benimsendiğinin kanıtı olmaktadır.

nayi Odası Başkanı bunları şu sözlerle yanıtlıyordu: "Biz sanayiciler olarak güçlü ve kendi içinde uyumlu bir iktidar özleminde olduk. Bu nedenle büyük bir cesaretle alınan ekonomik kararları destekliyoruz. Alınan kararlarda bir acelecilik görülmele birlikte, bu sorunları 1978'de çözme isteğinden kaynaklanmaktadır. Buna rağmen hükümetin ekonomiyi sağlıklı ortama oturtma girişimlerini ve özellikle dış politika alanında saygınlık kazanma çabalarını şükranla karşılıyoruz."⁶ Sermaye bu sözleri ile hiç değilse kendisini temsil edebilme oranında bir yapıya getirinceye kadar bugünkü siyasal iktidarı desteklemekte ve MC partilerine yüz çevirdiğini belirlemektedir.

EMEKCİNİN SOFRASI TAMTAKIR KURUBAKIR!

Tüm bu olgular içinde unutulmaz önemli bir nokta var. Özel-

likle CHP bunu görmezlikten ya da bilmezlikten geliyor. Onun

⁶ Ecevit Sanayici ve İşadamları ile Görüştü, Cumhuriyet Gazetesi 10 Haziran 1978.

yapmak istediği kapitalizme iş-
lerlik kazandırmak. Bunun için
de ekonomiyi çalıştıracak döviz-
leri emperyalist dünyadan sağ-
lamak taksitli iktisat politikası
yerine kapitalist devlete düşen
ekonomik önlemleri vakit geçir-
meksizin alarak sermayenin sı-
kıntılarını gidermek, enflasyonu
frenleyerek emekçi kesimlerden
daha gerçekçi kaynakları ve ver-
gilenmemiş yeni alanları vergile-
yerek sermayenin kaynak gerek-
sinimine yanıt bulmak ve sonu-
cunda gelişen bir ekonomi yara-
tarak işsizlik baskısını azaltmak-
tır. İşte tam burada unutulmuş
önemli noktaya gelmekteyiz. Ül-
ke ekonomisi, 1948 yılından bu-
yana önceleri on yılı aşkın, son-
raları daha da daralan aralıklarla
enflasyon, sonra onun ikiz
kardeşi olan devalüasyon olgusu
ile emekçi kitlelerin iliklerine
değin sömürülmesi sürecinden
geçmiş bulunuyor. Ne yazık ki,
son 1977 bunalımından geçerken
alınan önlemler bundan önceki

CHP VE SOL'UN SORUMLULUĞU

Demokratik güçler için önem-
li olan, bu kısaç içine düşme-
mehtir. Bu nedenle örgütlü işçi
sınıfı, ekonomik ve siyasal sava-
şmalarında bu tehlikeyi ön plan-
da tutmak zorundadır. Ancak
demokratik savaşında daima bü-
yük yükler ve acılar altına gir-
miş işçi sınıfına bu kez de yük-
lenmekte olan görevleri paylaş-
mak durumunda olan politik
güçler var. Bunların başında
CHP gelmektedir. CHP 1977 se-
çim başarısını kaynaklandıran
işçi sınıfına, dar gelirli memura,

önlemlerin niteliğinden hiç fark-
lı değildi. Bu nedenle önümüzde-
ki gelişmeler, bu kesimin sofrasın-
nın daha da yoksullaşacağını
belirlemektedir. Böylece işçi sını-
fının önünde tek seçenek, ekono-
mik savaşına yeni bir hız ka-
zandırmak ve bu savaşını si-
yasal savaşım ile birleştirmek
kalmaktadır. Öyle anlaşılıyor ki,
örgütlü işçi sınıfı bu savaşımın-
da başarılı olacak ve yeni ka-
zanımlar elde edecektir. Sorun
örgütsüz ücretli emekçilerin, kü-
çük üreticilerin ve yoksul köy-
lülerin böylesine bir savaşım
olanağından yoksun olmalarıdır.
Bu kesimin CHP'den bekledikle-
rini bulamamaları onları gerçek
çaresizlik içine itebilecek nitelik-
te gözükmektedir. O zaman orta-
ya çıkan huzursuzluklar sonucu
tarihin çöplüğünde çürümeye
terk edilen MC'yi yeniden gün-
deme getirebilir. Demirel'in Tür-
keş'in ve sınırlı da olsa Erba-
kan'ın hesapları şimdilik buna
dayanmaktadır.

küçük üreticiye ve yoksul köy-
lüye dönük bir politikayı somut
olarak ortaya koymak zorunda-
dır. İşçinin, emekçinin savaşım-
larını engelleyen demokratik ol-
mayan ekonomik, toplumsal ve
siyasal unsurları toplum yapısın-
dan arıtmalıdır. CHP bu sorum-
luluğu yerine getirmelidir.

Öteki önemli politik güç sol-
dur. Sol bugün içinde bulunduğu
bölünmüşlüğü bırakmadıkça,
ülkenin içinde bulunduğu çık-
mazları gerçekçi bir biçimde çö-
zümleyip içindeki farklılaşmaları

arıtmadıkça, CHP'nin kapitalist
dünyanın çizgisine ve sermaye
sınıfının hizmetine kayması en-

gellenemeyecek gibidir. Bu so-
rumluluğu da sol güçler taşımak
zorundadır.

İ. BÖRTÜCENE

DÖRDÜNCÜ BEŞ YILLIK PLAN ÇALIŞMALARINDA DEMOKRATİK KATILIM

Dördüncü Beş Yıllık Kalkın-
ma Planı Taslağı Özeti bir
süre önce Devlet Planlama Teş-
kilatı Örgütüne yayınlandı. Bu
arada ekonomik işlerden sorum-
lu devlet bakanı da bir açıklama
yaparak "Devlet Planlama Mer-
kez Teşkilatı'nın sendikalar, mes-
lek kuruluşları, işverenler vb.
'demokratik' baskı grupları ile
toplantılar yaparak onların dör-
düncü plana katkılarının alın-
acağını" kamuoyuna bildirdi.

Bilindiği gibi plan siyasal
bir belgedir. Bu özelliği nedeni-
le mevcut Anayasa çerçevesi ve
sınırları içinde iktidarda bulu-
nan siyasal partinin tüm özellik-
lerini yansıtması doğal bir so-
nuçtur. Hatta siyasal iktidar gü-
cü oranında eskijen ve kendi il-
kelerine ters düşen devletin ey-
lem kurallarını ve örgütlenme
çatısını yasalarda yapacağı değı-
şikliklerle kendi ilkelerine uy-
durmaya çalışır. Ashnda bu tür
eylemler iktidardaki siyasal par-
tinin toplumun gelişmelerini
yansıtabildiği ölçüde, toplumsal
gelişmelerin devlet niteliğine ka-
zandırılması anlamındadır. Kuş-
kusuz burjuva demokrasisinin
bu işleme biçimi yavaş çalışır ve
çoğu kez işlemeyen bir mekaniz-
madır. Hatta toplumdaki geli-

meleri baskı altında tutmak için
kullanılır. Tarih bu tür örnek-
lerle doludur. Gerçekten 12 Mart
faşist uygulaması toplumun ge-
lişme dinamiklerine ortam ha-
zırlayıcı nitelikteki 1961 Anaya-
sasını çok gerilere götürmemiş
miydi?

Öyle anlaşılıyor ki, şimdi ik-
tidar kalkınma politikasını top-
lumdaki demokratik baskı grup-
ları ile tartışmak, onların irde-
leme ve eleştirilerine kulak ver-
mek istegindedir. Bu bir göster-
melik toplantılar dizisi olmadığı
sürece, oldukça da ileri bir adım-
dır.

Bir Anayasa güvencesi al-
tında bulunan Devlet Planlama
Örgütünün kuruluş yasası, örgü-
tün yapısını kurallaştırırken, İk-
tisadi ve Sosyal daire başkanlık-
larının sürekli ve geçici Özel İhtis-
as Komisyonları ile destekle-
miştir. Uygulamada bu kurala
titizlikle uyulmuş ve her üç
planda da hazırlık aşamasında
demokratik baskı gruplarını tem-
sil eden örgüt, kuruluş ya da ki-
şiler sınırlı da olsa Özel İhtis-
as Komisyonlarına çağrılabilmiştir.
Ancak bu uygulamanın ikinci ve
Üçüncü Plan hazırlık çalışma-
larında saptığı bilinmektedir.
İkinci planda günün siyasal ikti-

darlarının ve bürokratik kadrolarının niteliğine uyum gösterenler dışındaki örgüt, kurum ve kişiler, özellikle plan çalışmalarına çağrılmamış ve ötekiler için titiz bir denetim yapılmıştır. Örneğin Devrimci İşçi Sendikaları ve benzeri mesleki kuruluşlar ve temsilcileri Özel İhtisas Komisyonu çalışmalarına alınmamıştır. Üçüncü Plan Hazırlık çalışmalarında kurulan Özel İhtisas Komisyonlarının oluşturulmasında da 12 Martın niteliğine uygun sıkı denetim yapılmış ve benzer kuruluşların plan çalışmalarına katılması engellenmiştir. Bu alanda şaşırtıcı bir oluşum Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı Hazırlıklarında görülmüştür. MC iktidarı sırasında Devlet Planlama Örgütü bazı devrimci ve ilerici niteliği olan kurumlara o iktidarın yapısındaki zaafardan da yararlanarak Dördüncü Plan Özel İhtisas Komisyonlarına katılmaları için çağrıda bulunmuştur. Ancak ilerici niteliği bilinen kuruluş ya da kişilerin plan çalışmalarına çağrılması geleneksel olarak bu tür çalışmalara katılmış öteki kurum ve kişileri rahatsız etmiş, örneğin Türk-İş Devlet Planlama Örgütüne durumu yansıtan bir yazı göndererek İhtisas Komisyonlarına katılmamıştır. Hatta bu durum sorumluları ile ilgili idarî tahkikat açılmasına kadar siyasal iktidarca sorun yapılmış, ancak kendi başını kurtarma çabaları içine düşünce de bunu unutup gitmiştir. Bu arada dördüncü plan için kurulmuş Özel İhtisas Komisyonları görevlerini tamamlamışlar ve çalışmalarını birer rapor halinde DPT'na sun-

muşlardır.

MC iktidarında tamamlanan bu çalışmalara, çağrılara karşın, özellikle toplumcu ilerici ve devrimci nitelikli basıkcı grupları ve kişiler de, MC iktidarının niteliğinden olacak, çok ilgi göstermemişlerdir. Çoğunlukla çalışmalara katılmamışlardır. O nedenle Dördüncü Plan çalışmalarında kendiliğinden sınırlı bir katılım süreci oluşmuştur. Ne var ki plan hazırlanmasındaki bu yasal demokratik katılım süreci bir göstermelikten başka bir şey değildir. Çünkü Çünkü Özel İhtisas Komisyonlarına katılanlar yeterince süreci izleyecek ve ona kendi baskı gruplarının çıkar ve görüşlerini yansıtacak bir örgütlenme içine girememişlerdir. Örneğin işçi sendikaları, meslek kuruluşları daha yeni yeni gerçek anlamda araştırma üniteleri geliştirmeye başlamışlardır. Bu ünitelerden yoksun ya da yetersiz olanaklarla yapılan katkılar çoğunlukla ve ister istemez kişisel görüşlerin sınırlarını ve genelliğini aşmamıştır. Bundan daha önemlisi özel ihtisas komisyonlarının oluşmasında kamu kesiminin ağırlık taşıması, sorunlara ve çözümlere bakış açısına bürokratik ve teknokratik nitelik kazandırmıştır. Böylesine bir ortamda çeşitli sınıfların çıkarları ve özemleri seslerini duyuramamış ve istekler bürokrasinin ve teknokratların dar düşün duvarları arasında sıkışıp kalmıştır.

Kaldı ki, onbeş yıllık plan çalışmalarının deneyi, bu duvarları aşan sesleri kolaylıkla duymazlıktan gelmeyi başarıyla yürüttüğünü göstermektedir. Özel

İhtisas Komisyonu raporlarının plana yansımaları politik sonuçlar çıkmayacak tablo ve sayılarla gene politik olmayan çözüm yolları ve önlemlerle sınırlı kalmıştır.

Sonuç olarak belirtmemiz gerekir ki, Türk Planlama Süresinde demokratik katılım, Amerikancı OECD'nin "democratisation and participation" (demokratlaşma ve katılma) kavramları düzeyine bile ulaşmamıştır. Demokratlaşma ve kararlara katılma ancak bu sürecin bulunmadığı ortamlarda ortaya çıkar. Kapitalist sistemin bir gereği olarak da katılma süreci bu sistemde yoktur. Çünkü tüm ekonomik toplumsal ve siyasal kararlar, sistemin ereklere ve bu ereklere kollayan sınıfların doğrultusunda oluşmak durumundadır. Sistemin ussallığı gereğidir bu. Ancak sistemin ilişkileri arttıkça, yani sermaye sınıfı geliştikçe tekelleşme en üst aşamaya geldikçe ve kapitalist üretimin toplumsallaşması gerçekleştikçe aynı güçte işçi ve emekçi kesimlerin sesleri yükselir ve kapitalizm kendisini bir çıkılmaz içinde görmeye başlar. İşte bu durumlarda kapitalizm kendisini tehlikeye sokan gelişmeleri sınırlamak için bir takım telafi mekanizmaları geliştirmiştir ve geliştirmeye devam etmektedir. Kapitalist sistemde katılım süreci kısaca bu sürecin ortaya çıkardığı zorunlu bir telafi aracıdır. Gene kapitalist bir sistem içinde işçilerin yönetime katılması telafi araçlarına başvurmak anlamına gelmektedir. Gerçekten kapitalist sistemlerde kararlara katılma belli alanlara ve

düzeyle kadardır. Örneğin asgari ücretin saptanmasında, sosyal güvenlik fonlarının kullanımında, kısmen eğitim ve sağlık ve konut hizmetlerinin yönetim ve denetiminde batı kapitalist ülkeleri kendi geliştirdikleri *demokratizasyon* ve *participasyon* ilkelerini kullanmaktadır. Esas karar mekanizması dışındaki sınıfların baskıları için bir tampon unsuru ve dozajı da aşamaları için bir denetim sistemi oluşturmak üzere OECD ve benzeri uluslararası kuruluşlarda geliştirilen bu uyutma politikaları az gelişmiş ülkelere kendi uygulamaları olarak kolaylıkla satılabilmektedir. Bu ülkelerde demokratik katılım süreci hiç bir zaman emekçi kitlelerin sırtından sağlanmış temel ulusal kaynakların dağıtılmasında, devletin destekleme ve güçlendirme politikalarının biçimlendirilmesinde, üretim ve yatırım kararlarının oluşturulmasında geliştirilmez. Çünkü bugünün tekelci devletinin varlığı bu kaynak ve politikaların tekelinin hizmetinde kullanılmasına bağlıdır. Devlet ancak yeniden dağıtım politikaları ve bu alanda kullanılacak kaynaklar olduğu zaman birden bire aslan kesilir, demokratlaşmayı ve de demokratik katılım süreçlerini hatırlar. Halktan yana hizmet etme gerekliliğini ancak o alanlarda duymaya başlar.

Kuşkusuz gerçek anlamda ekonomik, toplumsal kalkınma kararlarına demokratik katılım sözkonusudur. Bu tür bir demokratik katılımın bulunduğu toplumlarda özellikle kalkınma anlayışı ve yaklaşımları kapitalist olmayan yönetime dayandırılmış-

tır. Bu anlayış içinde hazırlanan kalkınma planları ve programlarının başarısı temel üretim araçlarının mülkiyetinin toplumda bulunmasından kaynaklanmaktadır. Başka bir anlatımla, devletin biçim ve kurumsal yapısı, o devlet anayasalarında emeğin ve emekçi sınıfların çıkarları doğrultusunda biçimlendirilmiştir. Devlet işleyiş mekanizmaları, eylem kuralları ve örgütsel çatısı toplumcu üretim, toplumsal mülkiyet ve sosyo-politik yapının özelliklerini tanımladığı bir çerçeveden kaynaklanmaktadır. Böylesine örgütlenmiş devlet yapısının temel ilkesi, toplumsal ve ekonomik planlama ve demokratik merkezîyetçiliğe dayanan bir yönetimdir. Çalışanların ve emekçi kitlelerin elindeki iktidar gücüne dayanan bir devlet yönetiminde, merkezîyetçi yönetim, ister istemez bu sınıfların ilgi, istek ve özlemlerine dayanmak zorundadır. Kuşkusuz bu ortamda demokratik katılım mekanizmaları geliştirilip çalıştırılabilmektedir. Çünkü çalışan sınıflar kapitalist sistemde olduğu gibi yeniden dağıtım politikaları, yani artıklar üzerinde değil; temel üretim, yatırım ve tüketim düzeylerinin belirlenmesinde ve bu amaçla yapılan kaynak tahsisleri üzerindeki kararlara aktif olarak katılabilme durumundadırlar. Örneğin Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliğinde Ivonova'da tekstil işçileri üretimin 1970-1975 yılları arasında yüzde 15 artmasına karşın işgücü produktivitesinin yüzde 25 artması

hedefine, sistemin içerdiği demokratik katılım çerçevesinde katılmayıp itiraz etmişlerdir. İşçilerin bu amaçla geliştirdikleri 500'den çok öneriden 408'i plan tarafından benimsenip önemli bulunmuştur. Benimsenen öneriler, temelde, işçilerin verimliliğini artıracak daha ileri tekniklere ve emeğin zahmetini azaltıcı bir çalışma ortamına yönelik bulunmaktaydı. Sonuçta bu öneriler optimum bir noktada toplanabilmiş ve üretim artışı yüzde 18 olarak saptanırken, işçi verimliliği de yüzde 34'e çıkmıştır. Artan verimlilik, işgücünün üretimine yansıdığı için, bu katılım örneğinde gerçekten emekçi sınıfın istekleri ve özlemleri temel üretim kararının oluşmasında başlıca etmen olabilmektedir.* Lenin'in belirttiği gibi "... bilinçli her işçi yalnız kendi fabrikasının efendisi değil aynı zamanda ülkesinin bir temsilcisi..."dir.** Çalışanlar bu ülkede kendi aralarından seçtikleri temsilcileri aracılığı ile parti ve devletçe uygulanmak istenen ekonomik ve toplumsal kararlara katılmaktadır. Merkezi Plan çalışmaları ve planın taslak direktifleri üzerinde milyonlarca işçi kendi çıkar ve beklentilerini yansıtan tartışmalar yapabilmekte ve öneriler sunabilmektedirler. On milyonlarca fabrika işçisi ve memuru, kolektif çiftliklerde çalışanlar ulusal düzeyde yürütülen plan tartışmalarında yerlerini alabilmekte ve planın kendi gereksinmelerini yansıtabilme olanağını sağlamakta-

dırlar.

Yugoslavya'da demokratik katılım bilindiği gibi "öz yönetim" kavramı ve bu kavram çerçevesindeki örgütsel çatı ile yürütülmektedir. Özyönetim aynı zamanda sosyalizmin kurulmasında ve sınıfsız topluma geçişte toplumun alacağı temel örgütlenme biçimi olarak düşünülmektedir. Yugoslav deneyi ekonominin yönetiminde ve bu yönetimde çalışanların katılma mekanizmasında özellikle 1964'ten bu yana ademi merkezîyetçi bir sistemi benimseyerek Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nden farklı bir yöntemi geliştirmiştir. Çalışanlar gene kendi içlerinden oluşturdukları temsilcileri aracılığı ile ekonomik ve sosyal plandan kent yönetimi ve işletme planlamasından mahalle yönetimine değin tüm kararlara yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı geliştirilmiş iletişim mekanizmaları ile katılabilmekte ve kendi çıkar özlem ve beklentilerini yansıtmaya olanaklarına sahip olabilmektedir. Kuşkusuz yatay ilişkileri sağlamak ve birbirlerinden farklı karar üniteleri arasındaki tutarlılığı sağlamak üzere ulusal ekonomik ve toplumsal tercihleri yansıtan sınırlamalar gene özyönetim mekanizması ile oluşturulabilmektedir.* Yugoslav deneyimi sosyalizmden sapmaların örneği olarak gösterilmesine karşın kendilerine özgü geliştirilmiş bir demokratik katılım sistemi olduğu söylenebilir. Bu ve benzeri örnekleri çoğaltmak olanaklıdır. Olanaklı olmayan, kapita-

list bir sistem içinde demokratik katılım sürecinin örneklerini verebilmektedir.

Ülkemizde asgari ücretin saptanmasında devrimci işçi sendikalarının katılımının hâlâ yasalara ya da uygulamalarla engellenmesi sürdürülürken demokratik katılım sürecinden söz etmek tümüyle olanaksızdır. Unutulmaması gerekli bir önemli nokta da, yukarıda örneklerini verebildiğimiz katılım süreçlerini geliştirmiş ülkelerin Anayasalarının *ilk maddesi* bu ülkelerin *sosyalist bir devlet* olduğunu belirlemiş olmasıdır. Devlet artık bu toplumlarda emekçi kitleler ve işçi sınıfının refahını gerçekleştirmek ve onların çıkar ve özlemlerini gerçekleştirmek doğrultusunda örgütlenmiş bulunmaktadır. "Özyönetim", ya da "Demokratik merkezîyetçilik" ve kararlara katılma vb. mekanizmalar devletin bu amaçla örgütlenmesinin birer aracıdır.

Bu gerçeklere rağmen kapitalist sistemde işçilerin KİT'leri yöneteceklerine ilişkin düşüncelerin ne denli tutarsız olduğu tartışma dışıdır. Bu tür girişimler olsa olsa işçi sınıfı ve emekçi kitleler için "olmazlığı" somut bir biçimde kanıtlanacak ve onları yalnızca politik açıdan bilinçlendirecek birer uygulama olarak kalacaktır.

Şimdi Dördüncü Plan hazırlanmıştır. YPK, Bakanlar Kurulu ve Meclislerde görüşülmesi için iki aydan da az bir süre söz konusudur. Varsayalım ki planı tanıtmaya toplantılarında işçi sen-

* *The Soviet Planned Economy*, Progres Publishers, Moscow 1974, s. 124.

** V. İ. Lenin, *Collected Works*, Vol. 27, s. 403.

* *Yugoslav Plan Deneyi ve Özyönetimin Kent Yönetiminde Uygulanışı*, Seminer Notları, 1975 özel notlar.

DARWİN NE YAPTI?

dikalari, işverenler ve öteki mesleki kuruluşlar planın üretim, yatırım, tüketim vb. temel kararlarında değişiklikler önerirler. Kuşkusuz, bu öneriler doğrultusu yönünde olacağı için, birbirleriyle çelişecektir. Örneğin işçi kendi verimliliği ve ücretinin artırılmasını önerirken sermaye sınıfı tam tersi öneriler getirebilecek, sermaye birikimi ve etkinliğinin artırılmasını isteyecektir. Bu durumda şu soruların yanıtlarını vermek gerekecektir.

1. Sermaye sınıfı ile emekçilerin ulusal plan kararlarına ilişkin önerilerini planlama dikkate alacak mı?

2. Dikkate alacaksa, 2 ay gibi bir süre için de planın teknik çalışmalarını gerçekleştirebilecek mi?

3. İki aylık bir süre içinde bu önerileri değerlendirebileceğine inanıyorsa, sermaye sınıfının mı yoksa emekçilerin mi önerilerini dikkate alacak?

4. Sermaye sınıfı ile emekçilerin özlem ve isteklerini kapitalist bir kalkınma uygulamasında özdeşleştirmek olanaklı mı?

5. Her şey olup bittikten, planın temel ekonomik dengeleleri IMF, Dünya Bankası ve benzeri finans kurumlarının istekleri doğrultusunda belirlendikten sonra, Dördüncü Plan taslağı özetini sendikalar, işverenler ve çeşitli meslek örgütlerinin temsilcilerine okuyup, demokratik halk katılımının ilk adımlarının atıldığını ileri sürmek ve emekçi halk kitlelerini yanıltmak olanağı var mıdır?

İ. B.

ÜLKE'NİN 4. SAYISI HAKKINDA SORUŞTURMA AÇILDI

Ülke'nin 4. sayısında Muzaffer Erdost'un "SAVAK ve Kürt Hareketleri Üzerine Bazı Düşünceler" adlı yazısı, "bölücülük" yapıldığı gerekçesiyle, Ankara Cumhuriyet Savcılığı tarafından kovuşturma konusu yapılmıştır.

Yazarımız M. Erdost ve Sorumlu Müdürümüz Ali İhsan Torun, Basın Savcılığına çağrılarak ifadelerine başvurulmuştur.

Daha sonra soruşturmanın yürütülmesine karar veren savcılık, her iki arkadaşımız hakkında da TCK'nın 142/3 maddesine göre yargılanmaları istemiyle dava açmış bulunmaktadır.

Yazarımız ve sorumlu müdürümüz önümüzdeki günlerde adı geçen maddeden yargılanacaklardır.

Darwin'in başyapıtı *Türlerin Kökeni* 24 Kasım 1859'da yayımlanır ve 1250 nüshalık ilk baskı daha o gün tükenir. *Türlerin Kökeni* Türkçeye çevrilmek için 111 yıl bekleyecektir.¹ Darwin "türlerin kökeni" sorunuyla nasıl ilgilenmeye başladığını şöyle anlatır: "Majestelerinin gemisi *Beagle*'da bir doğa bilgini olarak bulunduğum sırada, Güney Amerika'da yaşayan organik varlıkların dağılımındaki, ve o kıtanın bugünkü ve geçmişteki canlılarının yerbilimsel ilişkilerindeki belirli olgular gözüme pek çarpmıştı. Bu olgular, ... büyük filozoflarımızdan birinin sırların sırrı dediği 'türlerin kökeni'ne ışık tutacağına benziyordu. 1837'de, yurda dönerken, bununla ilişkisi olabilecek bütün olguları sabırla derleyerek, ve titizlikle karşılaştırarak sözkonusu soruya eksik de olsa bir yanıt bulunabileceğini düşündüm. Ancak beş yıllık bir çalışmadan sonra bu konuda kurguda bulunmaya (*speculation*'a) başladım ve kısa bazı notlar aldım; 1844'te bunları genişleterek bana olası (*probable*) görünen sonucun taslağını elde

ettim. Aynı konuyla o zamandan beri hiç aralıksız uğraştım. ... Şimdi (1859) yapıtım aşağı yukarı bitti."² *Türlerin Kökeni* yayımlandığında Darwin elli yaşındadır ve yirmi iki yıldır bu kitap üzerinde çalışmaktadır. 1844'te, vardığı sonucun taslağını C. Lyell'e ve Dr. Hooker'a okumuştur. 1858'de, A. R. Wallace, daha sonra C. Lyell'e vermesi dileğiyle Darwin'e bir yazısını gönderir: Wallace da Darwin'le aynı sonuca, "doğal seçme teorisine" varmıştır; ama Darwin'den 20 yıl sonra. Darwin ve Wallace, Linnean Society'nin 1 Temmuz 1858 günlü tarihsel oturumunda bildirilerini okurlar. Darwin ile Wallace'ın bilim tarihinde uzun sayılmayan bir zaman aralığıyla aynı sonuca varmaları da şunu gösterir: Çağın koşulları Darwinciliğin doğumuna *iyice* hazırdır! (Darwincilik veya *Darwinism* sözcüğünü ilk kullanan, daha doğrusu öneren Wallace'tır.) Marksçılığın doğumu için Alman felsefesi, İngiliz politik ekonomisi, Fransız sosyalizmi nasıl gerekli idiyse,³ Darwinciliğin doğması için de, Al-

¹ Bildiğim kadarıyla Darwin'den dilimize ilk çevrilen kitap *İnsanın Türeyişi*'dir. Bu çeviri kitabın Almancasından yapılmıştır. Bkz: Charles Darwin, *İnsanın Türeyişi*, (Çeviren Yavuz Erkoçak), Sol Yayınları, Başnur Matbaası, Ankara, Aralık 1968. *İnsanın Türeyişi* daha sonra İngilizce aslından çevrilmiştir. Bkz: Charles Darwin, *İnsanın Türeyişi*, ikinci baskı, Onur Yayınları, Orsel Matbaası, Ankara, Temmuz 1975, (birinci baskı Haziran 1973).

Darwin'in bu yazıda anılan öbür kitapları için bkz: C. Darwin, *Türlerin Kökeni*, Sol Yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara, Haziran 1970 ve gene aynı çeviri için bkz: C. Darwin, *Türlerin Kökeni*, Onur Yayınları, Özyurt Matbaası, Ankara, Nisan 1976. Ve C. Darwin, *Seksüel Seçme*, Onur Yayınları, Çağ Matbaası, Ankara, Nisan 1977.

² C. Darwin, *Türlerin Kökeni*, Onur Yayınları, s. 22, 23.

³ Bkz: V. İ. Lenin, *Marx, Engels, Marksizm*, Sol Yayınları, Çağ Matbaası, Ankara, Kasım 1976, s. 86.

man felsefesinin yanısıra belirli bir doğabilimsel ilerleme gerekiyordu. XIX. yüzyıla kadar türlerin varlığı "yaratma dogması" ile açıklanır. Bu dogmaya göre, önceden planlayan bir yaradan, türleri ayrı ayrı ve oldukları gibi yaratmıştır ve türler değişmez. Bu inanç Darwin'den önce sarsılmaya başlanır. Bütün türlerin, insanın da, başka türlerden türemiş olduğu öğretisini ilk öne süren Lamarck'tır (1801). Darwin'in de söylediği gibi, "Türlerin değişmez ürünler olduğu inancı, dünyanın pek kısa bir tarihi olduğu düşünüldüğü sürece zorunlu olarak sürecekti."⁴ Çünkü evrim ve evrimsel bir teori, Doğal Seçme teorisi gibi, "Dünyanın yaşayan ve tükenmiş canlıları arasında ve ardışık her dönemde tükenmiş ve hâlâ yaşayan türler arasında sonsuz sayıda geçişsel biçimin tükenmesini öngörür".⁵ Onun için de dünyanın çok uzun bir tarihi olması ve bunun kanıtlanması gerekir. Ve artık geçmiş zamanın uzunluğu konusunda biraz bilgi edinilmiştir.⁶ Darwin'i özellikle etkileyen ve 5 yıllık dünya gezisi boyunca yanından ayırmadığı kitaplardan biri de Lyell'in *Principles of Geology*'si (*Yerbilim İlkeleri*)dir.⁷ Lyell'in kitabında evrim kavramı tam anlamıyla vardır. Bu evrim cansız nesnelere, kayalar, ırmaklar, çöller, dağlar vb. ile ilgilidir; okura evrimci düşünceler aşılır, onu bu düşünce-

leri canlı biçimlere, insana bile, uygulamaya özendirir. Darwin yerbilimle de zorunlu olarak ilgilenir ve bu bilim dalına da katkısı olur: Mercan kayalıklarının nasıl biçimlendiğini açıklayan teorisi bugün ana çizgileriyle doğru kabul edilmektedir. Burada ayrıntıları verilmeyen bu tarihsel ön hazırlıklara Darwin'in 5 yıllık dünya gezisindeki gözlemleri de eklenirse, ve Darwin'in üzerinde güneş batmayan, bütün canlılar âlemi üzerine kurulmuş bir imparatorluğun birinci sınıf yurttaşlarından biri olarak engin olanaklardan yararlandığı da unutulmazsa, Darwinciliğin doğumu anlaşılır olur.

Türlerin Kökeni Darwin'in sağlığında 6 kez basılır (sonuncusu Ocak 1872'de). Darwin, ölüme kadar kitabını geliştirir, eklemeler ve düzeltmeler yapar. *Türlerin Kökeni*'nde doğal seçme veya en uygunların kalımı teorisi yalnız konmakla kalmaz, teoriye yöneltilen itirazlar da yanıtlanır. Doğal seçme teorisi, pek kabaca, şöyle özetlenebilir: Bütün canlı biçimler, bir yarıdanın değil, çevremizde etkilerini sürdüreduran yasaların sonucudur. "Bu yasalar —geniş bir anlamda— Üreme ve Büyüme; Soyacekim (hemen hemen üremenin kapsamında kalır); yaşam koşullarının, ve parçaların kullanılıp kullanılmamasının doğrudan ve dolaylı etkilerinin sonucu olan değişkenlik; üreme öy-

lesine hızlıdır ki Yaşama Savaşına yolaçar; ve bunun sonucu insanın iraksamasını ve az gelişmiş biçimlerin tükenmesini zorunlu kılan Doğal Seçmedir. Böylece, doğanın savaşından, açlıktan ve ölümden, düşünebildiğimiz en yüce ereğe, daha yukarı hayvanların oluşmasına varılır."⁸ "Yaşayan hiç bir tür, kendi kılığını değişmemiş olarak uzak bir geleceğe iletemeyecektir. Ve bugün yaşayan türlerden çok azı kendi dölünü uzak bir geleceğe iletebilecektir. ... her sınıfın büyük ve başat gruplarından olan, çok yayılmış ve sık raslanan türler, sonunda üstün gelecek ve yeni, başat türler üretecektir. Yaşayan canlı biçimlerin hepsi Kambriyum Döneminden önce yaşamış olanların doğrudan doğruya dölü olduğu için, kuşakların o bilinen ardışımı asla kesilmemiştir, ve dünyayı tümüyle ıssız bırakmış hiç bir tufan olmamıştır."⁹ Darwin, bütün canlıların bir veya birden çok ilk-biçimden türemiş olup olmadığı konusunda şöyle der: "İki ana bölümü —yani, hayvan ve bitki âlemlerini— bile ele alsak, belirli aşağı biçimler öylesine arada kalmaktadır ki, doğa bilgileri onları hangi âleme koyacaklarını tartışıp durmaktadırlar. ... 'aşağı deniz yosunlarının sporları ve öbür üretken parçaları önce hayvansal ve sonra açıkça bitkisel bir varlık göstermektedir.' Bundan ötürü, böyle arada kalan bir biçimden, hem bitkilerin ve hem de hayvanların türe-

yebilmiş olması, doğal seçme ve insanın iraksaması ilkelerine göre, inanılmaz görünmemektedir; ve böyle olduğunu kabul edersek, yeryüzünde yaşamış ve yaşayan bütün varlıkların bir tek ilk-başlangıç (*primordial*) biçimden türemiş olabileceğini de kabul etmeliyiz. ... yaşam başlangıcında birçok biçimde de ortaya çıkmış olabilir; böyle olduysa, onlardan ancak birkaçının değişiklik geçirmiş dölleri bıraktığı sonucuna varabiliriz."¹⁰

Burada doğal seçme teorisinin anlaşılmasında karşılaşılan ve Darwin'in de sık sık vurguladığı bir nokta üzerinde durulmalıdır. Bu nokta, teoriye göre, yaşayan biçimler arasında kalan biçimler, örneğin insan ile şempanze arasında biçimler aramak yanlılığına düşülmesidir. Oysa Darwin açıkça şöyle der: "Doğal seçme teorisine göre her gruptaki bütün türleri bugün çeşitlerin yaptığına pek benzer bir tarzda birbirine bağlayan sonsuz sayıda ara biçim yaşamış olmak gerektiği için, bu geçişsel biçimleri neden her yerde görmediğimiz sorulabilir. Bütün organik varlıklar neden içinden çıkılmaz bir karmaşa göstermemektedir? Yaşayan biçimlerle ilgili olarak, onları birbirlerine *doğrudan doğruya* bağlayan ara biçimler bulmayı beklemeye (seyrek bazı haller dışında) hakkımız olmadığı ansınmalıdır; ama ancak yaşayan bir biçimle tükenmiş bir biçim arasındaki halkaları bulmayı umabiliriz. ... Çünkü bir

⁴ Darwin, *Türlerin Kökeni*, s. 582. (Bütün alıntılar Onur Yayınları'nca basılmış çeviridir.)

⁵ Darwin, ay, s. 563.

⁶ Darwin, ay, s. 582.

⁷ H. Graham Cannon'un yazdığı "Introduction" dan. Bkz: Charles Darwin, *The Voyage of the Beagle*, Everyman's Library 104, London 1961, p. vi.

⁸ Darwin, *Türlerin Kökeni*, s. 591.

⁹ Ay, s. 590-591.

¹⁰ Ay, s. 586.

cinsin her zaman ancak birkaç türünün değişmeye uğradığına inanmamız için gerekçe vardır; öbür türler tümüyle tükenmekte ve değişiklik geçirmiş hiç bir döl bırakmamaktadır.”¹¹

Bugünkü bilgilerimizin ışığında doğal seçme veya en uygunların kalımı yoluyla evrim teorisi doğrudur. Modern evrim-genetiği (*Evolutionsgenetik*), bundan, belirli genleri ve gen kombinasyonlarını taşıyan canlı bireylerin sağ kalma ve döl verme güçleri arasındaki farklılığı anlamaktadır. Sağ kalma ve döl verme oranları yüksek (belirli genleri ve gen kombinasyonları uygun) bireylerin o canlı topluluğundaki oranı durmadan artmakta ve yüzde yüze ulaşmaktadır. Öbür bireyler ve dolayısıyla onların genleri ve gen kombinasyonları yitmektedir. Genetik olarak yeğlenenlerin her zaman “en iyi” olması da gerekli değildir.¹² Darwin’in insanın türeyişiyle ilgili vargılarına geçmeden önce şu da belirtilmelidir: Darwin’e göre doğal seçme veya en uygunların kalımı, biricik evrim yolu değildir: “Doğal Seçmenin, değişiklik geçirmenin biricik yolu değilse bile, başlıca yolu olduğu kanısındayım.”¹³

Darwin, *Türlerin Kökeni*’nde insanla apaçık ilgili bir tek söz söyler: “İnsanın kökeni ve tarihi daha da aydınlanacaktır.”¹⁴ Kitabı Almancaya ilk çeviren H. G. Bronn bu tümceyi metinden

çıkartır. Bu iki olgunun nedeni, gene Darwin’den, üstü kapalı olarak, öğrenilebilir: “Yıllarca, insanın kökeni ya da soyu üzerine notlar topladım; bu konuda herhangi bir yayımda bulunmaya hiç niyetim yoktu; tersine, hiç bir şey yayımlamamak kararında idim; çünkü böylelikle yalnızca görüşlerime karşı olan önyargıları artıracığımı sanıyordum. *Türlerin Kökeni* adlı yapıtımın ilk baskısında, bu yapıtla, ‘insanın kökenine ve tarihine ışık tutulduğunu’ dolaylı olarak göstermek elverir gibime geldi. Bu, insanın da, yeryüzünde beliriliyle ilgili herhangi bir genel sonuç çıkarılırken öbür organik varlıklarla birlikte düşünülmesi gerektiği anlamına gelir. Artık durum tümüyle değişmiştir. Carl Vogt gibi bir doğa bilgini, Cenova Ulusal Enstitüsü Başkanı olarak verdiği söylevde (1869), ‘Kimse, hiç değilse Avrupa’da, türlerin birbirinden bağımsız yaratıldığını artık savunamaz’ deyince, doğa bilgilerinin çoğunun, türlerin başka türlerin değişikliğe uğramış döllerini olduğunu kabul etmeleri gerektiği anlaşılmalı demektir. ... Bütün başka durumlarda olduğu gibi, bilimle ilgisiz kimselerin eninde sonunda kendilerini izleyeceği pek çok doğa bilgisinin benimsediği görüşlerden ötürü, daha önceki yapıtlarımda vardığım genel sonuçların insana hangi ölçüde uygun olduğunu gör-

mek için, notlarımı biraraya getirdim.”¹⁵ Böylece *İnsanın Türeyişi* (*The Descent of Man*) adlı kitap doğar. *İnsanın Türeyişi*, teorinin insan soyuna uygulanmasıdır. Darwin’in asla söylemediği bir söz vardır: “İnsan maymundan türemiştir!” Bu söz, Darwinciliğe aykırıdır ve yanlıştır. Darwinciliği doğru anlayan herkes bilir ki, böyle konuşmak, teoriyi tümüyle unutmak demektir. Gerçekte teori insanın türeyişini veya soyunu açıklar. Daha doğrusu bütün memelilerin türeyişini veya kökenini açıklar. Bununla da yetinmez, bütün omurgalı hayvanların kökenine gider. Orada da durmaz: O kökenin de kökenine yönelir, vb., vb. Darwin bu işi çağındaki bilgilerin elverdiği ölçüde başarmıştır. Pek gerilere gitmeden, insanın türeyişinin veya soyunun maymunlarla ilgili noktasından başlamak gerekirse, Darwin’in söylediği şudur: “İnsanbiçimli (*anthropomorphous*) maymunların doğal bir alt-grup oluşturduğu kabul edilirse, o zaman, insan yalnız tüm dar-burunlu-maymunlar grubunda ortak olan ıraların hepsini taşıdığı için değil, kuyruksuzluk ve kabalarda narsızlık gibi başka özel ıralar ve genel görünüş bakımından da onlarla uyduğu için, insanbiçimli maymunların eski bir üyesinin insanı doğurduğu sonucunu çıkarabiliriz.”¹⁶ İnsan, bugünkü insanbiçimli maymunlardan tü-

remiş değildir; ama insanla onların ayrıldığı ortak bir ata vardır. “İnsanın ilk ataları bir zamanlar kıllarla kaplı, her iki eşey (*sex*) de sakallı olmak gerekir. Onların kulakları herhalde sivriydi ve hareket edebiliyordu; ve vücutlarında, özel kasları olan bir kuyruk vardı. Kolları ve bacakları da, şimdi ancak arada bir yeniden ortaya çıkan, ama dörttekillerde (*Quadruman*) normal olarak bulunan kaslarla hareket ediyordu. Bu dönemde ya da daha erken bir dönemde, büyük önkol atardamarı ve siniri, supra-condyloid bir delikten geçiyordu. Barsakta bugün olduğundan çok daha uzun bir körbarsak (*diverticulum, caecum*) vardı. ... ayak o zamanlar kavrayıcı (*prehensile*) idi; ve atalarımız, kuşkusuz, ağaçlarda, sıcak ve ormanlarla kaplı bir ülkede yaşıyordu. Erkeklerin korkunç silahlar olarak yararlandıkları büyük köpekdişleri vardı.”¹⁷ Konuya iyice açıklık getirmek için Darwin’den bir alıntı daha yapılabilir: “... bir doğa bilgini, dar-burunlu ve yassı-burunlu maymunların ortak ıralarının çoğunu taşıyan, öbür ıraları aracı (*intermediate*) durumda, ve belki birkaçı bugün her iki grupta da bulunanlardan başka olan eski bir biçimi (*form*), kuşkusuz, bir maymun gibi sınıflardı. Ve insan soykütüğü bakımından dar-burunlu soydan ya da Eski Dünya kökeninden olduğu için, övüngenliğimize ne kadar aykı-

¹¹ Ay, s. 562.

¹² Charles Darwin, *Die Entstehung der Arten durch natürliche Zuchtwahl*, (Übersetzung von Carl W. Neumann, Nachwort von Gerhard Heberer), Druck: Reclam Stuttgart, Germany 1967, s. 686.

¹³ Darwin, *Agy*, s. 27.

¹⁴ Ay, s. 590.

¹⁵ C. Darwin, *İnsanın Türeyişi*, Onur Yayınları, s. s. 7, 8.

¹⁶ Ay, s. 212.

¹⁷ Ay, s. 230.

rı düşerse düşün, ilk atalarımızın böyle adlandırılmaya yaradır olduğına karar vermek zorundayız. Ama insanla birlikte tüm gerçek maymunlar (*Simiae*) soyunun ilk atalarının, bugün varolan maymunlardan herhangi biriyle özdeş olduğunu, ya da ona pek benzediğini sanmak yanlışlığına da düşmemeliyiz.¹⁸ (Altım ben çizdim. R. G.) Tükenmiş bir tür asla yeniden türeyemez. Ve "Dünya, sık sık söylediği gibi, insanın doğumu için uzun zaman hazırlanmış gibi görünmektedir; ve bu, bir bakıma tam anlamı ile doğrudur; çünkü insan, doğumunu uzun bir atalar dizisine borçludur. Bu zincirin halkalarından bir teki varolmasaydı, insan tam bugün olduğu gibi olmazdı."¹⁹ İnsanın ataları tükenmiştir. Bugün onlardan bazılarının ancak kalıntılarına raslayabiliyoruz. Bunlardan ötürüdür ki, günümüzde yaşayan maymunların herhangi birinden insan türeyebileceğini sanmak, veya bunun neden gerçekleşmediğini sormak, art-niyetlilik değilse, bilgisizliktir. Şunu da söylemek gerekir ki, insan en yukarı aşamaya varıp bütün canlılara egemen olduğu için, onların insan gibi yücelmesi olanaksızlaşmıştır. Bu noktada şu soru üzerinde de durulabilir: Başka gezegenlerde yaşam ve insan var mı? Bu sorunun ilk yarısına kesin bir yanıt veremiyoruz. Ama "bulunan gezegenlerden yüzde birinin ... elverişli ko-

şulları sergilediğini kabul edelim. Gezegenlerin çok yaygın olduğuna inanılıyorsa, Galaksimizde bu tür gezegenlerden bir milyar, yani Samanyolunda canlıların bulunduğu bir milyar dünya ve bilinen Evrende 10¹⁷ dünya kolayca bulunabilecektir."²⁰ Demek ki yaşam yalnız dünyamızda özgü olmayabilir ve eksik bilgilerimize göre umduğumuzdan epeyce yaygın olabilir. Ama yaşam yaygın olsa, evrim geçirmiş ve insan gibi en üst aşamalara yücelmiş canlı biçimler bulunsa bile, insan tektir ve öyle kalacaktır.

Darwin insan ırkları arasındaki bazı farkları ve erkek-dişi farklılığını açıklamak için *İnsanın Türeyişi*'ni *Seksüel Seçme* ile birlikte yayımlar. Bizde iki kitap halinde çevrilip yayımlanan yapıtın tam adı *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*'tir. "Engin ve yaratıcı bir hayalgücü vardır Darwin'in. Onun bu yanı kitapları okunurken belki farkedilir; ama okunduktan sonra şöyle bir düşünülünce göz kamaştırır. ... *Seksüel Seçme*'de büyük bir veri bolluğu ile karşılaşılır. Böceklerden memelilere ve sonunda insana kadar, bütün hayvanlar âlemi gözden geçirilir, şartıcı ayrıntılar üzerinde durulur. Yaşam-bilimsel anlamda erkek-dişi çelişkisinin nelere yolaçabildiği sergilenir. Aşkın yalnız insana özgü olmadığı, tersine, evrensel ve hayvansal olduğu, Darwin'in gös-

termek istediği bu değilse de, açıkça ortaya çıkar. *Seksüel Seçme*'yi okuyan kimse aşkı, aşk üzerine yazmayı küçümseyen, aşk üzerine yazanları kınayan keskin devrimciler gibi düşünmenin hiç de diyalektik olmadığını farkediverir. Bazı güzel sanatların yaşambilimsel kökenleri üzerine düşünceye varır. *Seksüel Seçme*, bu yanıyla, güzel sanatları sevenlerin özellikle okuması gereken bir kitaptır."

Darwin toplumsal koşulların insan soyunda seksüel seçmeyi nasıl aksattığı üzerinde de durur. Yazdıkları, kimi okurları herhalde şöyle düşündürür: "Dünya biraz da aşk uğruna değiştirilmiştir..."²¹ *Seksüel Seçme*'yi pek de yaşambilimsel sayılamayacak bir açıdan değerlendiren ve biraz değiştirilerek yapılan bu alıttan sonra, bu kısa yazı şöyle bağlanabilir:

Engels, Marx'ın gömülme töreninde yaptığı konuşmada şöyle der: "Darwin'in organik doğanın gelişim yasasını bulduğu gibi, Marx da insan tarihinin gelişim yasasını buldu."²² Malthus öğretisiyle kurduğu, daha doğrusu kurduğunu sandığı ilişki için ve insanın hayvanlar âleminde insanlık aşamasına yücelmesinde emeğin payını sözkonusu etmediği için Darwinciliği eleştiren Engels, Darwin'i bu şerefe yarasır görmüştür. Çünkü, "Doğa diyalektiğin kanıtıdır ve çağdaş bilimin bu kanıtı her gün ar-

tan çok zengin gereçlerle donatıldığı ve böylece, şunu gösterdiği söylenmelidir: doğa, metafizik olarak değil, diyalektik olarak işlemektedir; hiç durmaksızın yeniden dönülen bir çemberin o sonsuz değişmezliğinde hareket etmemekte, tersine, gerçek bir tarihsel evrimden geçmektedir. Bununla ilişkili olarak, herkesten önce Darwin'in adı anılmak gerekir. Darwin, bütün organik varlıkların, bitkilerin, hayvanların ve insanın kendisinin, milyonlarca yıldır olagelen bir evrim sürecinin ürünleri olduğunu kanıtlayarak, metafizik doğa görüşüne en ağır darbeyi indirdi."²³ Yaşam-bilim, Darwin'le birlikte ve ondan sonra materyalist ve diyalektik bir temele oturur ve gerçekten bir bilim olur. Darwin adı, bütün gerici sınıflar ve tabakalar için Marx, Engels, Lenin adları gibi sevimlidir. O uzun, gür, kar gibi ak sakalı, zengin ve anlamlı yüz çizgileriyle insanda saygı uyandıran Darwin'in böyle sevimsiz bulunması gerekçesiz değildir: Burjuvazi, kendisine yıkıcı ideolojik sille indirmiş kişileri ne unuttur, ne de bağışlar. Darwin'i yalnız yaşam-bilimsel bakımdan değerlendirmek, hem eksik hem de yanlış olur.

Darwin'in genel okuru ilgilendiren yapıtlarının dilimize yüz yılı aşkın bir gecikmeyle çevrilebilmiş olması, bilinçli bir po-

¹⁸ Ay, s. 213.

¹⁹ Ay, s. 230.

²⁰ Roland Omnes, *Evren ve Dönüşümleri*, Onur Yayınları, İkyaz Basımevi, Ankara, Mayıs 1978, s. 186.

²¹ Ragıp Gelencik, "Seksüel Seçme", *Türkiye Yazıları*, sayı 1, Nisan 1977.

²² Karl Marx, Friedrich Engels, *Selected Works*, fourth printing, Progress Publishers, Moscow 1977, vol. III, p. 162.

²³ Friedrich Engels, *Ütopik Sosyalizm ve Bilimsel Sosyalizm*, dördüncü baskı, Sol Yayınları, İkyaz Basımevi Ankara, Ekim 1977, s. 74, 75.

litikayla nasıl bir düşünsel ve bilimsel geriliğe itildiğimizi gösteren olgulardan biridir. Darwin

adı geçen her yerde ya bilimsel bir yaklaşım, ya ideolojik bir yaklaşım, ya da ikisi birden vardır.

RAGIP GELENCİK

OKURUNDAN ÜLKE'YE

Türkiye devrimci hareketinin bir öndere ihtiyacı vardır. Bu önder, marksizm-leninizmin devrimci teorisini geliştirecek, onu yaratıcı biçimde uygulayacak güç ve yeteneğe sahip olmalıdır. Uluslararası oportünist akımların etkisinde kaldığı, ya da ondan korunmak için mücadele edilmediği bugünkü Türkiye ortamında, böyle bir önder gücün önemi daha da artmaktadır.

İşte böyle bir ortamda, *Yeni Ülke*'nin gösterdiği çabaları içten kutlarım. Özellikle Avrupa komünizminin es geçildiği, ya da bir-iki cümleyle geçirildiği bugünkü koşullarda, *Yeni Ülke*'nin Avrupa komünizmini, oportünizmin tarihsel gelişimi içinde ele alarak incelemesi, ilerici çevreleri doyuracak niteliktedir, sanırım. ...

Bugün, Türkiye'de, pratikçiliğin, ekonomizmin şu ya da bu nüansını temsil eden oportünist akımlar, marksizm-leninizmin devrimci düşünce sistemini geliştirmeyi bir kenara itiyorlar: "Bilinç" ögesini küçümsüyorlar, "kitleleri kucaklıyorlar", "yığın-lara iniyorlar"! vb. ... Marx, Engels, Lenin'in geliştirdikleri devrimci teoriyi sınıf mücadelesin-

de ve oportünizme karşı mücadelede bir silah olarak kullanmak yerine, onu, parlamentoculuk, sendikacılık, sosyal-reformculuk düzeyine indiriyorlar. Lenin *Ne Yapmalı?*'da ekonomizmle, ilkel pratikçilikle, "bilinç" ögesinin küçümsenmesi arasındaki ilişkiyi ortaya koymuştu. Rus ekonomistleri de Bernstein'in yolundan giderek, siyasi ajitasyonu sınırlandırmışlar, hareketi "süreç içinde-taktiklere" göre ekonomik *trade-union*'culukla bir tutmuşlar, Lenin'in teorik değerlendirmelerini "kitabılık belirtisi" olarak görmüşlerdir.

İşte bu nedenle, Türkiye marksist-leninistlerinin görevi de devrimci hareketin önünde duran ideolojik-teorik sorunları en ince ayrıntılarıyla ele alarak, çözmeleridir. Marksizm-leninizm, böylece, oportünizme karşı korunmuş ve sınıf mücadelesine önderlik etmiş olur.

Yeni Ülke, 4. sayısında, Y. Fincancı'nın Avrupa komünizmini marksist-leninist ilkeler temelinde ele alması, soruna ilgi duyanların kafasını açacaktır. Ancak burada bir noktaya değinmek istiyorum: Burjuva demokrasisi ve diktatörlüğüne kar-

şı, proletarya demokrasisi ve diktatörlüğü savunulurken, yalnızca, Paris Komünü deneyimine yer verilmiş. Proletarya diktatörlüğünün diğer biçimleri olan sovyet ve halk demokrasileri deneyimlerine de yer verilebilirdi. Örneğin, 1905'ten başlayarak 1917 Ekiminde, sovyetlerin nasıl proletarya demokrasisinin organı haline geldiği vb...

4. sayıda CHP'nin altı aylık dönemini inceleyen yazıda da bir sorunun açıklığa kavuşturulması gerekir: "Sol güçlerin dağınıklığı"ndan ne anlaşılmalıdır? Buna göre bu iki anlamda ele alınabilir.

1° İşçi sınıfının ve yoksul köylülüğün çoğunluğunun kazanılmamış olması, ki bu, işçi sınıfı partisinin zayıflığından ileri gelir veya oportünizmin partideki etkinliğinden ileri gelir.

2° Oportünist ve anarşist akımların örgütlerinin çok olması, dağınıklığın belirtisi değildir. Ancak bu akımlar işçi sınıfı partisinin etkin olmaması nedeniyle ya da sınıfsal dayanaklarıyla ayakta kalabilmektedirler. Le-

nin'in deyimiyle, bu oportünist ve anarşist akımlar karşısındaki tutumumuz ise bellidir. Bizim sorunumuz bu yollardan hangisini seçeceğimiz sorunu değildir. Sorun, doğru ve bilinen yolda hangi adımların atılması gerektiğidir.

O zaman, şöyle bir sonuca varabiliriz: Bütün görevlerimiz, siyasi görevlerimize bağımlı kılınmalıdır. Yani oportünizmin belirtilerine karşı savaşım, teorik-ideolojik diğer görevlerimiz militan bir ruhla, parti ruhu ile ele alınmalıdır. Proleter devrimci tipte bir partinin yoğun siyasi, ideolojik-teorik mücadelesi hem oportünist akımların erimesini, hem de sınıf hareketinin yükselmesini sağlayacaktır. Nitekim, Lenin'in narodnizme, ekonomizme, martovculuğa, menşevizme, troçkiciliğe karşı mücadelesi, parti görevlerine bağımlı olarak ele alınmıştır. Başta partinin oluşması — sonra da, sağlamlaşması için...

Başarılar diler, saygılar sunarım.

MURAT YAŞAR

HALİT ÇELENK

İDAM GECESİ ANILARI VE KARARLAR

İKİNCİ BASKI

Not: Tek siparişler için 30 lira karşılığı posta pulu gönderiniz.

geni
ÜLKE

4

BÖLÜNMELEK VE İKİ FARKLI NİTELİĞİ
YENİ ÜLKE

AVRUPA KOMÜNİZMİ
YURDAKUL FİNCANCI

TOPRAK MÜLKİYET BİÇİMLERİ AÇISINDAN
KÖYLÜLÜK
MUZAFFER ERDOST

TÜRKİYE'DE KÖYLÜLÜĞÜN DAĞILIMI
RAGİP GELENCİK

TÜRKİYE'DE BURJUVA DEMOKRATİK DÜZENE
YÖNELİK İLK HAREKETLER
BURJUVA-DEVİRİMCİ AKIMLARIN DOĞUŞU VE
HAYATA GEÇİRİLME SAVAŞIMI (1878-1908)
TEVFİK ÇAVDAR

İLK EĞİTİM REFORMU
ETHEM NEJAT

TÜRK-SOVYET DOSTLUĞU ÜZERİNE

AÇIKLAMALAR DEĞİNMELEK YANITLAR

.SAVAK VE KÜRT HAREKETLERİ ÜZERİNE
BAZI DÜŞÜNCELER
M. E.

ECEVİT HÜKÜMETİNİN ALTI AYI VE
FAŞİZME KARŞI TUTUMU
V. ERDOĞDU

ÜLKE'DEN OKURA

geni
ÜLKE

ÜÇ AYLIK SİYASAL DERĞİ

Sahibi ve Sorumlu Müdürü: Vahap
Erdoğdu; Yönetim Yeri: Bađlar Cad-
desi, Seyran Sokak 13/a, Ankara; Yıl-
lık Abone: 150 TL. (Yurtdışı aboneler,
ayrıca 100 TL. posta gideri eklemeli-
dir); Basıldığı Yer: İkyaz Basımevi,
Ankara; Yazışma ve Havale Adresi:
ÜLKE, P.K. 512, Kızılay-Ankara.

TÜSTAV